שושנה באייר: „בגלל שאני חיה לבד" (צילם: ראובן קסטרו)

שושנה באייר: „לא נולדתי קשוחה"

מאת יעל פדמלמד

בעתונים כינו אותה „גברת הברזל" או „גברת הבדיל" □ יו"ר ארגון המורים העל־יסודיים לא מסכימה □ אבל היא מודה: „עברתי בית־ספר טוב מאוד בחיים והוא לימד אותי להיות קשה" □ עכשיו היא נלחמת 14 – 15 שעות ביום למען „מעמד המורה" □ „אין לי ספק שלו הייתי אשה נשואה לא הייתי יכולה להקדיש את כל זמני לפעילות ציבורית □ הבעל לא היה נותן"

ביום ראשון השבוע, אחרי שהחזירה את בתה דפנה, בת 21, למחלקה לאוטיסטים בבית־החולים „אברבאנל" בבת־ים, שבה שושנה באייר להילחם למען מורי בתי־הספר העל־יסודיים. תיק עור מהוה, המונח על השולחן הארוך במשרדה, הזכיר במקצת „דודה", כפי שכינה אותה פעם במה שביט בטלוויזיה. גם החליפה השחורה ושרשרת הפנינים שהשתרכה מצווארה, והצבע האדום המתקלף מצפורניה.

אך אז השיגה לה מזכירתה מישהו מעיריית אשדוד, שפיטר את אחד המורים לחינוך גופני השייכים לארגונה, ושושנה הראתה לו מה שהיא יודעת. בקול רועם, הודיעה לפקיד שעליו לשלם לאותו מורה סכום כסף מסוים. „אין בכלל על מה לדבר. מה שמגיע לו, מגיע לו". אחר־כך סיפרה לאותו פקיד על „תפארת" החינוך הגופני של עירו, שבאה לו בזכות אותו מורה „ומסירותו למערכת".

משרדי הארגון, המכנס בשורותיו 16 אלף מורים, שוכנים בדירה ישנה ברחוב זמנהוף בתל־אביב, שפתחו לה את המרפסת. חדרה של שושנה, יושבת־ראש הארגון זה שתי קדנציות, גדול וחשוף, כמעט נזירי. אין עציצים, אין פרח לרפואה, הקירות חשופים, למעט תמונה של איזה טרובאדור עם גיטרה. ארון עץ ישן ניצב בפינת החדר, ועל השולחן הארוך המשמש את ישיבות ההנהלה של הארגון מונח טרנזיסטור ענקי.

כן, בטח, הרי היא מפרנסת את החדשות די הרבה, ודאי רוצה להאזין לדיווחים על ארגונה. טעות. הרדיו, שהוא גם טייפ, נועד בעיקר להקליט. יש לה, לטענתה, נסיון רע עם העתונות. היא מדברת עם עתונאים, הללו רושמים, ובסוף כותבים ככל העולה על רוחם, היא אומרת. גם כינו אותה בעתונות „גברת הברזל" ו„גברת הבדיל". בלי צדק, לדבריה.

משרדי הארגון היו כמעט שוממים. פה ושם דיברה מישהי בטלפון. הקול – קולה של מורה, העברית – צחה, הניסוחים – כמו אלה של פועלי המספנות. איגוד מקצועי לכל דבר, נחוש בדעתו לא לוותר, כי „כבודו של המורה בישראל מונח כאן על כף־המאזניים".

אי־אפשר היה לחוש באותו יום באווירה של ערב־שביתה, אף שלמחרת, יום ב' השבוע, השבתו לשעתיים וחצי הלימודים בבתי־הספר העל־יסודיים בצפון ובדרום. שושנה אמרה שאלה הם צעדי אזהרה והתראה, שנועדו בעצם למנוע שביתה גדולה יותר.

כשעוברים לדבר על ילדותה ובחרותה, על בית־הוריה ועל ילדיה, היא מצטנפת בכסאה, קולה נעשה רך יותר, וכך גם עיניה. רבים, בעיקר במשרד החינוך ובמשרד האוצר, טוענים שהיא אשה קשה. היא אומרת: „לא נולדתי קשוחה. עברתי בית־ספר טוב מאד בחיים, שלימד אותי להיות כזאת".

שושנה באייר נולדה ברומניה. ילדותה עברה עליה במלחמת העולם השניה. בגיל 15 עזבה את בית־הוריה ועלתה לגמרי לבדה לארץ במסגרת תנועת השומר הצעיר. מאז לא ראתה את הוריה ואת שאר בני־משפחתה. לפני שלוש שנים נסעה בפעם הראשונה לביקור ברומניה. הוריה כבר לא היו אז בין החיים.

„היו לי הרבה רגעים קשים, הרבה ימים שרציתי לחזור הביתה, לאבא ואמא. יכול להיות שאחת הסיבות שהצלחתי להתגבר על הכל, היה הרצון לא לאכזב את הורי. להוכיח להם, שגם לבד, רחוק, אני מצליחה להגיע לאיזשהו מקום. גם כשהלכתי ללמוד באוניברסיטה, אותה הסיבה היתה הרצון לנחם את ההורים. הייתי ילדה תלושה ומפונקת עד שהגעתי לארץ. אבל כשצריך היה להתגבר על קשיים, התחזקתי. חזוק זה דבר נרכש.

„אבל למרות שאני טיפוס נונקונפורמיסטי, קשה לי לקבל מרות ולהשתלב במערכת, ולמרות שתמיד הייתי נזעקת על כל עוול ואי־צדק, אינני טיפוס של מהפכן. אינני רואה עצמי כמי שצריכה לתקן עולם".

אל ההוראה הגיעה כמעט במקרה. לא ראתה בזה ייעוד, אלא אפשרות נוחה לסיים איכשהו את האוניברסיטה. הציעו אז מילגת לימודים למי שיעברו בו־זמנית בי"ס להוראה. שושנה, בגלל מחסור בכסף, קפצה על המציאה. היא התחייבה להורות שנתיים. „משהו בבית־הספר של אז, הזכיר לי תנועת־נוער, ודלקתי על העניין. הייתי תמימה לחשוב שכאלה הם פני הדברים. אבל אני זוכרת, שכבר אז המשכורת הנמוכה היכתה אותי בתדהמה, וגם תנאי העבודה".

כמו מורות רבות, נשארה גם שושנה בהוראה בגלל השיגרה. השנתיים התארכו הרבה מעבר למה שתיכננה. ואולי היה זה גם מנהל בית־הספר שבו התחילה להורות, „אליאנס" חיפה, שהניע אותה להישאר. „הייתי מורה מאד קשוחה, התלמידים פחדו ממני, אבל אני חושבת שגם הבינו מה אני נותנת להם. העריכו אותי מאד. הצד של ההוראה והקשר עם התלמידים גרם לי הנאה רבה. לעומת זה, עם הניירת לא הסתדרתי. לא עמדתי בלוחות־הזמנים של החזרת מבחנים. יונגרמן, המנהל, הבין אותי ולא לחץ עלי בענין הזה".

לפני כחמש־עשרה שנים, קצה נפשה של שושנה במשכורת הנמוכה ובמעמסה שהוטלה עליה מאליה והיא יצאה לשנת חופשה בלי תשלום. את השנה, כך החליטה, תקדיש לחיפוש קריירה אחרת בחייה. אך „כל מה שהוצע לי אז, נראה קטן מדי, לא מעניין. הציעו לי להתחיל מלמטה, להוכיח את עצמי מהשלבים הנמוכים ביותר. לכך לא הייתי מסוגלת". לעומת זה, „בשנות השבעים עדיין היה נוער שנעים היה ללמד אותו. לא, היום זה בהחלט לא כך". אז התגבשה בלבי ההחלטה לחזור להוראה ולהקדיש מזמני למאבק על העלאת שכרו של המורה".

היום אומרת שושנה, שההחלטה שקיבלה אז היתה ילדותית. אך ההחלטה היתה נחושה. שושנה מקדישה את כל זמנה, מרצה והעקשנות שלה לענין. אבל משכורתו של המורה, היא אומרת, לא השתנתה. איך שלא יהיה, מבחינתה, זה היה הצעד הראשון של כניסה לחיים הציבוריים, ואפילו אותה הפתיע הענין.

„בגיל שכל אשה יושבת ומגדלת את ילדיה, לא חשבתי בכלל על פעילות ציבורית. הייתי די בפריג'ידר. לא חשבתי שיקרה לי משהו בחיים שלי". בינתיים, היא גם עברה מחיפה לתל־אביב, נפרדה מבעלה וגידלה לבדה את שני ילדיה. זה כלל טיפול בילדה אוטיסטית.

לפחות מנקודת המבט של הפעילות הציבורית, הקלה עליה הפרידה מבעלה. „אין לי ספק שלו הייתי אשה נשואה לא הייתי יכולה להקדיש את כל זמני לפעילות ציבורית. הבעל לא היה נותן. זו בעייתן של מרבית הנשים. הפעילות הציבורית שלי איננה בריחה מחיים קשים. אבל היא מתאפשרת בגלל שאני חיה לבד".

שנה אחרי שהחליטה להילחם למען חבריה המורים, נבחרה לציר לוועידת ארגון המורים. אחרי זה נבחרה לחברת ההנהלה ותוך זמן קצר לאחר מכן קיבלה תפקיד בהנהלה – יו"ר המחלקה הפרופסיונאלית. אשה יחידה בין תשעה גברים, במקצוע שהוא כמעט על טהרת הנשים. התפקיד החדש דרש נסיעות ארוכות, היעדרות ממושכת מן הבית. בנה, היום בן 24, מתכנת מחשבים, היה אז בן 14. „אמא, קחי עליך את התפקיד", אמר לה כשבאה להתייעץ. היא לקחה.

אולי בגלל קולה הרועם. אולי הופעותיה לפני „ציבור המורים". אולי הדרך שבה מילאה את תפקידה כחברת הנהלה. מכל מקום, לפני כחמש שנים היא נבחרה ליו"ר הארגון בפעם הראשונה. שלוש שנים לאחר־מכן, בפעם השניה. מורי בתי־הספר התיכוניים הרגישו שיש על מי לסמוך.

14־15 שעות ביום, לפחות, היא עמלה שלא לאכזב אותם. שושנה לא תוותר. לא תנוח ולא תשקוט, עד שישופר שכרם של המורים. היא מדברת על „עוול", על „קיפוח משווע" ועל „סדר עדיפויות לאומי לקוי". היא לא מבינה למה לאנשי צבא הקבע העלו את המשכורות, ולמורים לא.

כשמנסים לומר לה, שאולי טייס קרבי, למשל, אין דינו כדין מורה שעובד 24 שעות בשבוע, כשלזכותו כארבעה חודשי חופשה, היא מזדעקת: „יש גם אנשי־צבא שיושבים בקריה". ואז היא מספרת על חייו המרים של מורה בישראל, שאין לו חדר שקט משל עצמו בבית־הספר, והוא לעולם אינו מסיים את יום עבודתו, וצריך לבדוק מאות מבחנים בחודש, ולבוא לישיבות אחה"צ.

לקראת הצהריים מתחילים חברי ההנהלה להתאסף. מורים קשישים, יחד עם מורות צעירות יותר. חברה אחת, מאופרת בכבדות, מספרת בהתרגשות על בעיות התנועה של תל־אביב. כולם מהנהנים בהבנה. הכל שקט, מינורי. מן המקום הזה יוצאות ההוראות שהורים כל־כך חרדים מפניהן. פה קובעים אם הילדים יילכו מחר לבית־הספר, או לא. פה גם קובעים אם הם יילכו בשמונה בבוקר, כרגיל, או בעשר, או באחת־עשרה.

בני־הערובה הם תלמידי י"ב, העומדים לפני בחינות הבגרות. הם הקלף החזק. אך שושנה אומרת: „מעולם לא פגענו בתלמידי השמינית ובבחינות הבגרות. מבחינתנו, זה כמו נטישת בני־הערובה".

אחרי ישיבת ההנהלה היא תעלה לירושלים. נוהגת לבד ברכבה הפרטי. הביתה תגיע לקראת תשע בערב, תענה על עשרות שיחות־טלפון. אולי משהו בכל־זאת יזוז בעניין „מעמדו של המורה" וזה יהיה שכרה. יש רושם שאפילו היא לא כל־כך מאמינה בענין הזה.

אם לילדה אוטיסטית

רק כשהיתה דפנה בת חמש, התברר לשושנה שבתה אוטיסטית. עולמה לא חשך עליה, אך מאז ועד היום, היא שואלת את עצמה: למה היא? היתה חוזרת מבית־הספר, מלימוד ילדים „רגילים", מסתכלת על בתה והלב היה בוכה. למה היא לא יכולה ליהנות מחייה כמו ילדים אחרים.

הצעד הראשון במאבק היומיומי של גידול ילדה אוטיסטית, היה לעבור לתל־אביב. שושנה חשבה ששם, בעיר הגדולה, אפשר יהיה למצוא מסגרות טובות יותר לילדה. היא טעתה. אז החליטה לקחת על עצמה את תיקון המעוות. שושנה היא ממקימות „אלו"ט", האגודה לטיפול באוטיסטים.

היום קל יותר להורים לילדים אוטיסטים להתמודד עם הבעיה. אז, היא נשאה בנטל לבדה, גם בלי בעל. „היא ילדה יפהפיה, אינטיליגנטית על־פי דרכה ואני מאד קשורה אליה. לפעמים אני חושבת: את מתנהגת אליה כמו אל תינוקת, לא כמו לאדם בן 21. מגוננת עליה יותר מדי. קשה לי להעלות אפילו על דעתי שדפנה תישאר בחיים אחרי. מי יטפל בה, מי ידאג לה?

„אומרים עלי שאני עקשנית, קשוחה, שיש לי עצבים חזקים. את בית־הספר עשיתי ליד דפנה. מה זה היה להתמודד עם ילדה כזאת בגיל ההתבגרות שלה, למשל. אבל אני החלטתי שלא להישבר. הכאב והקושי חיזקו אותי. כשיש בעיה כזאת, הדברים מקבלים פרופורציות אחרות".

היום נמצאת דפנה במשך השבוע במחלקה לאוטיסטים בבת־ים. שלושה לילות בשבוע היא מבלה עם אמה בבית. בלילות הללו שושנה איננה ישנה. „לבתי, כמו לאוטיסטים רבים, יש בעיות שינה. היא איננה נרדמת בלילות, ואני אתה. כך זה היה מאז שהיא נולדה.

„בלילות אנחנו יושבות יחד, מאזינות למוסיקה. אני עוסקת קצת בעבודות־בית ודפנה אתי. בלילה שלמחרת, כשהיא נמצאת בבית־החולים, אני מחזירה לעצמי את שעות השינה. מתרגלים. שלושה לילות בשבוע אני מדלגת על שינה בלילה, ובבוקר מתחילה יום עבודה של 14 שעות.

„בשבת אני הולכת אתה לטייל בטבע, טיולים ארוכים. בסוף השבוע גם הבן, שגר היום בחיפה, בא הביתה, ואנחנו משפחה לכל דבר. אם היית רואה את דפנה, לא היית מאמינה שמשהו לא בסדר אתה. היא כל־כך יפה, ממש יפהפיה. היא גם מנשקת, יודעת להחזיר המון אהבה. אם יש לי גם רגעים מאושרים בחיים? אושר זה ענין לאנשים צעירים".

„עוד יתגעגעו לזמיר"

כך אומר מי שהיה שר המשפטים, שמואל תמיר, שהציע לבגין למנות את יצחק זמיר ליועץ המשפטי לממשלה □ חיים כהן, לשעבר שופט בית המשפט העליון: „הוא היה בין הטובים והאמיצים" □ היועץ המשפטי לשעבר, משה בן־זאב: „זמיר לא קיבל תכתיבים, הוא שמר על אי תלות"

יצחק זמיר: שילם את מחיר האחדות הלאומית

מאת אבי בטלהיים

פרופסור יצחק זמיר, שהחליט השבוע להתפטר מתפקידו כיועץ המשפטי לממשלה, שימש בתפקידו שבע שנים וחצי. זה יותר מן הממוצע של קודמיו. איש מהם לא הצליח לסיים את תפקידו בלי שהוטחה בו ביקורת ציבורית על החלטה זו או זו, אך דומה שזמיר הוא היועץ הראשון שברכת „צאתכם לשלום" של מחנה הימין מלווה אותו בלכתו.

בניגוד לנבואת חבר (שניסה בשנת 1978 להניא אותו מלקבל את התפקיד), הפוליטיקאים לא הצליחו „לאכול אותו חיים". אך פרופסור יצחק זמיר שילם את מחיר האחדות הלאומית.

בעבר נהגו לבקר את היועץ המשפטי לממשלה בעיקר נציגי אופוזיציה, שכוחם הפוליטי והפרלמנטרי היה דל. על זמיר עטו נציגים של תנועה פוליטית גדולה, שכבר היתה בשלטון והיא עומדת כנראה לשוב אליו. בכמה וכמה מקרים אף דרשו את פיטוריו (השר ידעי שפירא, ח"כ מיכאל איתן, ובן פורת ואחרים). ממלא מקום ראש הממשלה, יצחק שמיר, הרגיע את מבקשי ראשו של זמיר: יועץ משפטי בא ויועץ משפטי הולך...

זמיר נדרש לכוחות נפש רבים כדי להבליג, למחול על כבודו ולהמשיך.

שמואל תמיר, שהיה שר המשפטים, מי שהמליץ לפני מנחם בגין ואחר־כך לפני הממשלה כולה למנות את זמיר ליועץ משפטי, אומר:

„זמיר הוא איש של עבודת צוות. מאד קשוב לעצה וגישתו היסודית הומניסטית־ליברלית. עם זאת, כשמדובר בעקרונות, הוא עומד עליהם בתוקף. גם אם אין הדבר משתקף בסבר פניו הנעים והנינוח.

„הוא איש עבודה וחרוץ מאד. בדומה לקודמו, פרופסור אהרן ברק, לא היו לו שעות. יום ולילה. הוא משפטן עם מטען עשיר מאד של ידע משפטי. רגיש מאד לנושא חופש הדיבור, אך ידע להעדיף גם את ההכרח בשמירה על הפרט מפני התעמרות התקשורת.

„תהיה זו טעות לומר שהוא היועץ המשפטי הראשון שעליו ניתכה ביקורת קשה. חיים כהן, למשל, ספג בתקופתו כיועץ משפטי ביקורת מחוגים שונים, וכשמונה לשופט בבית המשפט העליון, היו כאלה שהשמיעו השגות על כך. אחר־כך התברר שכהן היה מהשופטים הליברליים ביותר שישבו על כס בית־המשפט העליון.

„זה גם לא נכון לומר שהביקורת על פרופסור זמיר באה בעיקר מכיוון הימין. נכון שזה בלט לאחרונה, אך במספר נושאים הושמעה כלפיו ביקורת קשה מן השמאל. לא אחת נבעה הביקורת מזוית ראייה פוליטית מוגבלת.

„אין אדם נקי משגיאות ואיני אומר שהסכמתי עם כל צעדיו כיועץ משפטי. אך עובדה היא שהאיש היה נקי מכל פניה מפלגתית. אני סבור שתקופת שירותו תיחשב לאחת התקופות היפות של מוסד היועץ המשפטי לממשלה. ימונה מי שימונה אחריו, עוד יתגעגעו לזמיר. הוא ייזכר כמי שבתקופה סבוכה במיוחד ידע לקיים בדרכי נועם את שלטון החוק ולהיאבק על זכויות האזרח גם מול רוחות בלתי מצויות.

„מה שבעיני חלק מן המבקרים נראה היה כחולשה, היה בעצם סגולה מיוחדת של האיש. הוא לא טיפוס שדופק על השולחן, וברוב המקרים גם לא משיב מלחמה אישית. מאד עדיני ובעל כושר ספיגה בלתי רגיל. נראה שבאווירת הכסאח שהשתררה באחרונה, כשאדם בעל עוצמה רבה וסמכויות כל־כך נרחבות משמיע דבריו בנחת – יש המפרשים זאת כחולשה.

„אין גם לשכוח את מצבו המורכב של זמיר. לא אחת נזרקו אל שולחנו נושאים שאינם בהכרח בתחום טיפולו, אך הועברו אליו משום שמדובר בממשלת אחדות ובהיעדר יכולת לקבל הכרעה. דוגמא לכך היא כאשר זמיר נשאל בענין התקפת שר על רעהו בפומבי. זוהי סוגייה מובהקת שצריכה להיות מוכרעת ליד שולחן הממשלה. זמיר השמיע את דעתו כמבוקש, אך בדרך זו גררו אותו יותר מפעם אחת לזירה שעל־פי טבעה הוא לא היה מופקד עליה".

חיים כהן, שופט בית־המשפט העליון לשעבר וקודם לכן יועץ משפטי לממשלה, אומר:

„יועץ משפטי ממלא תפקידו באמונה, רק אם הוא פועל לפי מצפונו שלו. כמו שופט, אסור לו ללכת לפי דעת הקהל. קנה המידה היחיד שלו הוא ידיעתו האישית־משפטית ומצפונו האישי. בזה מילא יצחק זמיר את תפקידו על הצד היותר טוב. אני לא חושב שהוא עשה פעם משהו שלא על־פי דעתו ומצפונו. ממה שראיתי, הביקורת נגדו לא היתה מוצדקת ונכונה.

„אנחנו, אנשי המעשה, ספקניים תמיד כלפי אנשי האקדמיה הבאים לתפקיד כל־כך מעשי. אבל זמיר, כמו קודמו ברק, היה בשבילנו הפתעה נעימה ביותר.

„בתפקיד כמו היועץ המשפטי לממשלה אי־אפשר להימנע מביקורת. הדבר החשוב ביותר ליועץ משפטי הוא לרכוש את אמונם של ראש הממשלה ושל השרים שהוא משרת בעצתו. הוא הצליח בכך הצלחה מלאה. הוא גם זכה לאמונו של בית־המשפט העליון, כי כל הופעותיו שלו ושל שלוחיו, אמרו כבוד לתפקיד ולאיש. יצחק זמיר ייזכר בין הטובים ביותר ובין האמיצים בדור".

משה בן־זאב, שהיה יועץ משפטי לממשלה בין השנים 1963־1968, אומר:

„אני מקבל שהיו לזמיר שגיאות פה ושם, אך זה קרה לכל יועץ משפטי ששימש תקופת זמן ארוכה. לגבי דידי המבחן של מילוי התפקיד הזה הוא, אם ידע היועץ לשמור על אי־תלותו של התפקיד. לדעתי זמיר ידע לשמור. הוא לא קיבל תכתיבים.

„הפריע לי שהוא לא הופיע בבתי המשפט במקרים מסוימים. כשהייתי יועץ, ראיתי חובה לעצמי להופיע בעניינים עקרוניים. במיוחד הפריע לי הטיפול בעניין כהנא. זמיר לא התעורר מוקדם מספיק ולא פעל נגד כהנא במסגרת החוק הקיים. בינתיים, עד שיתוקן החוק, כהנא צובר תמיכה. אינני בטוח שזמיר היה מצליח לעשות זאת באמצעים משפטיים, אך הוא היה חייב לתרום את חלקו ולפחות לנסות.

„בנושאים רבים הוא גילה עצמאות של מחשבה וגישה, בראש וראשונה לגבי המחתרת היהודית. קל היה מאד להיבהל ולהיות מושפע בפרשה זו, אך הוא ידע לעמוד על שלו. בשרשרת היועצים המשפטיים של הממשלה, זמיר משתלב יפה מאד ויתפוס מקום כיועץ קונסטרוקטיבי שידע לשמור על הגחלת".

להיט־העונה, אקאמול

השבוע הגיע הגל השני של השפעת □ הגיע תורם של הנדבקים מחולי הגל הראשון □ „אני לא יכול לוותר על התור, צריך אישור־מחלה לעבודה □ שלחתי את אשתי בשבע לרשום אותי, עכשיו כבר עשר □ בשבוע שעבר היה ההיפך – אשתי היתה חולה ואני לקחתי תור..."

מאת תהילה עופר

משתעלים כמו מנוע מקולקל, זבי־חוטם, אדומי־עיניים ונאנחים, ממשיכים חולי השפעת לצבוא על חדרי הרופאים האחיות ועל בתי המרקחת בסניפי קופת־חולים. לא רק נאנחים. איש אחד נפל השבוע כשעמד בתור לבית המרקחת בסניף גייגר ברמת־אביב. רופאים מהסניף טיפלו בו. חששו מהתקף־לב והזעיקו ניידת טיפול נמרץ. האנשים בתור אמרו: „מה הפלא שקיבל התקף. תור כזה".

טוב שנמצא רופא לטפל באיש. בסניף זה, כמו בכל מקום, השתוללה השפעת. ארבעה משבעת הרופאים, שלוש משש האחיות, אחת משתי הרוקחות, אחת משתי הפקידות וממלא המקום של מנהל הסניף, כולם חלו. אחד הרופאים מצא בכל זאת מקום לאופטימיות: „אני בריא, קיבלתי חיסון", אמר דוקטור מלצקי. מי שלא קיבל חיסון מקבל אקאמול.

חולי שפעת גילו מהר מאוד איך חוסכים בתרופת הפלא. „לא כדאי לך לחכות בתור לרופא. 20 כדורי אקאמול במירשם רפואי עולים חצי שקל חדש ואותה הכמות, בקניה חופשית, עולה רק 22 אגורות". כך נלחש מפה לאוזן באחת המרפאות של קופת־חולים כללית.

בסניף גייגר ברמת־אביב השיב חולה לנותנת העצות הנדיבה: „בטח, את חכמה, אבל בימים האלה לא מוכרים אקאמול בלי מירשם". הוא הוסיף לחכות לרופא. בסניף אבא־הלל ברמת־גן קיבלו החולים את העצה – שתי ציפרים במכה אחת: גם שחרור מהעמידה בתור לרופא, גם כסף טוב.

חולה אחד אמר: „לי בכלל נמאס מהתור" ובדרך למיטה החמה, הלך לבית־מרקחת פרטי. שם למד פרק בכלכלה: 20 אקאמול עולים 1.29 ש"ח ו–20 כדורים בהרכב תרופתי דומה ששמם „אלדולור" עולים רק 1.10 ש"ח. כלכלה ישראלית.

„חכמים גדולים. אני לא יכול לוותר על התור. צריך אישור־מחלה לעבודה. שלחתי את אשתי בשבע בבוקר לרשום אותי בתור ואני מחכה פה משמונה. עכשיו השעה עשר. הרופא אפילו לא יבדוק אותי, אני כבר יודע, כי בשבוע שעבר היה בדיוק להיפך, אשתי חלתה ואני לקחתי תור. יראה את העיניים האדומות שלי, את הנזלת, ויפסוק: ארבעה אקאמול ביום והרבה שתיה. חמישה ימי מחלה. לך הביתה לשכב. כאילו שבלעדיו אני לא יודע שהתרופה זה אקאמול ומיטה חמה".

„הרופא יראה את העיניים האדומות שלי, את הנזלת, ויפסוק: ארבעה אקאמול ביום ולשתות הרבה, כאילו שבלעדיו אני לא יודע..."

השבוע השתולל הגל השני של השפעת. חלו אלה שנידבקו מחולי הגל הראשון ואלה שקמו ממיטותיהם לפני הזמן וחלו שנית. מגיפה? עליה עונתית במספר החולים כמדי שנה בשנה: הדיעות חלוקות, גם בין מומחים.

בכיתתה של ליאת כהן בחיפה חלו 11 ילדים ולבריאים היה כיף, כי דווקא בוחן, לא נתנו שיעורי־בית ולא התקדמו בלימודים. גם המורה חלתה ובאה מחליפה על־א־כיפאק. האחות בבית הספר אומרת שבכל שנה שוכחים מה שהיה בשנה שעברה ואומרים מיד „מגיפה".

במשפחת עיני, בגבעתיים, חלתה האם, ביום שחזרה לעבודה חלו הבעל ושלושת הילדים. בבוקר־בבוקר הכינה תרמוסים עם תה חם ומהעבודה הדריכה הנחיות בטלפון: „תזכיר לאבא שיתן לכם אקאמול. אל תתן לילדים לצאת למרפסת. חמם את המרק, אני כבר בדרך הביתה. כן, אביא לכם עתונים. גם סירופ נגד שיעול. לא, הרופא אמר שלא צריך טיפות־אף. גם כאב הבטן יעבור מעצמו".

אם יש ליחה רבה בגרון נותנים ממסיר־ליחה, אולי קצת סירופ נגד שיעול. אבל לא צריך טיפות־אף, לא כדורים נגד שלשול. בטח לא אנטיביוטיקה – אומרים הרופאים. הם מסבירים שוב ושוב: שפעת זה וירוס ואנטיביוטיקה לא הורגת וירוס, רק חיידקים. נותנים רק אם „שומעים משהו בריאות", או אם יש אנגינה, או שבבדיקת־דם נמצא תהליך דלקתי בגוף.

האחות פנינה תורמת מירשם פולקלוריסטי: „הכי טוב, הפניצילין של האמא היהודיה, מרק־עוף חם". אשה אחת מעירה: „זה לא צחוק. קראתי במוסף בריאות שבאמריקה מצאו שבאמת מרק־עוף חם עוזר בשפעת. האפ־צ'י".

מכאן עוברים ליעילות של זריקות החיסון. אחד אומר שאשתקד קיבל חיסון ומזה דווקא קיבל שפעת ואולי בלי חיסון לא היה בכלל חולה. אשה תורמת מידע אחר: לבעלה רשמו לקבל חיסון בקופת־חולים. חיכה וחיכה והנסיוב היה חסר, עד שבסוף קנה בבית מרקחת פרטי. „עכשיו מתברר שהשנה יש שפעת מסוג אחר ובכל זאת הלה".

אחר מתמצא יותר ומגלגל בידענות את גניפי כל המגיפות, מטיפוס A, B, C, ואם לא היה תוקף אותו שיעול זה, היה גומר עם כל אותיות האלפאבית הלועזי.

רופאים אומרים שבטרם יסכמו נתונים סטאטיסטיים, אי־אפשר לדעת אם החיסון היה יעיל השנה ואם השפעת פגעה פחות באנשים שחוסנו או שמהלך המחלה היה אצלם יותר קל. עד שנדע, כבר נשכח את השפעת של השנה ונדבר על המסינים שכמותם לא זוכרים זקני צפת.

אסותא.

„השתלת כבד בחו"ל – לא אנושי, לא כלכלי"

כך אומר ד"ר יגאל קם, הרופא הישראלי שהתמחה בהשתלת כבד ובמרכז הרפואי בפיטסברג הוא נחשב כוכב □ מחיר ההשתלה בארה"ב מגיע ל־150 אלף דולר □ לדעתו, בארץ לא יעלה המחיר על זה של ניתוח לב פתוח □ „אבל לא מדובר רק בהגיון כלכלי, מדובר בחיי אדם, בחיי חיילים"

מאת רן דגוני,
סופר „מעריב" בניו־יורק

אומרים עליו שהוא מנתח גאון. בבית־החולים הפרסביטריאני בפיטסברג, פנסילווניה, שבו התמחה בהשתלות כבד, הוא נחשב כוכב בצוות ההשתלה. חולים רואים עצמם בני מזל שהגורל הפגישם בחדר הניתוחים. עמיתים אומרים שהוא לא רק רופא, הוא גם מנהיג. לדברי ידידים, יש לו לב זהב. בארה"ב, הוא נמצא סמוך לפסגה. יש לו הצעת עבודה קוסמת. אבל בשבוע שעבר הוא חזר הביתה, לישראל. יש לו חזון להגשים.

ד"ר יגאל קם הוא הרופא הישראלי הראשון – והיחיד, לפי שעה – שהתמחה בהשתלות כבד. לפני קצת יותר משנתיים, יצא לארה"ב להשתלם ברפואת כבד במטרה לייבא את הידע, את הטכניקות החדשות, לישראל. עתה הוא ממתין לאור ירוק ממשרד הבריאות להקים מרכז להשתלות כבד בישראל.

„אינני חושב שישראלים צריכים לנסוע לחו"ל לקבל טיפול רפואי", אומר ד"ר קם בראיון ל„מעריב". „זה לא אנושי וזה לא כלכלי".

לדבריו, אין בארץ מודעות להתקדמות העצומה שחלה בעולם בתחום רפואת הכבד. אין הכרה בצורך להקים מרכז להשתלות כבד בישראל – והדבר עולה בחיי אדם. האמת של ד"ר קם בוטה: „אני מניח שאזרחים ישראלים מתים ממחלות כבד קשות מפני שאין כסף לבצע בגופם השתלות והבעיה תלך ותחמיר בעתיד".

„אין מדובר באנשים בודדים", אומר הרופא. „בכל מיליון אנשים תמצא לפחות 20 חולים הזקוקים להשתלות כבד בכל שנה. בישראל אנו מדברים, איפוא, על 80 עד 100 השתלות כבד בשנה.

„בציבור ובקהילה הרפואית בישראל יש הסכמה – לפחות היתה עד לעת האחרונה – שמי שסובל ממחלת כבד סופנית, יש להניח לו למות", אומר ד"ר קם. „לארץ טרם חדרה לגמרי ההכרה, שהשתלות כבד הן קרן תקווה מפני שזה שטח חדש, יחסית, שהיו לו חבלי לידה קשים. ב־1963 בוצעה השתלת הכבד הראשונה – והחולה נפטר. ההתחלה היתה רצופה כשלונות.

„אבל במשך השנים שופרה הטכניקה. פותחו תרופות חדשות להתגברות על מנגנוני הגוף הדוחים את האבר המושתל. מספר השתלות הכבד בפיטסברג – ובמרכזים אחרים – הולך וגדל. נפתחים מרכזים נוספים להשתלות כבד. בעולם כולו מתחזקת המודעות שיש לתת הזדמנות שניה לחולים במחלות כבד אנושות. בארץ עדיין לא צעדנו את הצעד הגדול קדימה. עדיין יש ספקנות. אבל המצב הולך ומשתנה".

חייה של הילדה הישראלית ליכור אייזנר ניצלו ב־1984, לאחר שבגופה הושתל כבד בבית־החולים לילדים בפיטסברג. אבל רופאיה של ליכור בארץ חזרו ואמרו להורים, לפני הנסיעה, „שאין טעם לנסוע לארה"ב. אין סיכוי, זה לא יצליח"...

אך ישראל אינה מבודדת. סיפורי הצלחה מרווחים באמצעי התקשורת, כתבי־עת וספרות מקצועית בתחומים רפואיים. חולי כבד שוב אינם משלימים עם ציפיה עקרה למוות ביסורים. משפחות חולים לוחצות על רופאים ועל משרד הבריאות לשלוח את יקיריהן לניתוחי השתלה בחו"ל. לשאלות של חיים ומוות מצטרפת שאלה „גסה": מי ישלם? מה מחירו של כבד בריא? מה מחירם של חיי־אדם?

„מחיר ניתוח השתלת כבד בארה"ב, יחד עם האישפוז, מסתכם ב־150 אלף דולאר לפחות", אומר ד"ר קם. „נוסף לכך, יש לקחת בחשבון שחולה מגיע עם בני־לוויה, לפעמים עם משפחה שלמה. ועוד לא דיברנו על סיבוכים אפשריים, העלולים לחייב, לפעמים, השתלה נוספת. מועמד להשתלת כבד צריך לגייס בין 200 אלף לרבע מיליון דולר".

המציאות הכלכלית של הרפואה האמריקנית צריכה לשכנע גם את גדול הספקנים בצורך להקים מרכז להשתלות כבד בארץ, סבור ד"ר קם.

„ההסתייגות מהקמת יחידה להשתלות כבד בישראל נובעת מחששות, שעלות הניתוחים בארץ תהיה דומה לזו שבארה"ב", הוא אומר. „אבל זה חישוב מוטעה, כמובן. בארה"ב אנו עוסקים במערכת רפואית שנושאת את עצמה ושבמהותה היא עסק לכל דבר.

„מהו עסק? כשהכירורג שמבצע את הניתוח מקבל 7,000 דולר (אמנם לא ישירות, חלק מהכסף עובר לתקציבי מחקר) – זה עסק. כשהרופא המרדים מקבל 4,000 דולר – זה עסק. כשבית־החולים מקבל מאות דולר ליום כי הוא חייב להראות רווח – זה עסק", אומר ד"ר קם.

„בכל מיליון אנשים יש לפחות 20 הזקוקים להשתלת כבד בכל שנה □ בישראל, מדובר אפוא ב־80 עד 100 השתלות □ 85 עד 90 אחוז מהמנותחים חוזרים היום הביתה עם כבד מתפקד □ 75 אחוז חיים לפחות חמש שנים אחרי הניתוח □ כרגע יש לנו נכונות מתורמים בארה"ב לשאת בהוצאות ההקמה של מרכז להשתלות כבד בארץ"

בארץ, הסיפור יהיה שונה, סבור הרופא. להערכתו, מחירו של ניתוח השתלת כבד בישראל לא יעלה על מחירו של ניתוח לב פתוח בארץ – ואלה נערכים בישראל למאותיהם.

התשתית?

„כרגע יש לנו נכונות מתורמים בארה"ב לשאת בהוצאות ההקמה של מרכז להשתלות כבד ולהתחיל להזיז עניינים", אומר ד"ר קם.

מדוע אין משרד הבריאות קופץ על המציאה שמגישים לו על מגש של כסף – רופא אידיאליסט, המוכן להמיר את זהבה של ארה"ב במשכורות של משרד הבריאות, ותורמים אמריקניים רחבי לב?

ד"ר קם נוקט לשון דיפלומטית, לא אופיינית. „אינני בטוח שמשרד הבריאות מתנגד להקמת יחידה להשתלות. בעבר נבעה ההתנגדות מתוך דאגה לנושא. כששמע המשרד הצהרות הפחות על נכונות לבצע השתלות „אינסטנט", הבינו ראשיו שאין מה להחפז...

„מנכ"ל משרד הבריאות, דן מיכאלי, אמר, שלא יתנגד להקמת היחידה להשתלות אם ימצא, שיש לי ניסיון מספיק להקמת מרכז כזה".

לשון פחות דיפלומטית נוקט זלמן שפירו, מראשי הקהילה היהודית בפיטסברג, שתחת כנפיה חוסים חולי הכבד הישראלים שעולים לרגל לעיר.

שפירו חי את הבעיה. מאז 1983, באו שישה ישראלים לניתוחי השתלות כבד בפיטסברג. הקהילה היהודית – הישראלית – בעיר סעדה אותם בעת חוליים. נציגים של הקהילה קלטו משפחות של חולים מישראל, שחלקן לא ידעו מלה באנגלית, והקלו על שהותן. נמצא מי שדאג לדיור, לסיוע במו"מ עם בית־החולים, לשירותי תרגום, לארוחות חמות. השבוע, כשמתה מושית שבו, מחולון, בעקבות סיבוכים שלאחר ההשתלה, דאבה הקהילה היהודית כולה.

שפירו חושש מהיום שבו מספר המנותחים מישראל יחרוג מאפשרויותיה הכספיות של הקהילה. כמו כל ציוני טוב, לדבריו, הוא היה מעדיף לראות את ד"ר קם משתיל כבדים בחיפה, לא בפיטסברג.

השתלת כבד נחשבת הניתוח הקשה ביותר ברפואה. עיקר הקושי נעוץ בכך, שרוב החולים סובלים ממצב שבו יש יתר לחץ דם באיזור הבטן, תופעה המחוללת דימומים רבים בעת ההשתלה. ניתוח ממוצע נמשך 10 שעות. ניתוחים שנמשכים 17 ואף 18 שעות אינם חריגים. פרופ' אליהו גאמן מהטכניון, נותח בחודש שעבר במשך 13 שעות. פרופ' גאמן מחלים בימים אלה בדירה שהעמידה לרשותו הקהילה היהודית.

בשנה שעברה חל שיפור משמעותי באחוזי ההצלחה של ניתוחי השתלות כבד, אומר ד"ר קם. 85 עד 90 אחוז ממושתלי הכבד חוזרים הביתה עם כבד מתפקד. קשה לדבר על תוחלת חיים, הוא אומר, אך אפשר לומר בבטחה ש־75 אחוז מהמושתלים חיים לפחות חמש שנים אחרי הניתוח.

לפני ההשתלה הוערכה תוחלת חייהם בחודשים ספורים.

מאות ניתוחי השתלה ערך ד"ר קם – והוא נחרד מהמחשבה שייאלץ לנדב את כישוריו ונסיונו לבית־חולים מחוץ לישראל.

„אין מדובר רק בהגיון כלכלי פשוט, שזול יותר להשתיל ל־100 חולים בארץ מאשר לשלוח לניתוח בארה"ב", הוא אומר. „מדובר פה בחיי אדם, בחיי חיילים. לא אחת מאבדים כירורגים חולי כבד או פצועים עם פגיעות בכבד בגלל חוסר ידע. עם הידע שלי, אולי יהיה אפשר להציל בעתיד חיילים פצועי כבד".

ד"ר קם אומר, שהמיקום הגיאוגרפי של היחידה להשתלות כבד שברצונו להקים בישראל אינו חשוב. אך לא קשה להבחין ברצונו העז להקים את היחידה בבית־החולים רמב"ם בחיפה.

„צריך להתייחס לאפשרויות וליכולת לבצע את העבודה במקום שבו יהיו התנאים הטובים ביותר", הוא אומר. „בית־החולים רמב"ם ערך את עצמו להקמת יחידה כזו. בית־החולים אינו במרכז הארץ. גם אך פיטסברג אינה יושבת במרכז ארה"ב. באים אליה מכל קצווי אמריקה".

יתכן שהנימוק המכריע ביותר הוא שקהילת יהודי פיטסברג, יחד עם אגודת ידידי הטכניון, מוכנה לממן את הקמת היחידה להשתלות בבית־החולים רמב"ם – ורק שם.

הטכניון
מכון טכנולוגי לישראל

קרן ע"ש פיקובסקי – ולצי

מציעה 2 מילגות השתלמות פוסט־דוקטור לשנת הלימודים תשמ"ז (1986/87) באחד התחומים הבאים:

אלקטרוניקה
ביולוגיה שימושית,
פיסיקה שימושית
כימיה שימושית.

גובה המענק בהתאם לנוהל הטכניון לגבי מענקים לעמיתי מחקר, וניתן לחדשו לשנה נוספת, בתנאי שהישגיו של המשתלם יצדיקו זאת.

את הבקשות יש להגיש למנל"פ, פרופ' פ.ה. הרבשטיין, בנין הסנט, קרית הטכניון, בצירוף: קורות חיים, רשימת פרסומים, העתקי תעודות אקדמיות, 3 המלצות ותכנית ההשתלמות המוצעת.

המועד האחרון להגשת הבקשות הוא – 15 במרץ 1986.

הפורום הישראלי
יום עיון בדימונה

הפורום הישראלי מקיים כינוס חגיגי בדימונה ביום ד' 19.2.86, ו' באדר א' תשמ"ו ומזמין את חבריו ליטול חלק באירוע.

סדר היום

08.00	יציאה
10.30–11.00	קבלת פנים עם מועצת העיר
11.00–12.00	ראש העיר אלי חללי: העיר דימונה; פרופ' יהודה גרדוס: הנגב לאחר הנסיגה מסיני
	סיור הבזות וארוחת צהריים
14.30–16.30	הפורום הישראלי – דיון רעיוני
17.00–19.00	מפגש ורב שיח בין תלמידי כיתות י"ב וחברי הפורום הישראלי על זהותו היהודית של הישראלי.

מקום יציאת האוטובוסים:
ירושלים בשעה 08.00 – בנייני האומה
תל־אביב בשעה 08.00 – מסוף רידינג, שד' רוקח (תחנה סופית של קו 1 ר"א)

פרטים נוספים במשרדי הפורום הישראלי טל. 258211/315,615 או בערב 290613

מכון לחקר התלמוד ע"ש שאול ליברמן
היחידה להוראת תורה שבעל־פה
נוה שכטר, רח' אברהם גרנות 4 –
ת.ד. 196, ירושלים 91001 טל' 631121, 02-663261

החלה ההרשמה לשנה"ל תשמ"ז
למסלול לתעודת הוראה בתורה שבעל־פה
לבית־הספר העל־יסודי
באישור משרד החינוך והתרבות

בדבר פרטים נוספים נא לפנות בכתב או להתקשר טלפונית בימי ראשון, שלישי וחמישי לטלפונים הנ"ל,
ובשעות הערב לטל' 02-931014

דו"ח / אמנון אברמוביץ'

עד לרבנות זה יעבור

דברת ושלח

היה יועמ"ש איננו עוד

אוטונומיה חד־בבל"תית

בהופעותיו האחרונות באירופה השמיע ראש־הממשלה דברים שאילו הגיעו לאוזני מלאכמקום היו מקפיצים אותו עד לתיקרה. בבריטניה ובגרמניה דיבר שמעון פרס על אוטונומיה כזו בה יהיו תושבי השטחים אחראים ליחסיהם עם מדינות ערב. במקביל, כאן בארץ, נפגש שר הבטחון עם „יונֵי" מפלגת העבודה ואמר שכל פלשתינאי תושב השטחים יהיה כשיר להשתתף במשלחת ירדנית־פלשתינאית.

פרס אף דיבר על „זכות ביטוי" לפלשתינאים. ראשי מפלגת העבודה, אם כך, מסוגלים להרחיק לכת ולומר הרבה, למעט את המונח „זכות הגדרה עצמית". לא. אותו קשה להם להוציא מהפה. בעשור הקודם (ולפני יום־כיפור) הם התקשו לומר „עם פלשתיני". בעשור הבא (ואחרי המלחמה הבאה) יהיה להם יותר קל.

אוטונומיה חד־צדדית ממלאת תפקיד חיובי משום שהדיון על אודותיה מכניס את המערכת למהומה ומפשיר קצת את הקרח עליו נערך בלט הכיבוש. ומנקודת מבט זו היא יכולה להיות חד־צדדית, דו־צדדית או רב־שנתית.

חוסיין, ממש כפרס ורבין, טוב מאוד בידודי ורע מאוד בקפיצה. משה דיין, באחרית שנותיו, שאף להוציא את צה"ל מהגדה. לשאלה מה יהיה, היה משיב נחזה ונראה. אבל פרס ורבין את ההימור הכי אמיץ שלהם לקחו לפני שבוע (ירידת מטוס). האפשרות לפיה נצטרך (אולי) לחזור לשכם וחברון עם נגמ"שים היא הימור גדול מדי עבורם. האומנם הימור גדול? צה"ל ייצא מהשטחים, ולו לזמן־מה, ויינפש קצת מפעולות שיטור וכיבוש. אחרי ככלות הכל, זה מגיע לנו לא פחות ממה שזה מגיע לפלשתינאים.

לפרס (רוטאציה) ולמלך חוסיין (אותה רוטאציה) בוער הזמן. חוסיין, טוענים המומחים, מתחבט בין איום פיזי מיידי אם יילך למשא־ומתן לבין איום פוטנציאלי עתידי אם לא יילך. המצב הכלכלי במדינות המפרץ מחזיר צעירים רבים לירדן. חזרת הליכוד לשלטון עלולה לדחוף אנשים מהגדה לירדן וליצור סכנה משולבת לעתיד הממלכה.

הנוסחה השגורה גורסת, שחוסיין יבוא למשא־ומתן מלווה בערפאת או באסד. קיימת כמובן גם אפשרות שלישית לפיה הוא יבוא אם יקבל, כסאדאת, את הכל. למפלגת העבודה אין הצעת פתרון. מאחר שהברירה היא בין ארץ־ישראל שלמה לבין קווי '67 – מי שאיננו מתחייב לאחד מהשניים גוזר על עצמו אי־רלוונטיות.

הצעת אוטונומיה (רצינית בכוונותיה) צריכה להיותם קודם כל לרצועת עזה. עזה נכבשה מהמצרים שהם צד להסכמי קמפ־דייוויד, בעוד שירדן (יהודה ושומרון) איננה צד להם. פעם קראו לזה עזה תחילה. אלא שראשי מפלגת העבודה אומרים אוטונומיה ומתכוונים לשיפור איכות החיים, מונח קרוב לליבו של ג'ורג' שולץ הנושא הבטחה ישראלית למלאו בתוכן. בשנתיים האחרונות נעשה משהו בעניין: בוטלו הגבלות על העברת כספים, הוכנו תכניות מיתאר, נעשו חיבורים לרשת חשמל וטלפון וניבנו קצת כיתות לימוד.

אבל אוטונומיה במהותה איננה אלא המשך הכיבוש באמצעים אחרים וגידוסה נוספת למומז את השטחים ולשחק על זמן. ויעיד על כך הסיפור הבא: הרעיון להקים בנק בשטחים נדון פעם בוועדת חוץ ובטחון וזכה לתמיכה נלהבת של חבר־הכנסת רפול. הם יאספו את הכסף במרתפי הבנק, אמר ח"כ רפול, ואנחנו ניכנס וניקח להם אותו.

שאלתי את ד"ר שאול משעל, מזרחן, איש צוות „מאה הימים" של פרס, על הצעת האוטונומיה החד־צדדית. ד"ר משעל היפנה את פרס, חובב שירה, לסיומת השיר של נתן זך, לחוף ימים:

„... ולעתים היינו נוסעים במים הרדודים והבטוחים בכיוונים מוכרים ואל אנשים שידענו היטב מה בפיהם לומר".

אנא טול אותי שצ'רנסקי

הפוליטיקאים התנפלו על אנטולי שצ'רנסקי בנסיון לזכות קצת מאורו הטלוויזיוני. הח"כ מרים תעסה־גלזר, יו"רת העליה והקליטה, נידנדה בלשכת ראש־הממשלה. היא רצתה לנאום בטקס. חנן פורת סידר את השכל בנסיון לדחוף את הקליינט שלו יוסף מנדלביץ'. שרי ממשלה שכלל לא הוזמנו, נדחקו לבמה ולפריים בכל הכוח.

היה כאן לא רק אגואיזם בלתי־מתחשב במצבו הבריאותי הלא־ידוע של העולה אשר טס עם קרדיולוג צמוד ושעל הקרקע המתין לו צוות רפואי – אלא שיש כאן אטימות קטנה וניתוק גדול מהצופים. שולקם עולים שבהעדר סידור מתאים טרם עזבו את מרכזי הקליטה, וחלקם האחר מובטל ועל אחרים מאיימת סכנת פיטורין מהעבודה.

אנטולי שצ'רנסקי שוחרר במסגרת עיסקה בין־מעצמתית. להבדיל, גם שבויי ג'יבריל לא היו שבים הביתה אלמלא מעורבות הגויים. מעניין שדווקא קנאי „שפוך חמתך", דרוקמן, חנן פורת, השר יוסף שפירא, עלצו וקיפצו כאילו לא היתה זאת אמריקה שבעוצם זרועה וחוזק ידה השיבה בנים לגבולנו.

אנטולי שצ'רנסקי הוא אכן גיבור לאומי. אבל הפסטיבל הזה – היוצר בעולם רושם כאילו שיחררה בריה"מ מאה אלף יהודים ולכן מזיק לעניין – מתייק את הציונות 1986, על רקע הבצורת בעולים והשטפון ביורדים, בציונות דקלאראטיבית. לא ציונות מדינית ולא מעשית.

ישראל, ארץ־ישראל, היא בוודאי תחנתו הסופית של שצ'רנסקי שלא כקודמיו שנסעו ויתנו תנסעו. אדוארד קוזנייצוב (גרמניה), בן־ציון טוכבין (אוסטריה), פנחס שכטמן (אמריקה) ועוד רבים וטובים. אף כי מצפה לו מבחן אישי קשה: לחיות במתח שבין אפשרויות העתיד לבין ממשות העבר. לגייס את האנרגיה הטמונה בחלום לטובת חוסר האנרגיה המצויה בשגרה.

היועמ"ש: הסימטריה הפאנטית

כמו אצל מיקי אלבין ז"ל, להבדיל אלף הבדלות, גם אצל פרופ' יצחק זמיר נשאלה השאלה: האם הוא קפץ או שדחפו אותו.

מקבלת עלי הגדרתו של יוסי שריד (רצ) שיד ימין דחפה אותו. אף כי פרופ' זמיר הוא למעשה קורבן הסימטריה הפאנאטית. הדרישה הישראלית המלאכותית לאיזון בין ימין לשמאל. „חמצן" מול „אלף יוד". מיעארי מול בהגא. הוא לא מקפיד על איזון, אמרו. עולם המשפט מכיר את המושג שוויון. המושג איזון, בהקשר משפטי, הוא המצאה של התחיה התחיה שבליכוד.

לפני כחודשיים דנה ועדת חוקה, חוק ומשפט במעמדו של היועץ המשפטי לממשלה. דיון שהיה קצת מביך אפילו מביש מבחינתו של זמיר. זו היתה נדמה לי נקודת־שבירה של היועמ"ש. במהלך הדיון הוא התפרץ בקריאות־ביניים עצבניות ולא אופייניות. בערב הקרינה הטלוויזיה את דרישת הח"כ מיקי איתן וגאולה כהן להתפטרותו.

חוק ומשפט יכולים להתקיים רק על בסיס הסכמה חברתית. לא בכדי סיווגו חכמינו־זכרונם־לברכה את הגזירות לכאלה שהציבור יכול לעמוד בהן וכאלה שלא. בחברה מקוטבת ייפול היועץ המשפטי, כל יועץ משפטי, טרף לשיני טורפים ומכרסמים. בחברה מקוטבת עדיף אולי שהיועמ"ש יהיה איש פוליטי אשר יתחלף יחד עם הממשלה. במקרה כזה תידרש ממנו נאמנות לממשלה ולא לחוק. הממשלה והחוק גם יחד ייצאו נשכרים. עו"ד דב שילנסקי, לכאורה מועמד של המוסף הסאטירי „דבר אחר", יכול להיות פתרון הולם למציאות כזו. ואפשר למתוח את הבריחה לעבר עו"ד אהרון פאפו ועד לעו"ד אליקים העצני. הדבר עולה בקנה אחד גם עם חוק יסוד הליכוד ופתיחתו של הרוח.

מועמדים רבים בעיני עצמם ושאיפתם דחפו השבוע את שמם לעיתון. בעתיד יוזכר שמם מלווה בתוספת, מי שהיה מועמד למשרת היועמ"ש. מבין השמות הרבים שנזכרו, אם מדברים ברצינות, אין ספק שפרופ' דניאל פרידמן, הדיקן לשעבר של הפקולטה למשפטים בתל־אביב, עונה לתנאים שהציב השר נסים בתכנית „מוקד".

מסקנות הפרופ' זמיר בעניין אוטובוס המחבלים קו 300 עוררו תרעומת רעשנית. בצדק ובגעגועים אמר אז זמיר, שאילו קרה הדבר לפני חמש־עשרה שנה היה קם בארץ מהנה אחר שהיה מדבר אחרת. אלא שפרופ' זמיר לא תמיד גילה נאמנות לעקרונות המהנה האחר ולעקרונותיו שלו: לנגד עיניו ונגד החוק חמקו נשות מתנחלים לבית הדסה בחברון. הוא הניח לשר אריאל שרון לאחוז בזוזה וגם מתיק הממשלתי לא להניח ידו. תלונה שהגיעה לידיעתו, בטרם מלחמת לבנון, על פעולות צה"ל מעבר לגבול בלבנון שנעשו ללא אישור הממשלה, לא זכתה לטיפול.

זמיר הולך הביתה ויש בלבו גם על המחנה האחר ועל העתונות. עתונות שלא השביעה אותו נחת ובכל־זאת זכתה ממנו לצ'ופר חשוב: הוא חשף וקטע באיבה את יוזמת השר משה שחל לרישוי עתונאים. אגב חשבון־נפש: בתפקיד שפרסם כאן על מינוי שופטים הצבעתי את תשומת־הלב לכך שפרופ' זמיר כבר מצוי בשנתו השמינית, וכתבתי שהוא ימשיך עד אשר בית־המשפט העליון יתחיל להתלהב ממנו. כשראיתי, אחר כך, מי עושה בזה שימוש וכיצד, הבנתי שטעיתי.

אילו גילה הפרופ' זמיר קשיחות יתר וחד־משמעיות בשנים הראשונות לכהונתו, ייתכן שהיה מונע עגמת־נפש מעצמו ומשלטון החוק. פרופ' זמיר, ממלכתי, מאחרוני הממלכתיים בשירות הציבורי, הולך הביתה ומנחיל שיעור ולקח דווקא לראש־הממשלה שמעון פרס:

מאחר שאינך יכול להשביע את רצון כולם, עדיף לתפוס צד.

עתונות כלכלית: לקרוע ולזרוק

חוי שלח, המישנה למנכ"ל „כלל", פרש לאחרונה מהקונצרן. מחלוקת עקרונית בינו לבין המנכ"ל אהרון דברת התדרדרה וצברה אלמנטים אישיים. בסופו של דבר, באורח לא מקובל במקומותינו, החליט שלח לצאת, לסגור את הדלת ואת הפה.

סיום העניין, שהוא פגיע מטבעו, נעשה בצורה מכובדת, לא מצא ביטוי יתר בעתונות, והדבר מדבר בזכות שני הצדדים.

עד אשר. עד אשר פורסמה לפני כשבועיים כתבה בעיתון „ביזנס", בטאון המנהלים בישראל, בהוצאת המרכז הישראלי לניהול ובשיתוף התאחדות התעשיינים. תחת הכותרת „שלח לא מנהל כבר בכלל" כתב אריה לביא כתבה, שגם קורא כמוני שאינו מבין בכלכלה וניהול אבל מבין קצת בזדון, רואה מיד שהיא זדונית על פניה.

הכתבה הזו עושה עוול להשתלשלות העניינים ועושה עוול לחוי שלח שהוא בעל ביאוגרפיה ישראלית מרשימה.

אני מניח שאילו אותה מסכת עובדתית ממש היתה מסתיימת בכך, שאהרון דברת היה פורש, היתה הכתבה נראית אחרת. שאילו היה שלח נותר מרוח על העליונה ודברת על התחתונה – הכתבה היתה שונה. העתנאי כנראה טעה לחשוב שחוי שלח לא רק יצא מכלל אלא יצא מכלל שימוש.

בכתבה נאמר שחוי שלח ניסה להשתלט על ניהול קונצרן כלל. שבפגישות עם מנהלי חטיבות וראשי חברות ניסה ליצור רושם שהוא המכריע. שבעבר כבר עזב, ביקש לחזור ודברת נענה. שפרישתו לא גרמה זעזוע כפי שהוא קיווה. שהוא עמד להתמנות למנכ"ל ויינולדס, ובתרבת של סולל־בונה, וברגע האחרון ביטל סולל־בונה את המינוי מסיבות שלא גרמו נחת לשלח. שקודם לכן הסכים דברת „לתרום" את שלח למשרד האוצר ויצחק מודעי העדיף אחר על פניו. שגלגוליו מוכיחים שקשה לעבוד אתו. שהוא ראה עצמו מול דברת כאילו היה לי אייאקוקה מול הנרי פורד השני. עוד לא ברור, נאמר בכותרת המישנה לכתבה, איזו חברה יציל מפשיטת־רגל.

בקיצור, חוי שלח יוצא מהכתבה לא רק כותרן בלתי־נלאה: אלא אף כותר מול באופן שיטתי.

לא הייתי חוזר ומשמש מגביר־קול לדברים הללו אלמלא היה להם סוף טוב.

מאחר שלכתבה ב„ביזנס" היה הד חזק בקרב הקהילייה הכלכלית, רצוי שהקוראים יידעו על סיומה הסמוי המוצלח. ובכן, העתנאי ששגג כלביא התקפל תיש־קל, התנצל והתלטף כחתול.

לא אכנס כאן לבירור עובדתי כמו בעניין סולל־בונה למשל, שאילו התפרסם היה גורם הרבה פחות נחת לסולל־בונה מאשר לחוי שלח, אלא רק אביא דברים בשם כותבם. משנודע לעתנאי ששלח נפגע מהכתבה, וכנראה לאחר הרהור שני שבמהלכו השתכנע שכוחו של שלח עדיין במותניו, כתב לו מכתב אישי האומר בין השאר:

במהלך שנים רבות של היכרות בינינו למדתי להכיר ולהוקיר אותך ואת יכולתך הניהולית ואף נתתי לכך ביטוי.

חילוקי הדעות בינך לבין אהרון דברת לא הובנו בצורה נכונה. במיוחד צר לי שמפאת חוסר זמן לא בדקתי איתך חלק מהעובדות שעלו תוך כדי כתיבת הכתבה ובכלל זה ציון העובדה המוטעית לפיה חזרת בזמנו לכלל על־פי בקשתך ולא על־פי בקשת דברת. הסכמתך לקבל עליך את תפקיד מנכ"ל האוצר, שלא יצאה לפועל מסיבות שלא ידועות לי, שורבבה בהקשר מוטעה.

קבל את התנצלותי הכנה. למותר לציין שאשמח גם בעתיד על המשך שיתוף הפעולה בינינו.

תינוקות לאן?

בבית־החולים תל־השומר נערכה השבוע חגיגה גדולה, מסיבת מחזור, של חמישים וחמישה תינוקות מבחנה.

בית הדין הרבני בחיפה, מפי הרב שאר־ישוב, קבע השבוע שתינוק שנולד מהפריה מלאכותית הוא פסול חיתון.

נו? אז מה הועילו גינקולוגים בתקנתם?

אגודת ארתור רובינשטיין הבינלאומית למוסיקה

התחרות החמישית הבינ"ל לפסנתר ע"ש ארתור רובינשטיין

1—19 באפריל 1986

אגדתו היה לאחד מגדולי האמנים ואנשי הרוח של תקופתנו.
התחרות תפתח את חגיגות המאה להולדתו של האמן.

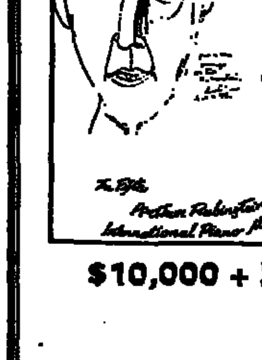

מתוך 110 מועמדים נבחרו 50 פסנתרנים מ־21 מדינות:

6 מישראל, 14 מארה"ב, 7 ממערב־גרמניה, 4 מאיטליה, 2 מקנדה, 2 מהונגריה ו־1 מכל אחת מהמדינות הבאות: אוסטריה, אוסטרליה, אינדונזיה, ברזיל, בריטניה, סיזואן, יוגוסלביה, יפן, נידרלנד, פולין, ספרד, צרפת, קוריאה, רומניה ושוויץ.

על חבר השופטים הבינלאומי נמנים מוסיקאים ידועי־שם, פסנתרנים, פדגוגים ומבקרי מוסיקה.
עליהם יהיה להעניק את הפרסים:

פרס ראשון: פרס ארתור רובינשטיין, מדלית זהב + $10,000
פרס שני: מדלית זהב + $5.000
פרס שלישי: מדלית זהב + $3,000
פרסים רביעי, חמישי ושישי: מדלית זהב + $1,000 כל אחד

שלב א'
רסיטלים במוזיאון תל־אביב, אולם רקנאטי:
יום ג'–ה' 1–3 באפריל 09.00—13.00; 16.00—20.30
יום ו' 4 באפריל 09.00—13.00; 14.00—16.30
יום א'–ג' 6–8 באפריל 09.00—13.00; 16.00—20.30.

שלב ב'
רסיטלים, מוסיקה קאמרית במוזיאון תל־אביב, אולם רקנאטי:
יום ה' 10 באפריל 09.00—13.00; 16.00—20.30
יום ו' 11 באפריל 09.00—13.00; 14.00—16.30
יום א' 13 באפריל 09.00—13.00; 16.00—20.30.
יוקדש כולו לנגינת סונטות לכנור ופסנתר או צ'לו ופסנתר מאת בטהובן.

שלב ג' – חצי גמר
בהיכל־התרבות בתל־אביב
יום ג'–ד' 15–16 באפריל 20.00
ששה מתחרים (3 בכל ערב) ינגנו קונצ'רטו לפסנתר ולתזמורת.

שלב ג' – גמר
היכל התרבות בתל־אביב, יום ה' 17 באפריל 20.00
קונצרט הסיום של התחרות בחסות ראש העיר, מר שלמה להט
שלושה מתחרים יתמודדו על המקום הראשון וינגנו קונצ'רטות לפסנתר ותזמורת (שונים מאלה שינגנו בשלב חצי הגמר).

קונצרט חגיגי וטקס חלוקת פרסים
בחסות ראש העיר ירושלים מר טדי קולק –
מוצ"ש 19 באפריל בשעה 20.30, בבנייני האומה בירושלים,
בביצועם של חתני הפרסים.

כרטיסים:
מכירת מנויים לכל שלבי התחרות וכן מנויים לשלב השלישי בלבד, תחל ביום א', 16.2.86 במשרד הכרטיסים רוקוקו, רח' דיזנגוף 93, תל־אביב, טל' 248824, 223663.
כרטיסים בודדים לכל שלבי התחרות ימצאו למכירה החל מיום א', 2 למרץ 1986 במשרד הכרטיסים רוקוקו.
לקונצרט הסיום של התחרות ביום ה' 17 באפריל, בהיכל התרבות ולקונצרט החגיגי בירושלים ניתן להשיג כרטיסים גם בסוכנויות הכרטיסים: כרטיסים וקלעים בירושלים.
שוחרי וידידי האגודה זכאים להנחה של 20%, על מנויים וכרטיסים בודדים.
לסטודנטים וחיילים – הנחה לשלב הגמר בהיכל התרבות, ת"א ולקונצרט החגיגי, בבנייני־האומה בירושלים.

בחו"ל -
א כללי"

„בעזרת אללה והסיירת"

מאת אהרון דולב

40 בדואים, גברים נשים וטף, מצאו מקום מקלט, בעזרת „הסיירת הירוקה" □ עד שתוסדר סולחה, מעמידים פנים שלא יודעים איפה הם □ כך אפשר להימנע מנקמת דם □ „יהודים בועטים בסיירת, רוצים להציל מידינו את פרא המדבר האציל, אבל ברגע גורלי, את מי מזעיקים, אם לא את הסיירת?

מוחמד אל־וואג' (במרכז): „חוקי המדבר לא מתחשבים בחוקי המדינה" (צילם: ראובן קסטרו)

אלון גלילי (במרכז): „לבלום שלשלת־דמים" (צילם: ראובן קסטרו)

קצת משונה לקרוא לתמוקי גבעה שוממה בשם „עיר־מקלט". אבל עם מורשת תרבות המדבר אין מתווכחים. גם חור נידח, שאליו נסים מאימת גאולת־דם, הוא עיר־מקלט.

לכאן נסו על נפשם ארבעים גברים, נשים וטף, הם ואלף ראשי־צאן עמהם.

אפילו ציודי שבטי עליון מקדמת דנא, בגאולת־דם, עובר בימינו תהליך כירסום. שוב אין ששים עוד לקיימו. עובדה. אין משימה קלה יותר מאשר איתור המאהל „הסודי" של חמולת אל־וואג'. אולם, זה החודש התשיעי שמבקשי נפשם מדירים רגליהם ממקום גלותם.

היום יש כבר ציודי דמים ויש שקרים מוסכמים. מוחמד אל־וואג', בן 25 – אחיו של מרעאן אל־וואג', העצור בחשד הריגה – כבר שייך לשני עולמות. מוחמד הוא סטודנט להיסטוריה באוניברסיטת בן־גוריון. בחור נעים־סבר, הפונה בעברית רהוטה אל השכל הישר.

האין המחברא גלוי וידוע? „יכול להיות, שכך", משיב מוחמד בחיוך מסויים. אלא מה כל עוד אפשר לטעון, שאיננו מוכר וידוע, לא מוכרחים לצאת ולהסתבך עם חוקי המדינה בשפיכת דם. זאת ועוד. „כשלא יודעים", לא מכתימים את כבוד המשפחה והשבט בהתחמקות ממילוי מצוות גאולת־הדם.

כך, זה חודשים, שהם „מסתתרים" בגלוי, מעמידים פני נעלמים, לטובת כל המעוניינים. הסדר־ביניים כזה – עד לסולחה, שסופה להיעשות או לא – נוח מאוד לכל הצדדים. לזרועות־החוק במדינה, לכפויים לנקום ולגולים הגלויים־נסתרים, בני משפחת אל־וואג'.

הזכויות על ה„פטנט" המוצלח הזה שמורות ל„סיירת הירוקה", הידועה פחות בתוארה הרשמי, היחידה לפיקוח בשטחים פתוחים. פקחי הסיירת איתרו שטחי מאהל־מירעה חלופים מחוץ לגבול המדבר ושילחו אליהם, עד יעבור זעם, ארבעים אנשים.

עם זאת פתחו במגעים לעריכת סולחה עם נכבדי החמולה היריבה, בני משפחת אל־קשחר. לכבוד פתיחת המגעים, נערכה האפלה באהלי אל־וואג', לגמול לסיירת המיטיבה אתם. אלון גלילי נמצא במקום כאורח־כבוד

נכבדי החמולה משדלים אותו להשיג הסכמת משפחת המת לעריכת הסולחה. לכבוד הסיירת והתקווה הזאת נשחטו הכבשים והכל מקווים כי הדין הטכסי בראשות שופט בדואי מוקיר השבט, יסתיים במחילה על הזכות לגאול דם, תמורת פיצוי כספי.

ראש הסיירת אלון גלילי ופקחיה מתפרקים על יצועי כרים רכים. כרעי כבש שחומים, ישר מהגחלים, בין אצבעותיהם. טובלים בטחינה חמצמצה גלילי פיתה בדואית דקיקה, ישר מהטאבון. בפינת האוהל, יושב בגלאבייה, שופת קפה וסביבו ילדי החמולה נופחים בגחלים, הלוחשות תחת פינג'אן גדול, מפוייח.

מוחמד, המשכיל הצעיר לבית אל־וואג', טורח לכל יוחסו מאכל ומשקה. אגב כך, הוא מחמיא לאלון גלילי ולפקחי הסיירת, שנרתמו לקריאת „הצילו". יש נוה לסיירת המושמצת, שרבים כל־כך אוהבים לשנוא, בגלל מה שהם מעוללים, כביכול, לבדואים.

„יבואו הנה, יראו", אומר גלילי כטוב ליבו בתקרובת. „כשבדואים נזקקים לחסות, אל מי יפנו, אם לא לסיירת? בכלל, תתפלא לשמוע, למרות שאנחנו עוסקים בעוף כפרי־טובה, פינוי קרקעות נתפסות והחזרתן לבעלים החוקיים – המדינה – מתעוררות פחות בעיות בינינו לבין הבדואים מאשר בינינו לבין היהודים".

יהודים בועטים בסיירת, לפעמים ממניעים רומנטיים, קצת תלושים, אומרים אנשיה. „רוצים להציל מידינו את פרא המדבר האציל. אבל כשמגיע רגע גורלי, את מי מזעיקים, אם לא את הסיירת?".

על הרגע הגורלי הזה מהלכים במאהל סיפורי „ראשומון". בפי משתתפי ההאפלה לבדם – בדואים וסיירים – כחצי תריסר גירסאות שונות ומשונות. כולן מבוססות על דברת המספר. כשמחברים את הדברים, זה נשמע לערך כך:

בין שתיים מנשות מאהלי השבט אל־עזאומה פרץ ויכוח קולני. חיש מהר הידרדר לתיגרת־ידיים. סיכסוך משפחתי פשט בין האהלים כאש בשדה־קוצים. ילדי שתי המשפחות התכתשו ופרעו. נשות החמולות הידפו וגידפו. הגברים הפליאו מכותיהם איש ברעהו. לעת ערב ניטש הקרב הגדול בעיבור שכוחי המירעה באיזור צאלים.

שני הצדדים הניצים הלמו באגרופים ושלפו פגיונות. סיכום האבדות: אוזן כרותה, שתי אצבעות קטועות וגוויה אחת. ההרוג, בן למשפחת אל־קשחר היריבה. הוא נדרס למוות תחת גלגלי טנדר נהוג בידי מרעאן אל־וואג', בן 28, אחי מוחמד, הסטודנט להיסטוריה.

מרעאן נעצר בידי המשטרה ויועמד לדין בחשד הריגה. ארבעים שאריו, שדמם הותר, מצאו תחילה מחסה במאהלו של השייח' אעורה אבו־עמאר לשבט עזאומה. כופר־חסות, ששולם לקופת השייח' כמנהג המקום, היקנה להם חסות, לא מחסה. טבעת המצור ההדוקה הלכה. בצר להם פנו אל סעיד אבו־סיאם, פקיד בדואי במשרד החקלאות בבאר־שבע.

„סעיד פנה אלי", סיפר מרכז צוות הסיירת, יוחנן שטן. „אני פניתי לאלון גלילי. אלון גלילי פנה ל'בוס', מנכ"ל רשות שמורות הטבע אורי ביידץ. אורי פנה לוועדה הבינמשרדית (משרד החקלאות, המשטרה, מינהל מקרקעי ישראל). הוועדה אישרה, פקחי הסיירת פעלו וחמולת אל־וואג' חולצה.

„המגיע שלנו", אומר גלילי, „לבלום שלשלת־דמים".

מוחמד אל־וואג' מייחל לסולחה.

„אנחנו בשלב גלות. זה קשה. הפסדתי שנת לימודים באוניברסיטה. גם אחי הצעיר, עלי, בן 22, סטודנט במכללה הטכנולוגית, הפסיד שנת לימודים. למה הפסדנו? בגלל שאנחנו מתחבאים. יש פחד להתגלות. בטח. לפי חוקי גאולת־הדם, יש חובה להרוג אותנו. אפילו שיש כתב־אישום נגד אחי הגדול, חוקי המדבר לא מתחשבים בחוקי המדינה".

אבא של מוחמד, ג'ומעה אל־וואג', בן 50, טוען, כי סבלם שלו ושל אחד־עשר בניו ובנותיו, הוא כאין וכאפס לעומת יסורי המקנה. עדר הכבשים עובר משבר קשה בגלות. תמותת הטלאים עלתה מ־7 ל־30 אחוזים. יש ירידה במשקל הכבשים. ירידה בהתייחמות, ירידה בהריונות, עלייה בהפלות. „צריך סולחה, מהר. בשביל האנשים והכבשים. אינשאללה, תהיה. בעזרת אללה והסיירת הירוקה".

„אני אוהב להתעלל בגוויות"

כך „מסביר" ראש מועצת ירוחם, ברוך אלמקיאס, את התנגדותו לחשוף לפני האופוזיציה את הדו"ח הקשה על הניהול הכספי של המועצה □ פקיד בכיר במשרד הפנים: תיתכן הקמת ועדה קרואה □ נקבעה פגישה להיום בין שר הפנים וראש המועצה □ ירח גלטר: „ברוך הורס את ירוחם" □ אלמקיאס: „נכון, הפרתי הסכם, כי חשבתי שזה בזבוז לשלם לו משכורת בלי שיעשה כלום"

מאת אורי בינדר

חומר נפץ טמון בעטיפה שבתוכה מונחת הביקורת שערך רואה החשבון יהושע מאירי מרמת־גן על אופן ניהולה של המועצה המקומית בירוחם. הדרישה לבדיקה המיוחדת הגיעה ממשרד הפנים, לאחר שהממונה על מחוז הדרום, שלום דנינו, קיבל תלונות רבות על אי־סדרים כספיים במועצה המקומית.

התוצאה, לדברי פקיד בכיר במשרד הפנים, עלולה להיות פיזור המועצה המקומית והקמת ועדה קרואה. במשרד הפנים יחליטו על הצעדים שיינקטו לאחר השיחה שנקבעה להיום בין שר הפנים יצחק פרץ לבין ראש המועצה, ברוך אלמקיאס.

עיון בדו"ח, שהגיע ל„מעריב", מגלה מימצאים חמורים בתחום הניהול הכספי. בין היתר: לראש המועצה ולממלא מקומו לשעבר שולמו משכורות גבוהות מן המגיע לפי הדירוג של משרד הפנים. שולמו פיצויי פיטורים מוגדלים בשיעור של 300 אחוז לעובדים שפרשו. בעקבות השריפה בבית המועצה נעשו שיפוצים בכספים שלא היה להם אישור ושנרשמו בסעיפים אחרים.

חובות המועצה מגיעים לארבעה מליוני שקלים חדשים. כל שבוע סובלים התושבים מניתוקי מים וחשמל בגלל חובות המועצה. השבוע עיקלו אנשי מס הכנסה שלושה מיליארדי שקלים המגיעים להם. הסכום ייגבה מהכספים העתידים להגיע לעיירה ממשרדי הממשלה.

אך ראש המועצה אומר: „מי שנלחם כמוני לשינוי פני היישוב, יודע שהוא ייחשף לביקורת של העיתונות. אבל טובת היישוב שקולה כנגד המחיר שאני משלם".

הופעתו מהודרת, כרגיל. חובש כיפה לבנה־חומה, לובש חולצה לבנה, בלייזר חום ועונב עניבה חומה. מכנסיו בצבעי לבן וחום. הוא בן 32, הבכור מבין 12 ילדים, למד בכוחות עצמו כלכלה באוניברסיטת בר־אילן והספיק לנהל שני סניפים של בנק הפועלים בנגב. את הקפה הוא לוגם באיטיות, אך הסיגריות נשרפות בשרשרת.

בעניין שכרו, טעה, לדבריו, בדירוג בתום לב. מדובר בעודף של 100 דולר לחודש במשך שנה וחצי. „אחזיר את הכסף", הוא אומר.

את הליקויים בניהול הכספי של המועצה הוא תולה בחברת מרג"ד, המשמשת כמנהלת החשבונות של אחת־עשרה רשויות מקומיות. 12 שנים ניהלה החברה את ספרי המועצה בירוחם ועתה הופסקה עבודתה. „שילמנו להם הרבה כסף והם לא ניהלו כראוי את ספרי החשבונות. כך גם נכתב בדו"ח", אומר אלמקיאס.

רואה החשבון יהושע מררי, במנהלי חברת מרג"ד מגיב באיפוק. יש בפיו ביקורת על עורכי הדו"ח, שלא מצאו לנכון להזמינו להעיד בפניהם. לדבריו, ישמח לשתף פעולה עם כל ועדת חקירה שיקים משרד הפנים.

על האשמותיו של אלמקיאס כי חברת מרג"ד גבתה סכומים מופרזים בעבור שירותיה, משיב יהושע מררי: „ראש המועצה אינו מודע להתחייבויות ולא פנה אלי לקבלת הסברים. התנאים של תניית החוזה בשנות השבעים שונים ממה שמקובל כיום בשוק".

הקשר בין החברה לבין המועצה הגיע השבוע ליחידה לחקירות הונאה במחוז תל־אביב, לאחר שאנשי המועצה הגישו תלונה על שהחברה מחזיקה שלא כדין במאזנים של המועצה ומסרבת להעבירם לירוחם. דובר משטרת מרחב הנגב, פקד עבידה אזולאי, אישר כי החומר נמצא ביחידה לחקירות הונאה. לדבריו, בקרוב יבדקו לקבוע אם נעברה עבירה כלשהי.

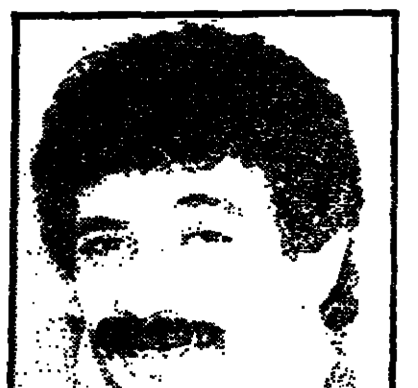

ברוך אלמקיאס: „אחזיר את הכסף" (צילם: מוטי בוחבוט)

את חריגות המועצה ממסגרת התקציב מצדיק אלמקיאס בכורח המציאות.

חברי האופוזיציה במועצה המקומית טרם זכו לעיין בדו"ח שהידיעות עליו מסעירות את העיירה. ברוך אלמקיאס מונע מהם גישה למימצאים החמורים. „אני אוהב להתעלל בגוויות", כך נימק, במעין הומור, ראש המועצה את התנגדותו לחשוף את המימצאים לפני יריביו מבית. ראש מפ"ם בעיירה ואיש האופוזיציה, אליעזר אוחיון, מאיים לפנות לבג"צ כדי לאלץ את ראש המועצה להציג לפני המליאה את הדו"ח.

אל יריביו של אלמקיאס נוסף גם יושב ראש הוועדה הקרואה לשעבר, ירח גלטר, שכיהן את תפקידו בשנים 1979־1983 ולאחר מכן החל לשמש כדובר אוניברסיטת בר־אילן.

גלטר זועם. ברוך אלמקיאס מנסה לגלגל לעברו חלק מהמימצאים של דו"ח מאירי. „ברוך הורס את ירוחם. הוא הפר את ההסכם הקואליציוני", מאשים ירח גלטר, שעזב את ירוחם לפני כשנה בעקבות הפרת ההסכם. לדעתו יש להקים מיד ועדה קרואה בירוחם.

ראש המועצה מגיב: „אשמה פעם אחת לגמור חשבון עם האדם שבאמת הרס את ירוחם. את ההסכם הקואליציוני עמו באמת הפרתי, כי חשבתי שזה בזבוז לשלם לו משכורת כממלא מקומי, בלי שיעשה מאומה".

שבחים על פעילותו של ראש המועצה ניתן לשמוע מפיו של איש האופוזיציה, אליעזר אוחיון, בן 35, מסיעת מפ"ם (במועצה 9 חברים, 5 בקואליציה עבודה־ליכוד ו־4 באופוזיציה, מפ"ם ומפד"ל). גם הוא פוליטיקאי צעיר שבנה את עצמו והגיע למשרת המנהל האדמיניסטרטיבי של המפעל הגדול, „נגב קרמיקה".

יש לו טינה על ברוך, שהפנה עורף למפ"ם והלך עם הליכוד, בניגוד להסכם. עם זאת, הוא משבח את הישגיו של ראש המועצה ביצירת הקשר בין מפעלי הפוספטים לבין העיירה, פיתוח הרחוב הראשי ושיפור בתחום הנקיון. על מימצאי הדו"ח החמור אין הוא מגיב, משום שלא ראה אותו.

קצין הפיתוח הכלכלי בעיירה, חיים מורד, בן 30, סטודנט לתואר שני בתחום מערכות המידע, מצדיק את הבידון של ברוך אלמקיאס: שילובם של בני המקום במפעלים האיזוריים, שבעבר לא ששו להעסיק את תושבי ירוחם.

לדעתו יש לירוחם עתיד כיישוב בעל איכות חיים גבוהה, שתושביו מועסקים במקומות אחרים. „אין הצדקה להביא לירוחם תעשיות גדולות, כי מבחר כוח האדם אינו עונה על הצרכים".

אך ההווה אינו משמח. מורד אומר שמהבטחותיו של משה בורנשטיין להקים מפעל בירה בירוחם, שיעסיק מאות מתושבי המקום, לא נותר דבר. בורנשטיין אומר: „לא התחייבתי להקים את המפעל. הרבה דברים היו צריכים לקום בארץ ולא קמו".

במועצה כועסים, עד כדי כך, שמדברים על שינוי שם הרחוב שנקרא על שם בנו של בורנשטיין שנספה בתאונת מטוס.

אוניברסיטת תל־אביב

הפקולטה למדעי החיים
ע"ש ג'ורג' ס. וייז

יום פתוח ויעוץ
למועמדים המתעניינים
בשטחי הביולוגיה

עם פתיחת ההרשמה לאוניברסיטה, הפקולטה למדעי החיים תקיים יום פתוח ביום ה' 20.2.86 בין השעות 08.30–16.00, באולם 14 בנין ברוטניה למדעי החיים.

תתקיים פגישה מרכזית בשעה 09.00 אשר במהלכה יינתנו הסברים על הלימודים ועל נוהלי ההרשמה והקבלה.

במשך היום יינתנו הרצאות בשטחי המחקר ויתקיימו סיורים במעבדות הבנים.

מפקדים בצה"ל מתבקשים לשחרר חיילים ליום יעוץ זה.

מוזיאון ישראל,
ירושלים

פרס בן־יצחק
לאיור המעולה

מדליה ופרס כספי יוענקו בחודש יוני 1968 למאייר ספר הילדים המעולה שייבחר ע"י חבר שופטים במוזיאון ישראל.

הקהל מוזמן לשלוח ספרים שנדפסו בשנתיים האחרונות (מ־1.1.84 ועד 31.12.85) ולהוסיף פרטים אישיים מזהים.

תאריך אחרון למשלוח: 28 לפברואר 1986.

הכתובת למשלוח: תחרות פרס בן־יצחק,
אגף הנוער מוזיאון ישראל, ירושלים 91012

ארבע כנפות תבל

מוזס, בן 8, חייל ב„צבא ההתנגדות": „הם צריכים ללכת לבית־הספר" (צילום: „גאמא")

קמפאלה: חיילים־ילדים

מאת דייויד קרידיר, סופר אי.פי. בקמפאלה

הנרי קאסולה, נער צנום ועליז בן 14, כבר עוסק בלחימת גרילה שלוש שנים. הוא ומאות צעירים אחרים – חלקם בני פחות מעשר שנים, רובם יתומים – מילאו חלק חיוני בהשתלטות „צבא ההתנגדות" על קמפאלה, שהעלתה את יוורי מוסוני לשלטון.

הנרי וחבריו מפרים את אמנת ז'נווה, האוסרת על שימוש בחיילים שגילם אינו עולה על 15 שנה.

חרף השם שיצא להם כחיילים מנומסים וממושמעים, אנשי־הגרילה הצעירים הם מקור לדאגה עמוקה.

„הם הרגו אנשים, הם אף פעם לא התערו בחברה, הם אינם תופסים שאסור לאבד חיי אדם", אומר קיל רודג'ר, מנהל משרד יוניצ"ף בקמפאלה. „היינו רוצים שישלחו אותם מיד לבתי־הספר בכפריהם, שם יוכלו לקבל השכלה נאותה וללמוד את הסייגים שמטילה החברה על בניה".

„הם צריכים ללכת לבית הספר, אם הם רוצים בכך ואם לאו", אומר הארכיבישוף יאנה אקות, מנהל הכנסיה הפרוטסטנטית באוגנדה. „שאם לא כן, הם יהרסו את חייהם".

„צבא ההתנגדות הלאומי", השולט עתה על כל אוגנדה הדרומית ומבריח את חיילי המשטר הצבאי המודח אל אדמות השבט שלהם בצפון, מגן על השימוש בחיילים־ילדים. פקידים מטעם „צבא ההתנגדות" אמרו, כי רוב הילדים התייתמו בגלל אלימות של הממשלות הקודמות, והם זקוקים להשגחה.

מוסוני נשאל בקשר לעתידם של החיילים־הילדים יומיים לאחר הכתרתו כנשיא. הוא השיב במעורפל, כי חלקם יילכו לבית הספר, וחלקם ישארו בצבא.

מזכיר־העתונות של מוסוני, בן קאניאנגייבו, היה מוכן לומר יותר. הוא אמר, כי כמעט כולם יירשמו לבתי ספר צבאיים מיוחדים לאחר שהממשלה החדשה תבסס את מערכת החינוך שלה.

„אחרים מהם לא ראו מעודם כיתה בבית ספר" – במלים אלו הסביר מזכיר העתונות מדוע לא ישלחו הילדים לבתי ספר בכפריהם. „אבל הם יהיו יצרניים, כחיילים, כסוללי כבישים, או בכל תפקיד אחר".

רוב הנערים, העוזרים בשמירה על מטה הקצינים הזמני ב„מועדון אוגנדה" בקמפאלה, הביע רצון לחזור אל ספסל הלימודים.

בעוד חייל קטן אחד מבצע להטוטים על אופניים, ואחרים מסתובבים יחפים מתחת לעצים, אמר חייל בן 15 ששמו קאוזקי, כי הוא היה רוצה לחזור הביתה, לכפר הבולנזה במזרח להארו, שם נעשו אחדים ממעשי הזוועה הנוראים ביותר בידי כוחות המשטרה של הנשיא לשעבר, מילטון אובוטה, בשנים 1981–1985.

קוזקי אמר, כי הוריו נהרגו בידי חיילים, וכי הצטרף ל„צבא ההתנגדות" לפני שלוש שנים.

אבל יש גם כאלה שאינם רוצים לחזור. הנרי קאסולה, למשל. הוא אומר בחיוך גדול, כי הוא רוצה להישאר בצבא. כאשר שואלים אותו מדוע הצטרף לגרילה, הוא משיב: „רציתי להילחם למען ארצי".

א. ב. פרוויס, קבלן בריטי שצפה בקרב על קמפאלה ב־25 בינואר מבניין משרדים במרכז העיר, הצביע על החיילים הקטנים ואמר: „הם עשו מלאכה מצוינת, הילדים האלה". לדבריו, הוא ראה נערים רבים, וגם נערות, בקו החזית לצד הלוחמים המבוגרים, מתקדמים אל המאחזים האחרונים של כוחות המשטר הצבאי שנשארו סביב בניין הפארלמנט. „שום דבר לא היה עוצר אותם", אמר.

האג: דרכונים מזוייפים

מאת ה. בלייך, סופר מעריב בהאג

כ־35 אלף דרכונים הולנדיים נעלמים בכל שנה. חלקם אובד בנסיבות שונות ומשונות, אך חלקם בוודאי נגנב. דרכונים אלה חוזרים ומופיעים, אך בזהות חדשה.

משטרת הולנד מודעת לתופעה. הדרכון ההולנדי המנופק עד עצם היום הזה הוא מדגם מיושן שקל מאוד לערוך בו „תיקונים". לפיכך נוהגים אנשי העולם התחתון, או אנשים הקשורים לארגוני טרור לגנוב דרכון הולנדי, „לתקנו" ולהשתמש בו.

בהאג כבר דובר רבות בצורך להנפיק דרכון חדש. אלא שההחלטה נדחתה משום שכל חברות הקהילה האירופית מתכוונות להנפיק בתוך שנתיים דרכון אירופי אחיד. זו תהיה „המלה האחרונה" בטכנולוגיה של מסמכים רשמיים חסיני־זיוף. בעזרת תהליך כימי מיוחד תשולב התמונה במסמך שצורתו תהיה אחידה לכל מדינות השוק האירופי.

בינתיים ממשיכים שלטונות ההגירה של הולנד בצייד אחרי דרכונים הולנדיים מזוייפים. אשתקד נתפסו בנמל התעופה של אמסטרדם 571 דרכונים כאלה. זו היתה עליה של 60 אחוז לעומת השנה הקודמת. אפשר כי השוואה זו אינה הוגנת, משום שרק בשנה שעברה הופעלו בנמל התעופה סכיפול אמצעי גילוי מתוחכמים היכולים לזהות דרכון שהוכנסו בו שינויים בלתי חוקיים.

למעשה אפשר היה לתפוס דרכונים מזוייפים רבים יותר. אילו השתמשו במסוף המקושר למחשב מרכזי ובו ניתן היה לבדוק את מספרי הדרכונים ולהשוות את שמות בעליהם והפרטים האישיים שלהם, אז היו מתגלים כל „התיקונים". אלא שהשלטונות מנועים מלעשות כן מחשש מפגיעה בחופש הפרט.

הולנד היא גם אחת המדינות הבודדות בה אין תעודות זהות. ההולנדים דוחים תעודות כאלה משום שהן מזכירות להם את תעודות הזהות הנאציות בימי מלחמת העולם השניה. כך נעלם עוד גורם השוואה לגילוי זיופים.

זה לא כבר ניסה שר המשפטים ההולנדי קורטאלס אלטס ליזום מסמך מזהה חדש שהיה מגדיל את סיכויי הגילוי של דרכונים מזוייפים. די היה בהעלאת הרעיון כדי שתפרוץ סערה ציבורית כה גדולה עד שכבוד השר ביטל מיד את הרעיון שהוא עצמו יזם. המחיר – דרכונים הולנדיים יוסיפו לשמח לב עבריינים. לפחות בשנתיים הקרובות.

עולם יהודי

ברצלונה: חילול קברים

מאת הנריק צימרמן, סופר מעריב בברצלונה

בחודש שעבר חולל בית הקברות היהודי של מונטקאדה ליד ברצלונה. חבורה בלתי מזוהה חדרה לבית הקברות – המרוחק כ־10 קילומטרים מברצלונה – וחיללה כ־15 קברים. נראה כי האלמונים בחרו לפגוע דווקא בקברים מפוארים.

הפורצים קטעו מגיני דוד והשליכו אותם ארצה. הם גם רמסו את רוב הקברים.

זו הפעם הראשונה בתולדות הקהילה היהודית בברצלונה שמתרחש מעשה כזה של חילול קברים. הארוע מתרחש בסמיכות תאריכים למעשה אנטישמי אחר – על קירות בתים נכתבו כתובות אנטישמיות ואנטי־ציוניות הכוללות איומים מפורשים בחתימת „הקומנדו ה־6 אדולף היטלר".

במונטקאדה לא הושאר כל סימן המאפשר זיהוי של המחללים אך נראה שהם משתייכים לחוגים ניאו־נאציים. אמצעי התקשורת המקומיים דיווחו על התקרית בהרחבה וקישרו אותה עם תהליך כינון היחסים הדיפלומטיים בין ספרד לישראל.

בית הקברות שחולל: „דאגנו לחיים, לא למתים"

בעת האחרונה, לרגל כינון היחסים ובעקבות גל הטרור השוטף את אירופה נוקטים אמצעי ביטחון חסרי־תקדים. אך כפי שהתבטאו חוגים יהודיים בקהילה „דאגנו לבטחון האנשים החיים ולא לאלה שכבר הלכו לעולמם".

נשיא הקהילה היהודית בברצלונה, שמעון אמרגי, אמר כי חילול הקברים נעשה בידי „חולים בעלי מוחות מעוותים ונטיות אנטי־יהודיות מובהקות".

וארשה: נזכרים ביהודים

מאת רן דגוני

שינוי מהותי בגישת שלטונות פולין והחברה הפולנית כלפי היהודים בכלל וסוגיית המצוקה היהודית בשואה בפרט החל להסתמן באחרונה בוארשה.

סופר „ניו־יורק טיימס" בוארשה מדווח על כמה התפתחויות המצביעות על ההתעניינות המחודשת שמגלים הפולנים ב„שאלה היהודית": ממשלת פולין רכשה להקרנה את הסרט „שואה", בבימויו של קלוד לנצמן, והוא מוצג עתה בבתי קולנוע ברחבי פולין. תערוכת תצלומים על שרידי החיים היהודיים בפולין, שנערכה בוארשה, משכה רבבות מבקרים. מאמרים על נושאים יהודיים ועל אנטישמיות מופיעים בתכיפות רבה באמצעי התקשורת הפולניים. השלטונות החליטו להעניק מעמד של אתר לאומי לבתי כנסת עתיקים ולהגן על בתי קברות יהודיים.

בעקבות הקרנת „שואה", מסתמן שינוי בחשיבה הפולנית על השמדת היהודים במלחמת העולם השניה. השינוי בא לידי ביטוי בעיקר בצורה שבה מתואר סבלם של היהודים. בפעם הראשונה מודים עתוני הממשלה ובטאוני הכנסיה, שיהודים היו המטרה הראשונה של קלגסי היטלר ושמצוקתם של היהודים בתקופת השואה היתה נוראה לאין שיעור מזו של הפולנים.

לפי דיווח מוארשה, מסתמנת עתה בפולין תחושה של נוסטלגיה כלפי היהודים. תחושה זו מורגשת בעיקר בחוגים קתוליים ובחוגי „סולידריות". סופרים ומסאים אומרים כי המיעוט היהודי קשור, לפחות במחשבת העם, למארג המגוון של חברה דמוקרטית, שהיא משאת נפשם של מיליונים מחסידי „סולידאריות".

קלאבריה: בית כנסת עתיק

מאת עדה לוצ'אני, סופרת מעריב ברומא

בית כנסת עתיק מן המאה הרביעית שנתגלה במחוז קלאבריה שבאיטליה מוערך על ידי מומחים כתגלית ארכיאולוגית חשובה ביותר. בית הכנסת נחשף במהלך סלילתו של כביש מהיר לאורך החוף בבוזה מרינה בספטמבר שעבר. ארכיאולוגים ביקשו כי סלילת הכביש תופסק עד שיעלה בידם לבדוק את המבנה שנחשף. המבנה מכיל שני אולמות מרובעים וסביבם שלושה חדרים.

בתחילה סברו כי נתגלו שרידיו של כפר רומאי מן המאה הרביעית לספירה. אולם לאחר שנחשפה ריצפת המבנה התגלו מעשה מוזאיקה הכולל ציור של מנורה וסביבה לולב ושופר וגומחה בקיר שפנתה לכיוון ירושלים. אז הבינו מנהלת החפירות, הדוקטור אלנה לאטאצי ואנשי הצוות שלה כי המבנה שנחשף הוא בית כנסת. רבה של רומא, הרב אליהו טואף, ביקר במקום ואישר את ההנחה.

קטעי חימר שרוף שנמצאו בשכבה התחתונה יותר מרמזים על האפשרות כי הבנין נבנה על שרידי בנין קודם – קרוב לוודאי שאף הוא בית כנסת, מהתקופה ההלניסטית.

סמוך לבית הכנסת העתיק נחשף אוצר של מטבעות ברונזה בתוך כד אשר נטמן באדמה. נראה שהבעלים נאלצו לעזוב בחיפזון את המקום.

החוקרים ביקשו מממשלת איטליה לשנות את מסלולו של הכביש המהיר על מנת שהגישה לבית הכנסת תישאר חופשית והם יוכלו להמשיך לחקור אותו. בינתיים כוסה המבנה בשכבת מגן של עפר.

עד כה, השריד העתיק ביותר להתישבות יהודית באיזור קלאבריה היה מהתקופה הביזנטית.

דרוש לך קורס תיכנות?
דרוש לך קדם!

קורס תיכנות תוכניתן סוג 1 (550 שעות)

בפיקוח משרד העבודה
(בוקר 16.3.86, ערב 30.3.86)
- בקורס נלמדות שלוש שפות תיכנות BASIC, FORTRAN, COBOL
- בקורס יושם דגש על עבודה מעשית במחשב ובמסופי I.B.M. של המכללה.

כמו כן, נותר מס' מקומות מצומצם לקורס מפעילי מחשב שיפתח ב- 24.2.86

קדם
מכללה למחשבים ומערכות מידע בע"מ
כניסה חלקה לעולם המחשבים

מ. גרילק

פרשה ופשרה

תרומה

המקבילה הגדולה

השבוע נקרא בפרשה על המגבית הראשונה בתולדות עם ישראל. היא נערכה זמן קצר אחרי מעמד הר סיני. מאז מלומד עמנו, בנוסף ליסורים, גם במגביות. אולם מגבית ראשונה זו היתה לבן ישראל המאמין בא־ל אחד המביכה שבמגביות.

המגבית התנהלה במרץ, היתה ספונטנית ורבת היקף. בני ישראל תרמו מכל הלב ומכל הבא לידם: זהב וכסף ונחושת וארגמן ועורות ועצי שטים. שמן למאור ואבני שוהם" (שמות כ"ה ב־ז). המטרה היתה נעלה ביותר: „ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" (שם). האלוקים ביקש, כביכול, לשכון בין בני אדם בבית משלו, שבו יעמדו שולחן, ארון, מנורה, מזבחות ועוד רהיטים, המוזכרים כולם בפרשה (פרקים כ"ה־כ"ז).

וזו בדיוק הבעיה, הנקודה המביכה שבמגבית ההיא. שכן „בשעה, שאמר הקב"ה למשה „עשו לי משכן", התחיל מתמיה ואומר: כבודו מלא עליונים ותחתונים והוא אומר לי – עשה לי משכן" (מדרש).

הפרשנות המקראית לצורותיה תמהה, יחד עם משה, על הסתירה הניגוד, לכאורה, בין החינוך להאמין באלוקים אחד, רוחני, אין סופי, שאינו נתפס כלל במושגי המרחב והזמן, לבין בקשה זו, האומרת: „איך אצמצם שכינתי בתוך אמה של אמה" (במדרש שם). האם לא דבר לחזות הברית בשפה שרה, באסרה עשיית פסל ותמונה לאלוקים?

□

אכן הסתירה קיימת. המושג „אלוקים" במהותו מנוגד לרעיון המשכן הארצי. אולם דוקא בני ישראל, כפי שמתברר, דרשו את הקמתו. חוש מציאותי ובריא הנחה אותם בהעלותם תביעה זו:

„רבש"ע, טענו, מלכי גויים יש להם אוהל ושולחן ומנורה ומקטר קטורת וכן הוא תכסיסי מלוכה... ואתה הוא מלכנו... לא יהיו לפניך תכסיסי מלך כה אמר להם: בני, אותם בשר ודם צריכים לזה, אני איני צריך" (מדרש).

תשובתו של האלוקים ברורה: „אני איני צריך". המבקשני ימצא אותי בלי בו. אולם בני ישראל עמדו על דרישתם ועל כך: „עשו מה שאתם חפצים, אלא עשו אותו כאשר אני מצווה אתכם" (שם).

לא האלוקים זקוק למשכן, כי אם האדם. המשכן הוא הפשרה בין האמת המוחלטת, לבין טבעו המוגבל של האדם. זהו הויתור האלוקי לאנושי שבנו, המבקש להשביע גם את החושים במה שיזכיר לו את נוכחות האלוקים. לא די באידיאלים מופשטים ונשגבים, כדי לקיים נוכחות זו בלב. אלו לעולם לא ינצחו את עגלי הזהב למיניהם, הקורצים והנוצצים במוחשיותם ובחושניותם המשכרת. כי האדם נוטה מטבעו למוחשי. המשכן הממשי מסוגל להיות תחליף לעגל. הוא יסייע בידם בעת התמודדות בין הכוחות המנוגדים שבלבם. באמצעותו יקל עליהם להתקשר אל האלוקי, אל המופשט מעבר לחושים.

בני ישראל דרשו משכן והאלוקים הסכים לדעתם. אולם את תבניתו, תכניותיו ושרטוטיו נתן לצורת ההקמה האנושית האלוקים עצמו: „כפי שאני מצוה אתכם" (במדרש הנ"ל) – לפניכם התבנית, אנא בצעו אותה – במדויק.

זו היתה הוראה משמעותית. היא מעניקה עומק לא ישוער וערך נצחי למשכן. בהוראה זו יצא המשכן מגבולות העשיה האנושית גרידא והפך, אחרי בריאת העולם, לעוד מעשה יצירה של האלוקים. בתבנית המשכן – „תבניתם אשר אתה מראה בהר" (כ"ה מ') – משתקף מבנה היקום עצמו, על אורותיו ורבגוניותו, על הגלוי והנסתר שבו, על היסודי והרוחני שביסודו.

כך היא דעת הפרשנות הקדומה והמאוחרת כאחת. מן המדרש האומר, שהמשכן „שקול כנגד מעשה בראשית", ועד לחוקרי מקרא מודרניים שמצאו עקרון זה במבנה הפרשיות עצמן, במקבילות שבין פרשת „מעשה בראשית" המתארת את בריאת העולם, לבין פרשיות הקמת המשכן. מקבילות במבנה תחבירי, בחזרה שיטתית של מלים מסויימות ובהתאמה רעיונית, המתגלה בפסוקים.

פרט אחרון זה מפליא ביותר. אנו מוצאים חזרה לשונית של אותם ביטויים, הן במעשה בראשית ובעשיית המשכן. מן הראוי לעקוב אחריהם מעט.

הנה מצאנו במעשה בראשית שבע פעמים ויעש אלוקים, פועל העשייה. ובבניית המשכן חוזר על עצמו פועל זה מאתיים פעם (ועשו, ועשו, ועשית וכו'). על מעשה הבריאה נאמר:

„כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בם" (שמות כ, יא) ואילו בתחילת עשיית המשכן נאמר:

„וישכון כבוד ה' על הר סיני ויכסהו הענן ששת ימים ויקרא אל משה" (שם כד טו).

הביטוי „ששת ימים" חוזר על עצמו בשתי הפרשיות.

בסוף אותו ציטוט ממעשה בראשית נאמר:

„וינח ביום השביעי".

ובמקבילתו (המדבר על צו האלוקים את משה בעניין המשכן) נאמר:

„(ויקרא אל משה) ביום השביעי מתוך הענן". שוב הביטוי המשותף לשתי הפרשיות: ביום השביעי.

הלאה. כשהסתיימו מעשה הבריאה נאמר:

„ויכלו השמים והארץ וכל צבאם" (בראשית ב א–ב).

ובסיום מעשה המשכן:

„ותכל כל עבודת משכן אוהל מועד" (שמות לט, לב), ועוד מקבילות בין שני המעשים. במעשי בראשית אנו מוצאים את הכתוב הבא:

„ויכל אלקים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה" (בראשית ב).

ולעומתו במעשה המשכן:

„ויכל משה את המלאכה (שמות מ, לג).

במעשה בראשית:

„וירא האלוקים את כל אשר עשה" (בראשית א, לא) ובמלאכת המשכן בסיומה:

„וירא משה את כל המלאכה" (שמות לט, מג). במעשה בראשית, בהמשך הפסוק הקודם:

„והנה טוב מאד".

וכך הוא בהמשך מלאכת המשכן:

„והנה עשו אותה כאשר ציוה ה' כן עשו".

□

נקודה מעניינת. במעשה בראשית נאמר: והנה טוב מאד". כי האלוקים הוא האחד והיחיד המסוגל לומר על מעשה כלשהו, אם הוא טוב או רע. האדם, לעומת זה, מוגבל בתפישתו. מבטו וקביעותיו הינם יחסיים ועל כן, אין בכוחו להחליט כמסקנה ברורה: טוב הדבר. ועל כן, משה, המתבונן במשכן שהוקם, מתואר בכתוב כמי שראה ש„עשו אותה כאשר ציוה ה', כן עשו". עשייה שהיא ערובה לטיב.

ולבסוף מקבילה אחרונה. בסיום מעשה בראשית:

„ויברך אלוקים את יום השביעי" (שם בראשית) ובמלאכת המשכן:

„ויברך אותם משה" (שם שמות).

הרחבת הנושא המעניין ימצא הקורא בספרה של פרופ' נחמה לייבוביץ, „עיונים בספרא שמות", עמ' 348, משם נלקחו עיקרי הדברים.

פרשנים אחרים אף מצאו מקבילות מרתקות ומשכנעות בין מבנה האדם לבין מבנה המשכן, התואמים אף הם בכל חלקיהם.

אכן, יקום ומשכן – ואדם ניצב ביניהם. משולש שווה צלעות, המעורר את המחשבה ואת הדמיון. הקורץ למעמיק לחדור אל הסוד הפנימי. האלוקים ברא עולם לאור תבנית מסויימת ושיכן בו את האדם, והבנה – במעשה מקביל ולפי אותה תבנית – משכן. משכן בתוך העולם, כדי להשכין את שכינת האלוקים בתבל.

אין פלא, איפוא, שבהבנת הקשר המסומל בו עסקו הפרשנים הגדולים. גם אוהבי הפשט שביניהם נזקקו בפרשה זו אל סמלים מתחום הקבלה, האליגוריה והסימבוליקה היהודית. הדבר מתבקש מאליו.

15.2.48 – 15.2.86: 38 שנה ל„מעריב"

מתנה ליום הולדת

עידו דיסנצ'יק

מדי שנה בשנה ב־15 בפברואר מציין „מעריב" את יום הולדתו. מחר ימלאו לנו 38 שנים. זה לא תאריך עגול ולא יום מיוחד, אבל אנו באים לציין אותו לפני הקוראים.

שנה שנה, בשבוע שאחרי ה„יומולדת", קצת מלגלגים עלינו: מה התגיגה הזו לכם? ואמנם, עיתונים אחרים אינם מציינים את ימי הולדתם בפומביות כזו. הם עושים זאת בדרך כלל בתאריכים עגולים ומיוחדים. אבל בשבילנו ציון יום היווסדו של „מעריב" הוא לא רק חגיגה אלא איזכור שמותר „מעריב" מעיתונים אחרים.

„מעריב" נוסד על־ידי קבוצת עיתונאים שהאמינו כי עצמאות העיתונאי ואי־תלותו בגורמים כלכליים ואחרים, שהם בעלי עיתון או מממניו, הוא עקרון בסיסי ומקודש ממש כמו אי־תלותו בגורמים פוליטיים, שלטוניים ואידיאולוגיים. הם האמינו שרק כך אפשר להבטיח כי עיתון ימלא את שליחותו הציבורית – ועיתונאים את ייעודם.

אולי זה נכון ואולי לא. עובדה היא שיש הרבה עיתונים בעלי אופי הסותר את העקרון הזה. יש רק עיתונים מעטים בעולם שהם בבעלות עובדיהם ואשר לשותפים הלא־עיתונאים אין גישה לשום ענין עיתונאי. עקרון זה מקובל ב„מעריב" לא רק על העיתונאים אלא גם על השותפים האחרים.

במשך 38 שנים התנהל העיתון על פי העקרון הזה. חמישה עורכים היו עד עתה ל„מעריב" ולמעט מייסדו ועורכו הראשון, ד"ר עזריאל קרליבך, נבחרו כולם על ידי הצוות העיתונאי הבכיר של העיתון. הליך מסוג זה לא צריך לזעזע את אמות הסיפים, אבל בשבילנו הוא עוד הוכחה שאכן נשמר עקרון החופש והעצמאות של העיתון והעיתונאים הם אינם מודרכים על ידי שיקול זר או לא מקצועי.

כדי להבטיח מצב זה לאורך ימים, חברת „מודיעין", המוציאה לאור את „מעריב", בנויה כך שיש בידי העיתונאים אפשרות לחסום – משפטית ועניינית – נסיונות של התערבות בשיקוליהם המקצועיים. עד היום לא הופעל כוח זה. לא היה צורך בכך, בעיקר משום שהשותפים האחרים ב„מעריב" מכבדים את העקרון הזה לא פחות מאשר העיתונאים עצמם.

אנחנו מקווים שנצליח להחזיק במסורת המיוחדת הזו. במקומות אחרים בעולם נתקלו עיתונים בבעלות עיתונאים בקשיים. הסיבה העיקרית היא שבאחרונה חלה מהפכה טכנולוגית בענף המחייבת השקעה של משאבים רבים. נוסף לכך, עיתונים רבים ניזונים מהכנסות של בעליהם שאינן נובעות דווקא מעסקים בתחום ענף התיקשורת. עיתון בבעלות עיתונאים יש לו, מטבע הדברים, מעט מאוד השקעות כאלה.

המקרה הבולט ביותר של קשיים לעיתון בבעלות עיתונאים הוא „לה מונד" בפאריס. אחרים, בעיקר בארה"ב, נמכרו לאימפריות עיתונאיות דווקא משום שהיו הצלחות מסחריות. הבעלים העיתונאיים של ה„קאנזאס סיטי סטאר" התפתו למכור את עיתונם גם כי עשו ממון רב בעת מימוש אחזקותיהם. עכשיו הם שכירים של ממלכה תיקשורתית בראשה עומדים אנשי עסקים, מו"לים של עיתון יומי לענייני אופנה בניו־יורק.

אנחנו מתכוונים להמשיך בדרך זו של בעלות עצמית המבטיחה כי כל עוד עיתונאים הם בעלי העיתון הוא יהיה יותר עיתונאי ופחות כדאיניק.

בשנה זו של מצוקה כלכלית למשק, שענף התיקשורת והפירסום לא נמלט ממנה ואולי נפגע יותר מאחרים, יש מקום לציין את הסכנה לחירות הביטוי – גם העיתונאי – הטמונה במעורבותה המתפשטת והולכת של הממשלה בעניינים שונים. אפילו פיקוח על המחירים כלפי גורם עיתונאי עלול לשמש אמצעי להגבלתו. נניח שללא העלאת מחיר אין עיתון מסויים יכול להתקיים – שלילת האפשרות ממנו לעשות כך פוגעת בחירות הביטוי.

ודאי שאין שום סיבה לענף העיתונות להתנגד להקפאת מחירים בשעה שכל המשק לוקח על עצמו מיגבלות כאלה, אבל צריך כי בתחום זה ייעשה הדבר על בסיס של הסכמה מרצון ולא כפייה חוקית. התוצאה תהיה אותה תוצאה. שום עיתון לא יחבל במדיניות של הקפאת מחירים, בפרט אם הוא מטיף לאחרים לקבל אותה כרע במיעוטו – אבל יישמר העקרון של אי־התערבות המימשל בתחום שיש לו השפעה על חירויות יסוד.

המעורבות הרבה של המימשל בכל ענין היא לא רק גרועה מטעמים כלכליים, אלא גם מטעמים עקרוניים. ואין פלא כי תקופות חירום – כלכליות, צבאיות או אחרות – הן זמן מועד להגבלת חירויות שונות.

בהיעדר חוקה, מעמדה של התיקשורת בחברה דימוקראטית כמו שלנו אינו מוגן ואינו מוגדר. הרשויות האחרות – המבצעת, המחוקקת והשופטת – מוגדרות היטב, לרבות סמכויותיהן וזכויות היתר שלהן. התיקשורת שהיא גורם קיומי חיוני לדימוקראטיה – אם תרצו, הרשות הרביעית, המבקרת – אין לה מעמד מיוחד במארג הדימוקראטי בישראל. יש רבים הרוצים להגביל גם את מעט החופש שביצרה לעצמה בכוחה של מסורת.

אם יש מקום לחקיקה בתחום זה היא דווקא בכיוון השני – הגדרת החירויות והזכויות המיוחדות שמהן תיגזר גם אחריות מיוחדת. ואם יש מתנה שהיינו רוצים ליום ההולדת שלנו – זו המתנה שנעריך יותר מכל.

פברואר 1948: אחדים מקבוצת מייסדי „מעריב" לאחר הופעת גליון־שבת הראשון של העתון. מימין: אריה דיסנצ'יק (העורך השני), עזריאל קרליבך (המייסד והעורך הראשון), שמואל שניצר (העורך הרביעי), ד"ר דוד לאזר, דוד גלעדי ושלום רוזנפלד (העורך השלישי)

ימים ללא שקט, לילות ללא מנוחה

שלום רוזנפלד

„אדם – בתי, כאשר תורה המלה עצמה, מן האדמה קורץ. אבל כל אחד ואחד אלהיו ש ל ו מפיח את רוח החיים באפו. ולעולם לא תדעי, חלקו של מי גדול ביצירתו – ובכל יצירותיו".

דברים אלה כתב פעם עזריאל קרליבך לבתו, תקומה.

דברים אלה, בכל הווריאציות האפשריות שמענו אנחנו, עמיתיו ותלמידיו, מפיו כל אימת שביקש להמחיש לנו בשביל מי עושים עתון – מיהו שצריך לעמוד בתודעה במרכז העשיה הזו, מה הבראשית ומי האחרית של כל המאמצים שאנו משקיעים.

אנחנו שעשינו במחיצתו של קרליבך ימים ולילות, ראינוהו ביישום תורתו זו: כל מחשבותיו וכל מאמציו מכוונים היו שיהיה הוד מעלתו הקורא גם לומד וגם נהנה, גם משכיל וגם מתבדר, מביא על סיפוקו את יצר הסקרנות הטבוע בו מששת ימי בראשית ומשביע את הרעב הנצחי לחדשות ולדעת.

אמת זו שהטיף לה קרליבך תקפה בעידן שלנו יותר מתמיד, כאשר בני־אדם שקועים יותר ויותר בבעיותיהם: מחפשים את שרשיהם ואת זהותם; את מקומם בסביבתם; ובהסתגרותם זו בענייני עצמם תרים אחר פתרונות לבדידות בכרך הגדול, לקשיי התקשורת עם סביבתם, לבעיותיהם הקיומיות, למאוייהם, לפתרון הריקנות של שעות־הפנאי שלהם, לצרכיהם, לציפיותיהם.

קרליבך היה מופת לעתונאות טוטאלית. לא היה תחום מתחומי העתונאות והמו"לות שלא עסק בו. בין כתיבת המאמר הראשי או ה„איפכא מסתברא" השבועי בשעות הקטנות של הלילה, לבין הכנת התזכיר הטכני המפורט והמדוייק להפליא על המכונה הרוטאציונית שהחליט לרכוש – „קפיץ" לראות במו עיניו את שודד־הנפש בהלץ או למסיבת־עתונאים שיגרתית למדי. שום שעה של היום או של הלילה לא היתה בלתי־מתאימה לו. שום נושא „לא היה קטן עליו".

החידושים המפליגים שחידש בתחומי העריכה; השיכלולים הרבים שיזם בתהליכי הייצור; התנופה שהעניק לאיסוף חדשות בארץ ובחוץ־לארץ באמצעות שליחים מיוחדים; האופקים שהרחיב בשדה הפובליציסטיקה על כל ענפיה – כל אלה לא עשה אלא למען אותו קולקטיב של בני־אדם, קוראי־עתון.

לפני חמש שנים, כאשר נחנכה באוניברסיטת תל־אביב הקאתדרה לעתונות ע"ש קרליבך שנתרמה ע"י „מעריב" ביוזמת יו"ר הוצאת מודיעין מר עובד בן־עמי, נפל בזכותי לומר כמה דברים על קרליבך: העורך, הפובליציסט, והפרופסור. (חלקים מן הדברים שנאמרו אז, כללתי במאמרי זה).

ואת היתה השאלה הראשונה שהצגתי בדברי:

מניין באה לו לקרליבך ראיית האדם לא כ„מרכז היקום", כהתחלה של ההיסטוריה – על־פי התפיסה הפילוסופית של הרמן הסה שאותו היה מצטט תכופות – אלא כמרכז ההוויה העתונאית?

שאלה – ותשובה בצדה:

אולי מצוי הפתרון במראה־עיניים שנחרת עמוק בזכרונו. ד"ר עזריאל קרליבך, בעודנו צעיר לימים, כתב פעם ספר בגרמנית, על תורת המוסר ועל החסידות. הרבה חכמה ודעת יש בספר זה. תורה ופולקלור כרוכים בו יחד, ולראשונה מתגלה בו גם במלוא קומתו קרליבך הרפורטר, שלאחר מכן גם הפליא בתיאורי מסעותיו.

יש באותו ספר קטע־רפורטז'ה נפלא על יהדות ליטא המספר כיצד יהודי ליטא קראו בשעתם עתון:

„...לא כמו מראשי הזיבורין, כיצד נוהגים שם אף לפני שנים מעטות לטפל בעתון האורתודוכסי כאשר זה היה מגיע לבתים ביום שישי בצהריים. היו מסבים את השולחן, שוטחים עליו את עמודי העתון, הגברים היו מתיישבים בחצי מעגל על כסאות מסובים וכולם – ארבעה, חמישה בבת אחת, היו מסתכלים בטורים. ואז החל אחד מהם לקרוא בקול, כשהוא מרים את אגודל אגרופו הקמוץ ומדגיש בו את חילופי המשפטים והעיצורים והאצבע היקדת למטה ולמעלה, למטה ולמעלה. אחר כך התערבו השאר בדיבור. מישהו הציע הסבר, האיש שהקריא הסק בכף ידו על העלון והזהה את העיניין, ואחרי זמן קצר הוזזו כל הכבאות, וכל הראשים הצטופפו מעל לשולחן. אצבעות נעו הלוך וחזור על גבי טורי הגליון שבמחלוקת, האנשים פתחו מחדש בפלפולים, הביאו לראיה את העתון מן השבוע שעבר, הקדו הדגשה בכל מלה, התרגשו והתפלמסו על כל משפט".

רק מי שהכיר את יהדות ליטא ופולין, אותה יהדות מזרח־אירופית תוססת שקרליבך, ה„ווסט־יודה" יליד גרמניה, ראה עצמו משחר נעוריו בשר מבשרה, ימצא ויזהה בתאור זה את כבו, את אביו ואולי גם את עצמו.

שהרי לא היה ומן הסתם שוב לא יהיה לעתונות קוראים מן הסוג הזה: שהמלה המודפסת היתה עבורם קודש ושהעתון היה להם גם מקור להדשות, גם דף הספרות, גם המבשר וגם המפרש, גם המלמד בינה וגם המקנה דעת.

כל נשכח שהיתה זו עדיין התקופה הטרום־טלוויזיונית, בטרם מאסו קוראים וצופים בכל מה שריח קל לבדיות נודף ממנו, בטרם מאסו בכל מה שמבעיק ומרחיב במקום בו מצווה לשכה ולקצר, בטרם דחקה הטכנולוגיה את החזה־אדם אל קרן־זווית. ומי כמוהו, בהור־הישיבה שהיה בקיא בספרות העולם ובטבע החכמות, מי כמוהו הדוקטור לפילוסופיה ולמשפטים שידע ש"ס ופוסקים בעל־פה, מי כמוהו סימל יותר את הלבדנות המופלגת הזו?

„כנר מול פני המנורה היה לנו" – כתב פעם עליו רבו, מרן אברהם יצחק הכהן קוק – ו„נשתאה לו, לכוח הבנתו החדה, לתפישתו הבהירה, להגיונו הרהוב".

פרופסור בדמו היה עזריאל קרליבך. בן לאותו שבט כתבים שאבי־אבותיו היה, בעיניו, יוסיפוס פלאביוס, רושם מלחמות־היהודים ואחד הגדולים, בעת החדשה, לא אחר מאשר תיאודור הרצל, רושם הרשימות מהיכל בורבון בפאריס, אשר...

„בטיפת הדיו האחרונה שנשתיירה בקולמוסו אתה חש תמיד את הסוד הגדול של האמנות הזו: לתפוס את החדשה באותו רגע דמדומים שבה היא הופכת להיסטוריה, לאחוז בכנפי היום בשהם מתרוממים ומתנדפים אל תוך הנצח".

כרפורטר דגל קרליבך – ואף נתן דוגמה אישית – בסיסמה „להיות שם" במקום האירוע, באותו ראש־גשר, שבו הכרוניקה נושקת להיסטוריה. וכעורך וכפובליציסט, כמי ששיח ושיג לו עם ראשי־ממשלה ועם אלופים ועם מנהלי מוסדות ועם הזוהרים שבכוכבים על במתי המשחק הפוליטית, הקפיד לעולם להיות בצד הנבון של הקלעים.

בתקופתנו שלנו, כאשר אמצעי התקשורת היו כמעט לזרוע של הדיפלומטיה והפוליטיקה וכאשר למרבה הצער כל כך נתערבבו התחומים בין פוליטיקאים לבין עתונאים, שמצד אחד אינך מסוגל להבחין לפעמים מי משרת את מי יפים הדברים שלמדנו מפיו:

„אל כל אשר יזמינו אתכם לכו – וביחוד – כאשר ל א יזמינו. טפסו אל הבמה, דברו עם כל שחקני התיאטרון הזה שבמתיו ממטולה ועד אילת, שאלו אותם שאלות, קבלו מהם את כל האינפורמציה המעשית ואת כל השתפכויות הנפש שלהם. אבל אחרי כן בשוב תכתבו – רדו בבקשה חזרה. כאשר תקעו את עטכם בין אצבעותיכם שבו בתוך הקהל. כאשר תרכיבו את משקפיכם, הרכיבו את נקודת־מבטם הציבורי". נאה דרש ונאה קיים. הוא היה מבאי־ביתם ואיש־סודם של כל אנשי הצמרת במדינה, אורח מבוקש בכל מסיבה ובכל אירוע. לא רק קירבתו ביקשו, גם את בדיקתו ורחבתו ותבונת־עצתו, והוא לא מנע אותה מהם. כאשר ראה בכך חובה אזרחית וטובת העם. אך ידע שבסופו של דבר מקומו ל א על הבמה. ועל המחיצה האחרונה הזו שמר מכל משמר.

אין זאת כי העתונאים הגדולים אלה שמשכמם ומעלה, אותם שמוכיחים את הדור ומנהיגיו, אותם שמורים את הנבוכים – אף אם בני לאומים שונים הם – יש משהו בגנים שלהם שעושים אותם כל כך דומים איש לרעהו וכל כך שונים זה מזה.

לא מכבר הלך לעולמו באמריקה אחד מדור־הגדולים הזה, ג'וזף קראפט. שנים רבות, אחר ששמענו מפיו של קרליבך את המטפורה שלו על הבמה, קהל־הצופים ובקומו של העתונאי ביניהם, קיטרג קראפט בכספתו המפורסמת על „כלי התקשורת האימפריאליים" ב„אנקאונטר" ברוח דומה נגד עתונאים שלפתע החלו להפוך מקום במרכז הבמה של הדראמה הפוליטית – כשחקנים ולא כצופים – מקום ותפקיד שלא יועד להם מעולם.

היחס הדיאלקטי או הסימביוטי הזה של קירבה־דיחוק בין פוליטיקאים ועתונאים העסיק בעבר ובעסיק גם היום את אלה וגם אלה.

עמדתי על כך באותה הרצאה לפני חמש שנים ויפים הדברים ללא שינוי גם היום.

אך ולא היה כמעט תיאורטיקן בתורת התקשורת ובמדעי־המדינה שלא נדרש לבעיה זו.

וולטר ליפמן אמר זמן קצר לפני מותו: בפני רבות בעתונות שכבעו אותי לפני כמה וכמה נשיאים, כי חוש מוהב אוזדי גדול בין עתונאים לראשי מדינה. לו היה בידי, הייתי חורת על משקוף מועדון העתונות: „אל תבטחו בנדיבים". אחד המעבדים והמבריקים שבבעלי־הטור בארצות הברית, ג'ורג' וויל, נדרש לכך פעם במאמר מעניין ב„ניוזוויק". איתרע מזלו – במראות כפולות ובכופלות, כמובן – והוא נבנה עם ידידי הנשיא רונלד רייגן. וקוראים רבים גילו סיכני ראגה, מה יקרה בעתה לבעל־טור אחד ב„רייגנים" בא לביתנו לסעודת ערב. הם הושיטים, אומר הוא, שבא אתחיל לפתע לסיר כמיד. אמנם שידידהלל יפה להכיר אך בעקבעת בגרונו של בעל־טור..." וג'ורג' וויל בביע דעתו מה צריכים להיות היחסים בין עתונאים לבין פוליטיקאים.

„ההפכת שבדיים של ידידות בזיהם עשויה ליטול שמץ מן ההוראות המבדרת של החיים הפוליטיים שלנו", ועוד:

„הרעיון שרק יחסי ידידות עם ממשלה יאים לעתונאים מוצא חן בעיני כמה עתונאים, משום שהוא נראה להם גבוה מאוד, ומשום שהוא חוסך מהם יסורי חשיבה; אך חשיבה מתמדת מה לפרסם וכיצד להסתגל לגורמים בעיר פוליטית, נחוצה לעתונאים הסבורים שבראש וראשונה הם אזרחים. מוטלות עליהם חובות מקצועיות מיוחדות, אך הם והפוליטיקאים באחד הם היום חלק של אותו תהליך שהוא תתירה לטובת הציבור".

דומה כי קרליבך היה חותם על כל הדברים האלה.

אבל לצד הדמיון – היה גם השוני.

אינני מעז לפקפק ביושרם האינטלקטואלי של הליפמנ'ים והקראפט'ים ובהתיסרותם הקשה כאשר מצפונם מכתיב להם לומר דברים קשים על מדינאי־ארצם ועל מדיניות ארצם.

אך ספק אם מישהו מהם יכול היה להעיד על עצמו כדברים שכתב פעם קרליבך בתגובה על אימרתו המתגרה של בן־גוריון „מה זה עתון? מי שיש לו כסף, עושה עסק שוכר פועלים וכותב מה שהוא רוצה לכתוב".

כך כתב:

„...הוא (העתונאי) נאבק על כל משפט, על כל שורה, על כל פסיק, מלחמת הרמה.

...יושב בחדרו בלילות, ורושם ומוחק וחוזר ורושם ושוקל וכתב – וקרע. אחת שתיים ושלוש. ומתענה ביסורים קשים, כיצד למצוא את הביטוי הנכון והנאמן לאשר רוצה הוא לומר, לאשר הוא רואה חובה לעצמו לומר, לאשר אינו יכול לא לומר. והתפלל במסקנות – שמא עדיין לא הגיעה השעה להביע את הרעיון הזה, שמא יזיק ליקר מכל יקר, לאומה הזאת, ושמא מצווה היא לומר, ואף להלקות בשוטים ובעקרבים, כי כך וכך – לפי מיטב האמונה – צריך להאמר ולהיכתב. וגם שורות אלה – כמה אמיתיות, וכמה נוגעות בעצבים החשופים של רבים שפנו למקצוע הזה, ועצביו שלו – יותר מכולם, שהרי הוא במקצוע זה משחר נעוריו – בתקופת האמבורג ולייפציג ועד וארשה וירושלים.

...וחי מתרגשות אחת לשניה. וחי בכוננות תמיד – לראות את כל המתרחש לאומה הזאת ולהגיב עליו למענה. וחי במתח הזה וכל נקבי גופו פתוחים לכל מאורע אשר יתארע לאומה הזאת, איש בקצוי תבל – באלף עיניים שלוחות לכל פינות מהדירה. וחי תמיד לכל רוח רעה הבאה לה, רשש שמחות אין קץ לכל רוח טובה...

ואין לו יום ואין לו לילה, לא מנוחה ולא תוספה, לא חיי משפחה ולא ידידים. ואין לו לא אוכל ולא שינה, כי אין מקום ואין מאוחר, כי הוא קורא תמיד לכל אשר יקרה. ואין הקיבולות משתתרות לעולם, כי הוא בקומו, בשכבו, בלכתו ובעמדו, תמיד הוא חושב לפניו, תמיד הוא כותב, תמיד הוא מגיב, תמיד הוא עסוק בעיצוב דעת עצמו, רק של עצמו... ואף שהוא מעורב עם הבריות ומצוי בקרבם, ועל אף שהוא־העתונאי אשר על פני השטח – תמיד הוא שקוע במלאכה זו אשר שמה בדידה בקצו ציוני.

אהבת ישראל והנאמנות לארץ ישראל בערו בקרבו של עזריאל קרליבך כאש־תמיד:

אהבה אל אותם היהודים העניים והמרודים שבניהם היה רוצה להיות כבן לנצח – הוא בן לשושלת רבנים מפורסמים, בעל ההליכות של אריסטוקראט מלידה – אותם יהודים ש י. ל. פרץ שר עליהם: „...וכך הולכים אנו יהודי שבת ויום־טוב, מהרוטטים ומרקדים אל כסא הכבוד". אותם יהודים שראה קרליבך בתוכן קהילותיהם המפוארות ושבבלהמה למען תקומת שרידיהם במדינת־ישראל ולמען תרותם – לא הביא עמו עד נשימתו האחרונה.

גם כשתוכיח – אהב, גם כשחתך באיזמלו, אך לכוכה התמוה: המשיל אותו פעם מי שהמשיל למלאך באגדת־הגם אשר עובר היה על פני ציץ, עשב ופרח, מכה בראשיהם ואומר להם: גדל! מכה בראש ומצווה לגדול.

הוא לא ידע מרגוע וגם לעמיתיו לעבודה לא הניח. בימים לא ידע שקט, בלילות לא ידע מנוחה.

עתונאי.

עתונאי בדור של שואה, מלחמה ותקומה.

עזריאל קרליבך

מתוך הפנקס

שלושה יהודים שלא מדעת (מארקס, פרויד ואינשטיין) תרומתם לעולם שלא מדעת: מרד גיטאות שלא מדעת.

לעומתם – הרצל, יהודי מדעת, למען יהודים מדעת, מרד גיטאות מדעת, להצלה מדעת.

והנה הטראגדיה: אילו היו רעיונות השלישיה מתגשמים, שוב לא היתה בעיה יהודית, לא של הרוח, לא של הפרט ולא של האומה.

אך לא זו בלבד שלא התגשמו, אלא השלישיה ואשר היא סימלה, והמרי אשר מתוכו באה – הוציאה אל המערכה את השואה. ומתוכה הושמדו 6 מיליונים. ואיני יודע, כמה אינשטיינים ופרוידים ומארקסים נשרפו במיידנק.

עד – – –

שלא נותר עוד להרצל מי להציל. עד שאמנם קמה המדינה, אך הגדי בושל בחלב לב־אמו...

עוזריאל קרליבך — 30 שנה למותו

צייר: פנחס ליטבינובסקי

ד"ר עזריאל קרליבך

מתוך הפנקס

איש אינו יודע, כמה אינשטיינים נשרפו במיידנק, וכמה פרוידים נטחנו לסבון מלשד מחותיהם החי של ילדי ישראל באושוויצים.

אבל הכוונה היתה: לשרוף את כד־לם, לסתום את המעיין שממנו עלו רעיונות אלה לרווחת תלמי־תבל. הכוונה היתה למנוע, שעוד פעם יבואו מארקסים ופרוידים ואינשטיינים, כשם שבאו ישו ותלמידיו, וכשם שבא לפניהם אברהם אבינו, ירעידו ויפילו את אלילי השקר, אשר להם עשיו הנצחי רוצה לסגוד.

הטור השביעי

עזריאל קרליבך

היה זה עם־דבר מונף לגנות־ושבח
היה זה הר־יחוד וגם קללות־משגב
היתה זו הקתדרה תמידית...
פליאה של קבע,
היתה זו מלאכת חול מבורכת כמו חג.

היה זה ספר של מעדנות ומחץ,
מלאכה אשר היה משוך עליה הוט
של ראות־נוער לשב ונער, יחד
עם רק בלתי־נתפס של טעם נסיכות.

את חלשותיו תמיד מנינו —
או לא כן הוא? —
אבל העם לו יזכר נא ויגד
כי חלשותיו היו נחלת רבים בינינו
אבל מעלותיו היו שלו בלבד.

היה הוא עם דבר. הנה נושרות לפתע
סבות טינה ורגז. כי שלמה עתו.
עכשו אפשר לומר מדת שבחו
בלי רתע
ובלי חשש מפני מדת סכנתו...

עכשו אפשר, ללא גימת־לוי־נשלבת
של העסקנות קלה, לומר כי לא אחת
כן, גם אותך מבלי־משים הוליך הוא
שבי
וגם את לבבך פתה הוא ותפת...

כתיבה עתונאית. אולי עוד לא קבענו
באם האמנות זכולה או המלאכה.
אבל אם כך או כה, הוא לא־אחת
הראנו
איך וכיצד עושים אותה כהלכה...

הוא לפעמים פשוט מבענו מלשכת
חמת אבק שגרה והשתחקות ובלאי
עד מה רבה מדת הכשף והכח
אשר בכלי הזה — בעט העתונאי.

רבים. רבים ראו פה לקנאה ולפלא
(אכן, בלי להודות בכך על פי הרב)
כיצד ממש מכף־ידו יום־יום אוכלת
אותה חית־הטרף הנקראת רחוב...

כיצד הוא נח ושב. יום־יום
וערב־ערב.
לא רק אל תוך הזמן, כי גם אל
תוך תוכו
של הקורא בעם. לתפס אותו בקרב־
קרבי־קרביו ממש ולא להניחו...

לא, אין עושים זאת רק בארחות־עינים
ובלהטים בלבד... לא. לא, אין משיגים
זאת בלי מנה של יגע עם מנה אפים
של להט לא־כבה ורצו מן הסיגים.

אין משיגים את זאת ללא דבקות
לוהטת...
ובלא קצת אהבה לארץ וללאם...
ובלא אותו ניצוץ, אשר עכשו.
עם גמר,
מתר גם לראותו כחסד מרום...

זה ישאר. בזאת הוא ימנה —
המעט הוא? —
בין הברקים אשר חצו את הדיו...
זה שם שיחרת —
וכבר הנה נחרת הוא —
על לוח אביריך, עתונות עברית.
נתן א.

שיר של נתן אלתרמן פורסם ב„דבר" הועתק ב„מעריב", במלאת שלושים למות עזריאל קרליבך, ב־12 במארס 1956.

ד"ר עזריאל קרליבך

מותר לכתוב!

מצוי אני במקצת אצל ארגוניהם של עתוני עולם, נפגש עם עורכי העתונות הדימוקרטית הגדולה, משתתף בעבודות המכון הבינלאומי לעתונות — ולא פעם נדרשתי לתאר את האספקלריה הישראלית של הבעיה העומדת ברומו של כל מיפגש וכנס בני אותו המקצוע: חופש המבע. וכל אימת שנשאלתי מה הן הסיבלות שאנחנו בישראל סובלים ממגיפת־עולם, מהתערבות השלטונות ומאוטומציה ומיכון ומיסחור וסתימת־פיות וכבילת־ידים — יכולתי להתפאר ולהתגנדר: דלה ארצי גם בזאת, דלות שהיא עושר לא יסולא.

וזאת — יכולתי להוסיף ולהשתבח — אפילו משווים ישראל עם אומות־העולם השוואה שטחית ומסלפת ומתעלמים להלוטין מן המיוחד שבמצבה ובהתהוותה ועל המצור שכפו עליה: אפילו משווים אותנו עם ארצות אנגלו־סאכסיות עשירות ואפילו עם ארצות סקנדינוויות, מולדות קלאסיות לדימוקרטיה — עדיין שפר חלקנו מחלקם. שכן גם בארצות המערב ה„חופשיות" דרכו של אדם מן השורה, אל במת הציבור ארוכה מאוד־מאוד, רצופה מכשולים ומיגבלות לאין ספור, ורק אחד מני רבבה מגיע אליה — ואף הוא אינו יכול לומר בפומבי, אלא מה שינעם לאוזניהם של תגי־תרי־סר בעלי־גוף אשר מינו עצמם אפוטרופסים על דעת הקהל.

הרי ככל שהעתונים נעשים „עשירים" יותר בצורתם, ממילא הם נעשים דלים יותר בתוכנם, וככל שהם מרבים עמודים, הם ממעטים חירות. שככל שהם גדלים יותר, הם נעשים מסחריים יותר, והעתונות כולה הופכת לתעשיה מן התעשיות המסורבלות, ואי אתה יכול לייסד עתון אלא במידה שאתה יכול לייסד בית־חרושת למכוניות.

רצונך להתחרות בעתונים הקיימים, צריך שיהיו בידיך הון ומכונות ומיבנים ומנגנון ומקורות־הכנסה ממודעות וקשרים עם אילי מסחר ותעשיה — היינו, צריך שיהיה בידיך כוח משקי גדול משל הקארטלים המבוססים. משמע: ככל שהארץ מפותחת יותר — הזכות לומר מלה חופשית מוגבלת יותר, עד שהיא מתרכזת בידי קומץ של מיליונרים שאין להם כל מניע ציבורי שהוא.

בעולם הרכושני הלגיטימציה היחידה לרשות־הדיבור היא: הון תועפות; וזה כשלעצמו נוגד כל דימוקרטיה. על אחת כמה וכמה אפשר שמטבע הדברים אילי־ההון אינם מהמכונים ביותר, אינם עשויים לעודד קידמה חברתית, אינם מעוניינים בשינוי מימשל ובתיקון משטר לטובת ההמונים, אינם יכולים לשרת באמונות את האינטרסים של קוראיהם שהם מאות־אלפי מעוטי היכולת. אף אותו מו"ל המשלם נדרי־שפתיים לאינטרס של ההמונים הרחבים — לפי ראות עיני הוא בלבד הוא קובע טובת־כלל זו מהי. וכל עתונאי שאינו מוכן מלכתחילה להשתעבד בכל־מכל לקביעה זו, לאינטרס זה, לשרות ה„אידיאלים" האלה — לא יבוא בקהל העתונים היומים הגדולים.

השרידים המועטים של עתונות חופשית שהיו קיימים בעריי־השדה באנגליה ובאמריקה, זכר לחורבן הליברליזם, הולכים ומתחסלים; כל הנסיונות לייסד במות יומיות חופשיות חדשות — נכשלו. באירופה עוד אפשר לקיים פה ושם כתבי־עת בלתי תלויים. אך באמריקה, גם אותם שניים־שלשה שבועונים שאינם מוכנים ללכת בתלם, עומדים תדיר על סף הסגירה. כללו של דבר: אף בארצות החופש המובהקות, חופש־העתונות שוב אינו קיים אלא להלכה.

לכן תמיד עשו חברים־למקצוע אוזניהם כאפרכסת, כאשר נזדמן לי להוכיח להם, עד היכן חופש העתונות בישראל מגיע, על פי מה שזכיתי להתנסות בגופי. בקנאה רבה שמעו, שאצלנו קרה, שקבוצת עתונאים ופעלים חסרי אמצעים התארגנה ויסדה עתון יומי מצליח. פה אחד אמרו: חופש בזה קיים רק בישראל ולא ייתכן בארץ מן הארצות.

יכול אתה לתמוה על כך ולומר, מי גילה לדימוקרטיה צעירה כל־כך, רז זה שמדינות ותיקות נאבקות עליו. ויכול אתה להסביר דווקא במה שאנחנו צעירים כעם השליט על עצמו, שמעולם לא היה בידו כוח־כפיה, ולא היה יכול להקים את מדינתו אלא בזכות ההתגברות החופשית והשכנוע. יכול אתה להתפעל על שהעתונות בישראל כבר זכתה למעמד חזק ועצמאי כל־כך ויכול אתה, להיפך, להסביר לעצמך, שאין כל פלא בדבר: העתונות העברית קדמה למדינה העברית, חופש הביטוי בדפוס קדם לפרלמנטריזם שבעל־פה, העתונות היתה גרעין השלטון העצמי ובמה יחידה לבירור בעיות שוטפות כמוסד כמו־ממלכתי, שעה שהמדינה עוד היתה בחינת חזון — לא העתונות קיבלה מן מדינה, אלא המדינה קיבלה מן העתונות.

אולם בין כה ובין כה — טובה כפולה ומכופלת עשו שלטונות ישראל במה שקיימו את החופש הזה אף בתנאים שבהם הפתיון לריכוזו מרובה מן הכורח לעידודו.

צא ובדוק מתי השתרש חופש העתונות באמריקה ובאנגליה, בשווייץ ובסקנדינוויה, ומצאת שהתבסס שעה שהניח להם הגורל מכל אויביהם מסביב. שנות שלום חיצוני ושגשוג פנימי נחוות לחופש־הדיבור, ובהיפוכו, בשעות מערכה וחירום, הצנזורה קונה שביתה לעצמה. התחושה הדימוקרטית — בציבור ובשלטון — צריכה להיות חזקה מאד, אם עתונות חופשית יכולה להכות שורשים גם בימי קרבות. ואכן, נס זה קרה בישראל.

אילו ביקשו השלטונות לכוף רצונם על הציבור על־ידי שלילת חופש הביקורת והאינפורמציה — היכן ומתי יכלו לעשות זאת ביתר הצלחה ובהצדקה־לכאורה מאשר בישראל? המדינה עוד לא ידעה אף שעה, אף רקה אחת של מצב־שלום. ואין חילוקי־דעות באוכלוסיה: הכל משוכנעים, שהמלחמה כפויה עלינו כגיגית והכל מקבלים צרכי ניהולה כצווי־קיום עליונים שאין להרהר אחריהם. וצרכי בטחון אלה כוללים את הכל. קו החזית משתרע על כל הארץ, כל ישוב הוא עמדה צבאית, כל פעולה חרושתית משפיעה על הפוטנציאל המלחמתי. כל תנועה בכל שדה, כביש נתיב וכל מיקום של כל בית ופרדס — הכל חומר־ידיעות חשוב לאויב המסתנן. ובמלחמת־החרם הכלכלית המתנהלת על מקורות אספקה ודרכיה בים ובאויר, כל אינפורמציה על מטוס הנוחת בלוד, על תיירים, על אניות ומטענן, על ייצור, יבוא ויצוא, על מחירים, על מספר עולים וגידול צריכה — הכל הוא חומר מודיעין, שפרסומו בעתונות מקל על האויב להתקיפנו.

אף־על־פי־כן תיחמה ממשלת ישראל תיחום צנוע את סמכויות עצמתה והצטמצמה במעגל הצר ביותר של הפיגועים הבטחוניים־צבאיים גרידא. העתונות, מתוך חופש שאין עמו אחריות, גילתה דברים רבים, שהשתיקה יפה להן וכבלה בכך את ידי הממשלה, אך היא מצדה לא ניסתה לכבול את העתונות. ממשלות בעלות מסורת דימוקרטית ותיקה לא עמדו בנסיון — ממשלת ישראל עמדה גם עמדה ולא הפכה שעת חירום לעת־כושר לכינון עתונות מודרכת.

גדולה מזה היא ניצבה לא פעם — ויש אומרים: כל הימים — בפני הברירה בין הנזק שייגרם לחופש הפנימי על־ידי איפול. היא נדרשה — עתים ביודעין — לשלם דמים על פרסום, שהיה בידה לעכבו או למנעו, וברובם המכריע של מקרים שילמה את המחיר, אף שהיה גבוה ביותר.

איני יודע, אם ממשלת ישראל שילמה מפני שעשתה חשבון לזמן ארוך והבינה, שנשקה החשוב ביותר של אומה קטנה במלחמת התגוננות הוא חירותה הפנימית. אפשר שידעו, כי אין מחשלים אזרח ישראלי אלא במה שמעניקים לו את הרגשת החופש, וייתכן שיש לעתיד שבר־מה אפילו בפרסומה של ידיעה המזיקה לבטחון.

אך, על־כל־פנים, ממשלת ישראל עמדה בכבוד בנסיון הקשה. מסופקני, אם כבר היתה מדינה שהקריבה קרבנות כל־כך גדולים למען חופש־העתונות, בלי שהציבור והעתונות נאלצו להיאבק עמה על כך. ממשלת ישראל נתנה למדינה את החופש הזה כאחד ה„אוצרות הטבעיים" המעטים שלנו. ורק מיבחנים עתידים יוכיחו, שבזאת יצרה נכס לאומי השקול כנגד הרבה מיכרות ברזל ונחושת...

(זוהי הקדמה למאמר־מחקר שכתב קרליבך על חופש העתונות בישראל — סמוך למותו ב־1956)

משיח בן דולר

באמצע מאי 1951 היתה בניו־יורק ארוחת צהריים חגיגית בהשתתפות ראש הממשלה דוד בן גוריון, בה נפתחה מגבית לשעת חירום למען ישראל. גם ד"ר קרליבך היה נוכח שם, ותקפו עליו הרהורים — האם נמכור את יהודי אמריקה מתרבותם כלפי ישראל בהתרימות ציקים בלבד או שקום המדינה יחייבם להשתתף בבנייתה גם בגופם וברוחם, בעליה של ממש. היהודים נוגים הם אלה והנא מורכבם בצורת דו־שיח בינו לבין אלמוני, תחת הכותרת „משיח בן־דולר".

קטעים מדו־שיח נוקב זה מובאים להלן.

קיים מוסד באמריקה ששמו ארוחות צהריים חגיגית. בני־אדם — שכולם גלמודים מאד מוכרחים להתכנס ולאכול בחופזון ארוחת צהריים או ארוחת ערב ברוב עם. זה משעמם מאד. השיחות שטחיות ותפלות, ואין איש מסיב להכביד את שכנו לשולחן. אך מדי פעם בפעם מוכרח להיות תאריך כזה בלוח.

הנשים מתקהלות חבורות חבורות באיזו מסעדה ובולעות את ארוחות הצהרים בצוותא. הן משוחחות על עניניהן של מה בכך, הן מרכיבות על מחירים ועל שמלות. אך מה התכלית של ארוחות צהרים אלה? מה משווה להן חשיבות, מה מצדיק אותן ומה הופך אותן כמעט לפולחן? הווה אומר: מה שאוספים במה דולרים למען ישראל. זה הופך את ארוחות הצהרים למשהו יהודי, משהו חשוב, משהו קדוש.

הם חיים בניסאות כלכליים. הם כולם, דרך משל, בענף הטכסטיל, כולם תלויים איש בידידות רעהו. הם מוזמנים לארוחת ערב. היושב ראש, המתנאה במעמדו, מכין עוד מקודם את רשימת התרומות. כולם יודעים בדיוק כמה הרוויח כל אחד בענף שלהם במשך השנה האחרונה. היושב ראש קורא בשם וקובע: בשנה שעברה נתת עשרת אלפים דולר, השנה הרווחת יותר ולכן תתן חמישה עשר אלף דולר. ואין האיש יכול לסרב. הוא יאבד את מעמדו המסחרי, לא יקבלו אותו בסבר פנים יפות במועדון הקלפים שלו. הוא עלול אפילו להיתקל בקשיים בהשגת אשראי או חומרי גלם, ולעיתים אף יכול לקרות שיאיימו עליו בפתיחת חנות מתחרה ליד החנות שלו. משתמשים בכל מיני שיטות של לחץ.

מי שנותן כסף בעד ישראל, קרנו עולה בעיני קהילתו. בלעדי זה לא היה יכול לחיות בין היהודים. אך יחד עם זה גם כאשר שנתן ביעדי ליהדותו, נתן חמישה עשר אלף דולר למלוה. יהודי טוב.

בעיית היהדות שלו נפתרה בארוחת ערב אחת לשנה. כל שאר ימי השנה הוא יכול להיות מה שהוא רוצה. העיקר הוא שמילא את חובתו הציונית. הוא בנה את ישראל. הוא גאל את העם והארץ. הוא נתן צ'ק.

אבל לנו דרושים הצ'קים, — אמרתי לאלמוני שגילה מורת רוח על פולחן הדולר.

בן, אני יודע — אם כי אני סבור שיותר משהם זקוקים לצ'קים אתם זקוקים לנשמת האנשים ולמרצם. אך לא זה העיקר. אני מדבר על כך שהצ'ק תופס את מקומם של כל יתר הערכים היהודיים לרבות הציונות.

היו זמנים שבארוחות ערב כאלה היו מודדים בני אדם בקנה־מידה מוסרי ורוחני. ב„מזרח" היו יושבים בעלי רגש, למדנים ואנשי מעשה. ומקומו של כל אחד ואחד ליד השולחן היה נקבע לפי מעשיו היהודיים במשך כל ימות השנה. המנהיג היהודי לא היה מתירא להוסיף מוסר אפילו לעשירי הקהילה כשהיו סוררים. ואילו היום יש להם קנה מידה אחד. צדקתו של אדם נמדדת לפי פנקס הצ'קים שלו. אם אתה נותן אלף דולאר, אתה יהודי יותר טוב ויותר מכובד ממי שנתן רק תשע מאות. ואם אתה יכול לתת מאה אלף, אתה תהיה יושב־ראש, והחשמן מונסור יברך אותך בברכה מיוחדת, וייתכן אפילו שהאפיפיור בן־גוריון ילחץ את ידך...

אני יודע שאתם זקוקים לצ'קים שלהם, אך האם מפני שאתם זקוקים לצ'קים, תבססו את היהדות על צ'קים? אתם מקימים כאן פולחן דתי למען ישראל. במקום התפילות בבתי הכנסת אתם עורכים תהלוכות ענקיות ואספות המונים והפגנות והצגות למען ישראל. הכהן הגדול מאיר וייסגל מכין סידור תפילה חדש, והחזנים הם אדי קנטור והיטים האחר מכור מקלטי רדיו, ותזמורת טובה מלווה אותם. ואתם מציגים שם באורח חגיגי פארסה זולה של גבורה ישראלית בנוסח אמריקה. היהודים משתתפים בתפילה וזוכים בכיבודים בהתאם לכיסם.

הם יתנו ויתנו. הם נפלאים. הם אוהבים לתת. אבל הם מקבלים סחורה במאה סנט בעד כל דולאר שלהם. הם מקבלים הרגשה נפלאה שהם ככל הגויים. יש להם מדינה משלהם אי־שם בעולם. הם מתגאים בדימוקראטיה של מדינתם. זה בדיוק כמו באמריקה, מהפכה, התקוממות, עצמאות... וזה נותן תוכן לריקנות של חייהם הפרטיים. זה נותן להם הרגשה שבכספם שהם עושים הם בונים ארץ קדושה ונפלאה אי־שם במרחקים. במקום שרק הישראלים הגיבורים חיים. והם בעצמם, תודה לאל, אינם מחוייבים להיות שם...

זאת היא, — אני אומר, — הדרך היחידה.

— זאת היא הדרך לשחיתות. היא משחיתה את הציונות. היא משחיתה אתכם, בישראל.

— כיצד?

— גם אתם מתחילים להתפרנס מהכנסיה הזאת. באותה ציניות. אתם מגישים לאמריקנים התמימים האלה אידאל נשגב, אתם מוכרים להם את הגאולה. אתם יודעים שבצורה זו תקבלו כסף בעד צרכיכם ולא תצטרכו לעבוד קשה כדי לאזן את תקציבכם. אתם מתקיימים מרגשותיהם הדתיים של המאמינים בגלות.

אתם בונים בתים מפוארים לנחיותכם ממכירת מחילה מהציונות. ואתם קוראים לכך הגשמת הציונות.

זהו הסדר פראקטי מאד. אני מוכרח להודות בכך. אתם אומרים: אתם, יהודי אמריקה, אינכם צריכים לבוא לישראל, אם תאפשרו לנו לחיות בישראל חיים נוחים.

ושני הצדדים מרוצים. היהודים האמריקנים יכולים להישאר באמריקה במצפון נקי, ואתם מקבלים כסף בישראל. הם נשארים בגלות, ואתם עושים קיבוץ גלויות. וכולם מאושרים.

18.5.51

הבתולה הקדושה

שאלתי את אנשי החזית הדתית באותו יום, כאשר נתקבל חוק השרות לאשה בכנסת: ממה נפשכם — אם אסור לאשה לשרת בצבא, הא כיצד אתם נותנים, כי כל בנות ישראל תשרתנה? ואם מותר לשרת בצבא, הא כיצד הבנות שלכן תאמרנה, שאסור? אחת מן השתיים: אם עבירה היא — תצביעו נגד כל החוק, ואם מצווה היא — אל תשחררו גם את בנותיכן. אולם להטיל חובת שרות רק על הבנות של היהודים האחרים?

והאבסורד בתוך אבסורד הוא, לזהות את הסייגים הטבעיים הקיימים אצל כל אשה לגבי צבאיות עם אדיקות דתית דווקא. ואשה שאיננה דתית איננה אשה? ואשה שאיננה אוכלת כשר — אין נפשה סולדת מפני חיזל? — וכי מותר לנו לומר: מפני שאביה מעשן סיגריה בשבת — היא יכולה להרוג ולהיהרג, היא איננה יודעת רוך נשי מה הוא, עשויה כאילו לאמה יולדתה שלה לא היו צירי לידה?

יתוסף לכם ולנו כמה בחורות יש לנו, שכל שמץ של מיליטאריזם גורם להן יסורים נפשיים קשים, — ובזכות תהיינה על שאט־נפשכן זה, ובזכות תהיינה על עדנתן זו. ומי מאתנו, אשר הוקיר פעם אשה בחייו, — לא הוקיר בה דווקא את זאת? את נשיותה, את אמהותה, את מקור הרחמים והאהבה, מעיין החסד וקן תפילותינו הנידחות. ומי מאתנו ירצה לוותר על זאת? ומי מאתנו לא ירצה דווקא לספח זאת, — למעננו כולנו, למען בנינו אחרינו, אוצר נשמתה של האומה?

ואליכן אנחנו אומרים: אתן אינכן דתיות, אתן גסות מדי, — אתן יכולות לשרת. אין אנחנו מאמינים במעצורים נפשיים שלכן, — נפש אשה אין; יש לנו חזית דתית. ובחורה, שאינה רוצה לעשות שקר בנפשה ולהתימר שהיא דתית ולהשתמט כליל משרות האומה — אנו מכריחים אותה לעשות שקר בנפש נשיותה. זה מותר, על זה — אין מפלגה בקואליציה מגנה.

למה אנחנו מאנסים כך את הנפש? — למה אין אנחנו מחייבים כל אשה, כ„דתית" כ„לא־דתית", — בשרות בצבא, ויחד עם זה משאירים לכל אשה, — כ„דתית" כ„לא־דתית", — את האפשרות לבור לעצמה בתוך מסגרת הצבא את סוג השרות המתאים לנפשה הבלתי־מיליטאריסטית? וכי כל־כך קשה היה לחוקק חוק, שכל הבנות חייבות בגיוס, אלא שה„סרבניות מטעמי מצפון" תהיינה אחיות רחמניות, מטפלות בנכים, מדריכות, מאותתות וכו'? — וכי חסרים שרותים, שיכולים להטיל אותם על כל אשה?

בלי הצהרת עדיקה בשבועה — משפילה הדת את האדם ואת האשה, נטולת פירוש חוקי ומוסרי? — בלי פרוצדורה מביישה, שמוכבטחני בה, ששום אשה שהיא דתית בבנות לא תשתמש בה?

ואחרון אחרון: העוול הסוציאלי: שנתיים אלו של אשה — אינן רק שני אחוזים מימות חייה. בין צאתה מעול בית־הספר לבין כניסתה לעול נישואין, — כמה יש לה? ארבע שנים, שש שנים לכל היותר. וזה כל הנוער המבוגר שלה, יותר שוב לא יהא לה, יותר שוב לא תוכל להתפתח חפשייה מעול או ללמוד דבר המקנה לה עצמאות. ושנתיים מתוך ארבע־שש שנים אלו, — וזוהי תביעה עצומה של המולדת. זה כמוצית מתקופת חייה היפה ביותר: זה שקול כנגד כפל־כפליים בחייו של בחור.

האם ייפלא, שלא בנקל גם בחורה פאטריוטית נותנת זאת? — האם ייפלא כי חור חוק־ההצהרה הדתית קורא לגנבות דעת? — וכי אלו, שאינן משתמשות בהשתמטות חוקית זו, שואלות: למה נדרש הקרבן רק ממני?

באותו הבית בעיר, — הבת האחת אומרת, שהיא חולה מלשרת, או שאמה הזקנה זקוקה לה, — ואין מאמינים לה, ומגייסים. הבת השכנה אומרת שהיא „דתית" — ומאמינים לה, והיא פטורה מכל.

זו שגמרה את בית הספר ורוצה להשתלם ולרכוש מקצוע — מוכרחה ללכת לקסרקטין. וההיא — משלמת שלושים גרוש הרצאות בית־הדין ויכולה ללמוד כאוות נפשה, ואף נוסעת לחוץ לארץ...

זו המפרנסת היחידה של המשפחה, — ומוציאים אותה מן הבית. וזו — תופסת בינתיים את המשרה הטובה במשרד ויכולה לבזבז את שכרה בתענוגות.

זו — ותוך עסוק בכל תכניות ותקוות חייה, ובשובה מן הצבא היא מגששת בירכה ואינה מוצאת. וזו — לא היתה בשבילה שעת חירום למדינה והדבר לא הפריע ללכתה בדרך חיים בטוחה...

וזו ליד זו, — והנהם רבה כזאת ביניהן, — תגדלנה להיות בנות אומה אחת?

מי בכם איש, אשר שני ילדים לו, ולאחד יעניק את כל הזכות ולשני את כל החובה — ועוד יקווה לשלום בביתו?

איני יודע, לפי איזו דת החוק הזה פועל. בטוח אני בכך, כי מעולם לא השתייכתי לדת הבתולה הקדושה. אבל אחת אני יודע: כי אין זה לפי דת ישראל. כי שם נאמר:

— הלא אב אחד לכולנו.

21.7.50

(נכדתו של ד"ר עזריאל קרליבך ז"ל, אילת־יהושע, הבת של בתו תקומה, סיימה לא מכבר בהצטיינות קורס קצינות בצה"ל).

צמיחה–אתמול

לוי יצחק הירושלמי

מי שהיה שר החינוך והתרבות, זלמן ארן ז"ל, קבל לא־אחת על אחד הפגמים החמורים בחברה הישראלית: מצויים בה שני מיליון שרי חוץ, אך מעטים מאוד יושבים על תקן של שר לענייני פנים. זו היתה לשון מליצית. אך האמת היא, שהמנהיגים הנבחרים והעסקנים החשובים אצלנו „שרופים" יותר ומתעניינים יותר על ענייני חוץ – וכאילו פחיתות כבוד היא, כמעט נחיתות, לעסוק בענייני פנים. לדעתי, אופי זה, הטבוע בחברה שלנו, הוא בין הגורמים שהסירו מן הפנים שלנו הרבה קווים של יופי.

בכנסת שלנו מצויים לא מעטים העוסקים בפוליטיקה גבוהה. יש המון דוברים בנושאים מדיניים ובטחוניים, לאומיים ובינלאומיים, אך בודדים משמשים פה לבעיות פנימיות. חברי־כנסת רבים נעלבים ומתקוממים כאשר אומרים להם את האמת הזאת ישר בפנים. „זו תדמית לא נכונה", הם טוענים. תדמית־לא־תדמית – זו מציאות. נכון, שחברי־כנסת רבים מקדישים הרבה זמן ומאמצים לעניינים פנימיים – בתוך מפלגותיהם. ביום שלישי השבוע היתה הכנסת ממש נעדרת: ספסלי הליכוד היו כמעט ריקים משום שחה"כים שלה היו עסוקים וטרודים בבחירות שנערכו בסניפי „חירות" (כנראה, גם כמה מהליבראלים תפסו טרמפ והתייחדו לעצמם היערכות) וספסלי המערך לא היו מיושבים ברובם בגלל ישיבת מרכז מפלגת העבודה. בבחירות מפלגתיות פנימיות ובהיערכות הכוחות לקראת ועידה מפלגתית מגלים הנבחרים והעסקנים עניין רב. הרי עתידם האישי־הפוליטי תלוי בכך. אך עניינים הנוגעים אישית למיליוני בני־אדם במדינה ויש להם השלכות לגבי החברה – ואולי גם לגבי עתיד המדינה – הם בשביל רוב חברי־הכנסת כמו מחוץ לתחום.

הנגיף הגזעני בדמות תנועת „כך" הוא, ללא ספק, עניין שחייבים לטפל בו ולמנוע את התפשטותו באופן מהיר, דחוף ונמרץ. אך לכנסת ישראל לא בוער, יש לה זמן. הבחירות הפנימיות ב„חירות" יותר חשובות. תמיד אנו רוצים שהעולם יטפח על שכמנו, יהלל את מחשבותינו, ישבח את מעשינו – ולא כל כך איכפת לנו איך אנחנו נראים בעיני עצמנו. בעניין אחוז החסימה בבחירות לכנסת משקיעים נבחרים ועסקנים זמן ואנרגיה ללא שיעור, אך למען הסימת הגזענות הכהניסטית אינם מוכנים להתאמץ יתר על המידה.

וכמה חברי־כנסת מתעניינים באבטלה ובהתמוטטות מפעלים? יש ח"כים בודדים הדנים את הנושאים האלה יום יום ושעה שעה – בלי שיהיה איכפת להם שעמיתיהם (עמיתים אינם חברים, לרוב) רואים בהם בטלנים חסרי־תקנה. הם אינם נראים בטרקלינים שבהם נערכים קוקטיילים ומופיעים גברים ונשים לבושים לפי מיטב בתי־האופנה. הם מעדיפים „לבלות" עם החלשים הזקוקים לעידוד ולעזרה של ממש כדי להבטיח להם ולמשפחותיהם אפילו קיום מתחת לממוצע.

לכאורה הוקמה ממשלת־האחדות בעיקר כדי להציל את המשק. שני המרכיבים הראשיים בממשלה אמרו ואומרים זאת בגלוי. אם יש ערך למלים ולא משחקים בכבוד צריך היה לכנות את הממשלה הזאת בשם: ממשלת הצלה. שני המרכיבים שלה אמורים לעבוד ראש־בראש. אך מתברר יותר ויותר שזה כמעט בלתי אפשרי. לא רק בשאלות הקשורות בעתיד השטחים ובמדיניות לגבי האוכלוסיה שם. גם בתחום הכלכלי – שני הראשים יותר מתנגשים מאשר עובדים ראש־בראש. ההבדלים ביניהם אינם בניסוחים סמנטיים. הם יסודיים מאוד ומהותיים מאוד. אפשר לגשר מעליהם בקטע מסוים, בפעולה מסוימת ולמשך זמן מסוים. בבלימה אפשר לעבוד יחד. צמיחה – לתקופת־זמן מוגדרת ומוגבלת – יכולה להיעשות ברגל אחת. אך כאשר מדובר בתנועה ובהכוונת התנועה – אי אפשר לפעול בשני ראשים כשכל אחד מפנה עיניו לכיוון אחר.

הליכוד והמערך – השקפות־העולם הכלכליות־חברתיות ודרכי היישום שלהם מנוגדות. המערך אומר: צמיחה. הליכוד אומר: „להיטיב עם העם" ו„חסוך ואכול" (עד שהקופה מתרוקנת לגמרי ומגיעים לעברי פי פחת) וכשאין מה לחסוך – להפעיל את המכבש רק על חלקים גדולים בעם. „להיטיב עם העם" משמעה: מן היד אל הכיס ואל הפה, וזה היפוכה של צמיחה והבראה.

כאשר הוצגה התכנית הכלכלית שכללה הרבה גזירות נאמר במפורש, כי בצד הקיצוצים והקימוצים יושקעו מאמצים ואמצעים שיביאו לצמיחה. קיצוץ כשלעצמו – אינו מבריא. הקיצוץ מסלק עשבים חולים. הבנייה – שמחזקת את התשתית – רק היא עשויה להוציא את המשק מן המיצר ולהביאו אל הצמיחה.

צמיחה היא ייצור. צמיחה היא יצוא. צמיחה היא תעסוקה. צמיחה היא מניעת ירידה. צמיחה היא עלייה. צמיחה היא קיום בהווה וערובה לעתיד. מדוע לא מתחילים בצמיחה? תכניות אינן חסרות. עכשיו העלה השר גד יעקבי תכנית לצמיחה. אפשר לקבלה כמות שהיא. אפשר לקבל חלק ממנה. אפשר להציע תכנית־צמיחה חלופית. אך אי אפשר לפסול אותה על הסף, כפי שעשה שר־האוצר יצחק מודעי. כאשר לא מוכנים אפילו לשמוע ולקיים דיון רציני בצמיחה – זה אומר דרשני ודרשני.

אם מודעי וחבריו אינם מוכנים לתת יד לצמיחה – ולא חשוב אם הם נאחזים בעיקרי, או במשהו דומה – זה מובן. בשבילם צמיחה היא סיסמה בלבד. צמיחה יכולה להיות כזאת למי שלגביו אין ערך למלים. אך מי שלגביו צמיחה היא לא רק נכס כלכלי אלא גם ערך ציוני־אנושי ממדרגה ראשונה – משום שהיא מבטיחה את העתיד לארץ הזאת ולאוכלוסיה הקיימים והפוטנציאליים (קרי: עולים) – אינו יכול להסתפק באמירות ובהצעות בלבד. המערך חתם על שטר הצמיחה. הוא חייב לפרוע אותו. כאן אין פישור ובוררות. כאן דרוש מעשה.

בישיבת מרכז מפלגת העבודה השבוע, אמר ראש הממשלה שמעון פרס, כי יש להביא להסכם חדש בין הליכוד למערך לגבי השלב השני של התוכנית הכלכלית, שלב הצמיחה. הוא הוסיף, כי „יש לבצע את שלב הצמיחה מעכשיו ולא לאחר הרוטאציה". אינני יודע מה עניין הרוטאציה לכאן. אינני רואה קשר ביניהן. יש קשר הדוק בין הצמיחה לבין עתיד החברה והמשק גם יחד. כל עיכוב בצמיחה עלול לגרום ליתר הידרדרות בחברה, להעמקת האבטלה ולהתמוטטותם של מפעלים נוספים.

הצמיחה היתה צריכה להתחיל אתמול. גם עכשיו זה כבר קצת באיחור. אם ראש הממשלה רואה בכך חשיבות רבה – מדוע שלא יעמוד בכל התקיפות על הביצוע המיידי של הצמיחה – שיש לה השלכה ישירה על החברה והמשק שלנו – יותר חשובה מן הנושאים המדיניים. היא תלויה כל־כולה בנו בלבד. גם נושא פנימי חשוב במידה מספקת כדי שראש הממשלה ידפוק על השולחן ואפילו יעמיד אותו כתנאי־בל־יעבור להמשך קיומה של ממשלת האחדות. ללא קשר עם רוטאציה. שום ממשלה אינה מטרה לעצמה. היא מכשיר לקביעת מדיניות וליישומה בצורה היעילה ביותר. ממשלה אינה עובדת על ריק – גם לא על כוס שחציה תה וחציה קפה. ממשלה שאינה עולה עכשיו על דרך הצמיחה היא ממשלת שיתוק.

כאן המבחן האמיתי.

אין סיבה למסיבה

הרב פרופ' עמנואל רקמן

עשרים שנה חלפו מאז הכריז הותיקן על הנץ עידן חדש ביחסים בין היהודים לנוצרים. ואנו, מה רבה היתה שמחתנו: סוף סוף ינוקו היהודים מאשמת רצח־האל. וכך הכריזה הכנסיה בצו: „שנאת ורדיפת היהודים וגילויים אנטישמיים פסולים בכל עת יהיה מקורם אשר יהיה".

חלפו עשר שנים והכנסיה העבירה „קווים מנחים והצעות לביצוע" של אותה הצהרה. בין יתר התקנות נקבע כי „קשרי הרוח והזיקה ההיסטורית המקשרים בין הכנסיה לבין היהדות מוקיעים... כל גילויי אנטישמיות ואפליה... יתרה מזאת, זיקות וקשרים אלה מחייבים שיפור ההבנה וחידוש ההערכה ההדדיים". מעשית, לכן על הנוצרים לחתור לדעת יותר על עיקרי המסורת הדתית של היהדות: „עליהם לשאוף ללמוד על קווי – האופיין המרכזיים לפיהם מגדירים היהודים את עצמם, על יסוד נסיונם הדתי האישי".

הלוואי ויכולתי לומר ששנת העשרים ל„ברית החדשה" של הותיקן ראויה לציון חגיגי. ישנם אירועים שרישומם על ההיסטוריה של עם הוא ברור ואין לטעות בו, אירועים מן הסוג המחולל שינוי. אירוע כזה היה למשל, הכרזת העצמאות של מדינת ישראל. שום אירוע במשך דורות לפניו ובמשך עשרות השנים שלאחריו לא ישווה לו בחשיבותו. הצהרת הכנסיה הקאתולית מאוקטובר 1965 והקווים המנחים משנת 1975 אינם נמנים עם אלה. ואני קשר בין האירועים מכיוון שלדעתי, העובדה שהכנסיה הקאתולית נמנעה מלהכיר במדינת ישראל גורמת ליהודים להטיל ספק בכוונותיה, ההצהרה לא היתה אלא ביטוי של אהבה שאין בו כדי להוסיף או לגרוע, כמקובל בהצהרות כגון אלה, לעומת פעולות המעוגנות בחוק, אשר יש בהן כדי לשנות את היחסים בין הצדדים.

בכך שנמנעה מלהכיר בישראל ביטלה הכנסיה בשלוש דרכים את עיקר רוחו ומהותו של המסמך שעשוי היה להיות רב־חשיבות. כואב לי לומר את הדברים בצורה כה גלויה, אך דו־שיח בו אתה מכסה טפה מרגשותיך לא ייקרא דו־שיח כלל.

בראש וראשונה, מעידים הקווים המנחים על כך שהצעדים שננקטו על ידי מועצת הותיקן השניה „נעוצים מן הבחינה ההיסטורית בנסיבות שהושפעו רבות מזכר הרדיפות ורצח היהודים באירופה לפני מלחמת העולם השניה ובמהלכה".

הקמת מדינת ישראל היתה תגובה מצפונית ראשונית לשואה מצד שתי מעצמות־העל.

העובדה שהותיקן לא הצטרף לשתי מעצמות־העל מכל סיבה שלא תהיה – מורה על כך ששתי מדינות חילוניות, האחת דמוקרטית והשניה טוטליטארית, הוכיחו מצפוניות רבה יותר מאותה מעצמה, האחראית יותר מכל, לאנטישמיות שאיפשרה את השואה.

במהלך עשרים השנה האחרונות די היה בהמנעות הכנסיה מלהכיר במדינת ישראל כדי להנחיל אכזבה, אך כאילו כדי להפחית מחשיבות ההצהרה ומערך העניגיות במלאות לה עשרים שנה, הוסיף הותיקן והבהיר לאחרונה את עמדתו, זאת כדי שיבינו אותו נכונה, כל אותן הצהרות מעודדות לכאורה, בדבר היחסים בין הנוצרים ליהודים התייחסו אך ורק ליהודים כבני־אדם ולא לכל יצירה פוליטית שלהם.

הכוונה המתפרשת היא כמובן מדינת ישראל. אין לבחון את המדינה בפרספקטיבה שהיא דתית במהותה „אלא בהקשר לעקרונות המשותפים של החוק הבינלאומי". וכך העניקה הכנסיה עידוד לערבים. היא החשתה מן הצד במהלך מלחמת ששת הימים ובמלחמת כיפור שמטרתן היתה להביא חורבן על ישראל וכך תפעל מן הסתם גם בעתיד, לפחות מגיע לה ציון „מעולה" בגילוי לב.

שנית, היהודים והנוצרים הומרצו „לפעול יחדיו מרצון, לחתור לצדק סוציאלי ולשלום בכל דרג אם מקומי, ארצי או בינלאומי".

המנעות הכנסיה מלהכיר במדינת ישראל מהווה משום הסכמה בשתיקה לכך שאין כל קשר בין צדק לשלום מחד, ובין העובדה מאידך שהעם היהודי – לאחר אלפיים שנה – זכה לשוב לארץ אבותיו, תוך זכותו להגדרה עצמית. שני היעדים, צדק ושלום, הופכים ללעג ולקלס כאשר טוענים לנייטראליות כלפי תביעות הציונות ושאיפותיה. העמדה הנייטראלית רק מעודדת ומסייעת למתנגדים לתביעות אלה וסופה לספח פעולות טרור. האפיפיור נפל בעצמו קרבן לפעולת טרור ומכאן שהיה צריך להיות רגיש יותר לסכנה המרחפת מצד מחבלים על כל חברה בת־תרבות בימינו. אך לא עמד לו אומץ לבו לפעול כפי שצריך היה, אילו קיננה בלבו דאגה אמיתית לצדק ולשלום.

לאמיתו של דבר אפשר למצוא ביסוס מוצק לטיעון שפעל ממש בצורה ההפוכה ושלילית, ההצהרה והקווים המנחים קוראים לנוצרים להיטיב להבין את היהדות ולכבד את אמונת היהודים, כפי שהיא נתפסת על ידם. אין די בהוקרת היהדות כפי שהיא מובנת לנוצרים, יש להעריך את היהדות כפי שהיא נראית מלגו בקרב אלה שעדיין דבקים בה. לגבי היהודים אין היהדות אמונה גרידא והיהודים אינם רק קהילת מאמינים, היהדות היא אמונה ואף תבנית לחברה מאורגנת של יהודים ולמדינה יהודית. ההגות היהודית מחייבת כליל לתפיסה זו. ואמנם רוב המצוות שלובות בקיום חברה יהודית ומדינה יהודית. כיצד יכול אדם הגון לומר ליהודים מאמינים המבקשים לאחר אלפיים שנה לחיות על פי מצוותיהם, להמשיך ולחיות כפי שחיו היהודים בגלות. מי שחש מחוייב כנה ל„קווים המנחים" היה ודאי אומר „אנו מבקשים לעזור לכם לחיות על פי אמונתכם לפי דרככם על כל השלכותיה הגשמיות, הפוליטיות, החברתיות והכלכליות". הכרה במדינה היהודית מצד הותיקן לא רק שהיא מוצדקת אלא אף הכרחית.

יתכן ויהיה על היהודים להמשיך ולהמתין עוד זמן רב עד אשר יתממשו הדברים להם קיוו כתוצאה מן ה„הצהרה והקווים המנחים". כיום, ודאי שאין סיבה לחגוג את האירוע.

(המחבר הוא נגיד אוניברסיטת בר־אילן)

הצילו

פגישה מקרית

יגאל לב

עולה במעלית עד הקומה התשיעית. טיפס עוד שש מדרגות. פתח את דלת הברזל הפונה אל הגג. מכאן הוא יכול לראות את גבעתיים, את רמת־גן, את חוף הים של תל־אביב. את בורסת היהלומים, מגדל שלום. חובק במבט אוהד את העולם הקטן הזה שחי בו. מבט אוהד לפני שהוא מטפס על המעקה כדי... את ידידי זה, גבר בשנות ה־45 לחייו, זכרתי תמיד בגלל הבית בן תשע הקומות שבכבר נוה בגבעתיים.

נהגנו לטייל בכבר. הוא התבונן כלפי מעלה, ביקש לחבוק את הבית הגבוה. „אתה יודע, כשהייתי קטן, הייתי בטוח שזה הבית הכי גבוה בעולם". כאן שמעתי סיפור הקשור בבית בן תשע הקומות. „כשהייתי קטן אני חושב בן שמונה, סיפרו כי גבר אחד עלה על הבית הזה והשליך את עצמו למטה (בחיוך), אז זה היה הבית הכי גבוה בסביבה".

נהגנו להיפגש בקפה קטן שבכבר נוה. שלושה שולחנות. למרות שזה מכבר נטש את מחוז ילדותו הקטן, יש בו איזו משיכה אל מגרש נעוריו. הפרדסים זה מכבר נעקרו. החולות כוסו שטיחים של אספלט. בתים צמחו במקום שהיו פעם עצים. אפילו הבית, בן תשע הקומות „הבית הכי גבוה בעולם" חזר אל ממדיו האמיתיים. בסופו של דבר, ידידי כבר ראה עולם וראה בתים גדולים בהרבה.

השיחות בינינו היו קצרות. מין מפגשים, כמו שבילים הנפגשים לרגע, נפרדים ורצים הלאה. אהבתי את השקט שלו. הכרתי אותו עוד בשירות הצבאי עת שירת תחת פיקודי. מרצה באוניברסיטה, אמן על־פי תחביבו. דק גו. שיער כסוף כמו מוסיף קנים לגילו. חבב את התרבות הרומאית. תמיד קסם לו „הדרך שבה הם ידעו להסתלק מהעולם. בהדרת כבוד. בזמן". זוכר מה אמר ניטשה „אנשים רבים מתים לאחר זמנם. מעטים לעתים לפני זמנם אבל בודדים יודעים למות בזמן". כבר אז תמהתי על הרמז שהוא ניהל עם המוות. כאזמן, מרצה, היו לו תלמידים, ידידים וחברים בעולם הבוהמה, סופרים יוצרים. הוא היה נתח מבשר ההווה הסעים של תל־אביב. שני ילדים, גרוש. אף־על־פי־כן היה חוזר תמיד בשיחות שלנו אל המוות, כאילו הוא מתענג על החיטוט הזה „בסך־הכל אם מסתכלים נכון, המוות, לגבי החיים, הוא כמו דלת לגבי הדירה. צריך רק לפתוח ולצאת".

היה לו סוד נוסף ששיתף אותי בו באחד הימים האחרונים שבו עברנו יחד את מלחמת יום־כיפור. מסתבר שאביו שלח יד בנפשו בגיל 60. הבן אף־פעם לא הבין מדוע אבא עשה זאת, אבל הצלקת הזו נשארה „כבר הייתי בחור גדול. לא הייתי צריך אותו אבל עצם המחשבה שהוא היה מוכן לעזוב אותי... זאת אומרת שלא הייתי מספיק חשוב לו כדי שיעצור רגע לפני".

אינני יודע מה הביא את ידידי לטפס למרומי הבית בן תשע הקומות. הבית שנראה לו כבית הכי גבוה בעולם בילדותו, והוא היה אפוף בסיפורי אגדות על טרגדיות שזינקו ממרומיו ארצה. אבל הוא עלה.

צילצלו אלי מאוחר יותר מבית החולים. שכב, כולו נתון בגבס. רק פני העיניים הערות שלו הציצו מבעד התחבושות הלבנות והישוו לו הבעה של איזה עוף מוזר, לבן המנסה להתרומם מעל לאזיקי הגבס.

התבוננתי בתמהון אל תחבושות הגבס. יש דברים שלא נוח לך לבטא אותם. קלט את מבטי, וחיוכו היה מר, חיוך של אדם היודע לצחוק על עצמו „זה... זה כלום. אני ידעתי מהבית הלכתי כסהרורי. זאת היתה מכונית פרטית שדפקה אותי... אני זוכר שאני התעוררתי בצרחות... הצילו אותי... אני רוצה לחיות, לכל הרוחות הצילו אותי.

סימן־טוב ואנטולי

פתחון פה

ארז ביטון

רגעי חסד אמיתיים ידענו השבוע בשעת בואו של אנטולי שצ'רנסקי. זו היתה שעה יפה באמת מתוך כל ההזדמנות והמבוכות שהן מנת חלקנו.

המעמד הזה, של שצ'רנסקי עם ראש הממשלה והשרים בשדה התעופה, פרץ מתחומים של רגשות באנשים רבים בלי תיחכום יותר ללא מלאכותיות המאפיינת לפעמים טקסים פוליטיים. בפשטות ובעוצמת־כנות נדירות התעלינו מעל עצמנו והתחברנו שוב לחוויית היסוד של היותנו יהודים נגאלים במולדתנו. כשמגיעים לכאן אסירי ציון, כיוסף מנדלביץ' בשעתו וכשצ'רנסקי כעת, משהו נפתח בך לאמונה מחדש. כשאתה עומד נוכח איש שהעברית שגורה בפיו ונושא אתו מטענים מדרשתיים, שלרוב הוא רכש בלימוד עצמי, תוך עמידת יחיד מול מעצמה, בהקרבה אישית שהדלק המוצק שלה דבקות בזהות היהודית באורח שלם ובלי תהיות.

השבוע קיבלנו שיעור במולדת. המושג מולדת, שנשחק ונדחק בציניות, קיבל שוב משמעות אצל רבים מאתנו. אפילו קטני אמונה – נשברה בהם הנימה של טענה וקיטרוג. במיפגשים שלי השבוע עם אנשים משכבות ציבור שונות, חשתי בתהליך פנימי חיובי שעברו ושינוי עמדות שלהם כלפי עליית יהודים מארצות־רווחה ועלייתם ודרך קבלתם של יהודי רוסיה.

במיוחד הרשימה אותי שיחה אחת עם נהג מונית, סימן טוב, יהודי מרוקו, דור שני בארץ, אשר ידע סבל לא מעט במהלך חייו. וכך אמר לי שעות אחדות לפני בואו של שצ'רנסקי: „בשביל מה הם באים? הם יכולים להישאר שם. ראה לאן הגענו, אנחנו שולחים בכוח להביא איש אחד. מי שרוצה לעלות – שיעלה בכוחות עצמו. אתה נותן להם כאן בית ומכונית ואחר־כך הם מוכרים את הבית ואת המכונית, בורחים לאמריקה. לי אף אחד לא נתן. אני עובד מגיל עשר. אני בן חמישים וארבע, יליד הארץ ואף פעם לא נסעתי לחו"ל. יש לי קרובי משפחה באוסטרליה, מכסיקו ובראזיל. כשהם באים פעם בארבע שנים הם מסתכלים עלינו כמו על מסכנים. אבל לי טוב כאן. רק כואב לי על היהודים". במקום לתת כל־כך הרבה לעולים חדשים – צריך להשקיע בחיילים משוחררים. מה כל הטררם הזה שעושים לשצ'רנסקי?"

לא הועילו לי אצל סימן טוב כל הדיבורים על ציונות ועל התפעמות הלב עם בואו של כל יהודי לארץ, ובפרט יהודי ברית המועצות שיסוריו ללמד אותנו פרק בתודעה לאומית.

סימן טוב נשאר תקוע בעמדה העוברת עליו שנים על שנים במציאות מסובכת, קשת יום, וכנראה קשה לתבוע התעלות על מצוקת השוטפת אדם הכבד הערב. לא הועיל לי אצלו גם הסיפור שלי על עלייתנו לארץ, ב־1948 ואני אז בגיל שש. החוויה המטלטלה הזאת של לחיכות הדיבורים של שבח והלל לא־ל שם, בעיר אורן שבאלז'יר. אבי לא נזקק אז לתהליכים מסובכים של ציונות כדי להחליט לקום ולעלות לארץ. ארץ ישראל היתה בפיו ארץ זבת חלב ודבש, אותה הכיר מסידור־התפילה אשר שינן כל בוקר: „בשובך לציון ברחמים". אבי לא צריך היה הכשרות אידיאולוגיות כדי למכור את מעט המטלטלין ולצאת לארץ, שעד אז היתה בליבו כחלום ובמציאות כספירית.

משהו נדבק בי מן החוויה ההיא ערב עלייתנו לארץ. ההתרגשות המופלאה הזאת, של העלייה לארץ, מלווה אותי עד היום ובהווה בשבילי סם מרפא ברגעים של תחושות אפיקורסיות.

בכל זאת, אין בכוחי לשכנע את משפחתי הענפה החיה לה בצרפת „לעלות עליה", ואפילו גילויים של אנטישמיות שבאו עליהם בשנים האחרונות לא דירבנו אותם בהתגברות לעליה לארץ, וכל באותם בסיר הבשר, בפראנקים ובדולארים.

להפתעתי התמזל מזלי לפגוש את סימן טוב, נהג המונית, אחרי טקס קבלת הפנים לאנטולי שצ'רנסקי, ומשהו התרכך בליבו – לאהבה ולשמחה. דבקה בו, כנראה, ההתרגשות הפורצת גבולות במעמד הדברים הפשוטים מאין כמותם מפי שצ'רנסקי, היוצאים מן הלב ונכנסים אל הלב.

מה שנגע לסימן טוב בדמותו של שצ'רנסקי היה הסבל שניכר בו משנים רבות של מאסר.

„ראיתם עליו שנשאר ממנו חצי בן אדם מכל מה שעבר עליו, הדברים שלו ממש שפתיים יישקו".

אוניברסיטת חיפה

טקס הענקת פרסים מהקרן ע"ש

ד"ר יוסטין יעקב היידקר ז"ל

יתקיים ביום שלישי, ט' באדר א' תשמ"ו, 18.2.86, בשעה 16.30, באוניברסיטת חיפה, אולם המצפה, קומה 30, מגדל אשכול.

בתכנית:

ברכות – מר אפרים עברון, נשיא האוניברסיטה

קווים לדמותו של ד"ר יוסטין היידקר ז"ל – פרופ' נפתלי וידרא

נימוקי ועדת השופטים – ד"ר אברהם סובוטניק

בשם מקבלי הפרסים – ד"ר משה קים

הרצאתו של מר דני רוזוליו, מזכיר חברת העובדים, בנושא:

„מדיניות כלכלית נכונה במציאות הישראלית – כיצד?"

רמת איילות

רמות 03

קוטג'ים 8,7,6 חדרים, דו ותלת משפחתיים, בשניים או שלושה מפלסים. בפרוייקט יוקרתי ב„בנה ביתך". נוף מרהיב מהאתר הפונה לכיוון דרום.

שטח: 240-200 מ"ר.

גינות: עד 150 מ"ר.

■ ערבות בנקאיות צמודה

■ לוח תשלומים עפ"י התקדמות קצב הבניה

חפציבה רח' יפו 234 ירושלים טל' 524772, 02-533177/8/9

באוזני הצופים של היציעים

שמואל שניצר

חובבי ספורט מתחלקים לשני מינים: אלה המשתתפים בפועל בתחרות, בגופם ובזעתם, ואלה היושבים על היציעים או בכורסה נוחה מול מרקע הטלוויזיה ונהנים מן היכולת של אחרים הרצים בשבילם על המגרש, נלחמים במסירות־נפש על כל כדור וקולעים אל השער או אל הסל בווירטואוזיות מעוררת התפעלות. הספורטאים המאמצים את שריריהם ומתמודדים על האליפות או על הגביע הם, במובן מסוים, שליחי ציבור. הם יודעים שיש להם מאחוריהם קהל של תומכים נאמנים, שלמענו הם מתאמצים ולהנאתו הם עומדים בכל המבחנים. יש בתוך הקהל הזה אנשים שמעורבותם הרגשית במה שמתרחש על המגרש היא מוחלטת. תבוסה של קבוצתם גורמת להם שברון־לב אמיתי; נצחונה הוא עילה לחג. הם משוכנעים ששאגות העידוד שלהם משפיעות השפעה של ממש על מהלך התחרות. יש בהם המוכנים לטוס מרחק אלפי קילומטרים כדי לעודד את חביביהם. הם שבים מן המגרש כשגרונותיהם ניחרים והמתח שבו הם שרויים ברגעים קריטיים אינו נופל בהרבה מזה האחוז בספורטאים עצמם. גם עייפותם אינה קטנה מזו המשתקת את הספורטאים בסופה של תחרות קשה. שיפוט חד־צדדי, אמיתי או מדומה, מעביר אותם על דעתם. לפעמים צריכה המשטרה להציל את השופט מחרון אפם.

אך ככל שהם נסחפים עם רגשותיהם, ככל שהם יוצאים מגדרם מרוב שמחה או יגון, ככל שהם מוכנים לשאת את גיבוריהם על כתפיהם אחר הנצחון, ככל שרוחם נופלת אחר תבוסה, הם בסך הכל ניצבים סבילים בהצגה גרנדיוזית, המעריצים כוח וחיוניות שהם עצמם לא ניחנו בהם, והמעריכים מאמץ שלא הם עומדים בו והישג שאין להם חלק בו.

זה חלק מתרבות אנושית אוניברסאלית ואולי גם מתכונה אנושית נפוצה שבארצות אחרות היא מפותחת הרבה יותר מאצלנו. אך ראוי מאוד שלא לטעות במשמעות התופעה. צפיה בתחרות אינה תחליף עיסוק בספורט והמשתתף בהתמודדות מן היציעים איננו שותף אמיתי. מעורבותו אינה נקיה ממידה כלשהי של עצלות. כיון שהכושר הגופני שלו עצמו איננו משתפר מן הצפיה המתוחה או מן העידוד שבו הוא מבטא את הזדהותו.

יש יותר מדי ישראלים הסבורים שהמלחמה ההרואית של קומץ פעילי העליה ופעילי התרבות היהודית נגד הקג"ב והמערכת המשפטית הסובייטית היא מין ספורט־של־צופים שניתן לעקוב אחריו מכורסה מרופדת, תוך השמעת קריאות עידוד ושאגות התפעלות ברגעים המתאימים, ואולי גם אגב סיכום ורישום של מספר ימי הצינוק והמספר הימים שבהם היה האסיר שרוי בשביתת־רעב.

אנאטולי שצ'רנסקי בא השבוע לישראל אחר שתים עשרה שנות מאבק על זכותו האלמנטרית של אדם יהודי לקום ולעלות לארץ שהוא רואה בה מולדתו. אלפים באו להקביל את פניו בנמל האויר. היו רגעים של התרוממות הנפש שבאמצעות הטלוויזיה הישמלה לרגע קט מיליונים ברחבי ישראל. בכל בית בישראל ניתן לעקוב אחר מבע פניו של אדם יהודי שלחם וניצח, אחר הזעזוע העמוק של רעיתו שמאמציה במשך שנות מאסרו ועינוייו בכלא הניבו לבסוף את הפרי המיוחל. לרגעים מעטים לבשו ביטויים כמו אחווה יהודית וכל ישראל ערבים זה לזה ממשות מרעידת־לב. רגעי חסד כאלה, שבהם ה"יחד" היהודי לובש משמעות עמוקה, נדירים בחיינו, אך כשהם מתחוללים, אפשר לראות ולשמוע את אנשי התקשורת הקשוחים והציניים ביותר מחפשים מלים כדי לבטא בהן את התחושה הרגשית המיוחדת של התלכדות כל הלבבות בהתפעמות שלדאבון הלב אינה מתקיימת אלא לשעה קלה בלבד.

אך לפני שאנחנו חוזרים אל חיי החולין שלנו, אל המריבות והמחלוקות של כל ימות השנה ואל דאגותינו החומריות, כלום לא דין הוא שנערוך את חשבון נפשנו היהודית הנסכם ביותר, לא את מספר הימים שבהם היה שצ'רנסקי שרוי במעצר־יחיד בצינוק הסובייטי, אלא את מספר הרגעים שבהם אנחנו היינו אתו במאבק, במחשבה וברגש. האם ספרנו יחד אתו את הרגעים הקשים של בדידות האימה? האם נחנקנו כמוהו בזעם הסר־אונים למשמע ההאשמות הבדויות והעדויות השקריות? האם עמדנו אתו במאבק היומיומי הקשה עם מנגנון דיכוי מן האכזריים ביותר בעולם? האם השתתפנו בהפגנות רבות למען שחרורו? האם מילאנו בגופנו את האולמות והכיכרות שבהן נערכו עצרות ההזדהות?

האם נדדה שנתנו בלילות מפני שידענו שהוא סומך בחייו על צדקתנו? האם זכרנו שהוא איננו אלא אחד מתוך חבורה קטנה של אנשים אמיצים המתייסרים על לא עוול בכפם, העומדים לדין על אשמות מדומות, הנכנסים ויוצאים בבתי סוהר סובייטיים ומשלמים בחירותם ובבריאותם את מחיר יהדותם?

האם נתנו את דעתנו על העובדה שאותם עוונות המיוחסים להם ושבגללם הם על כוונת הקג"ב, כולנו אשמים בהם, כל עוד אנחנו מקיימים בידינו את יהדותנו, את שפתנו, את מורשתנו העתיקה ואת זכותנו על ארץ משלנו.

אנחנו אסירי תודה לאישים הפוליטיים אשר התערבו במוסקווה ואיפשרו את שחרורו של שצ'רנסקי. אנחנו מעריכים את המאמץ שהשקיעו ביצירת האווירה, בהכשרת התנאים ובארגון העיסקה שחילצה את האיש שלנו מן הכלא והחזירה אותו אל החופש, אל המולדת, אל האשה שפרצה את שערי הרשעות והעוול והפכה את עניינו של אנאטולי לעניינו של העולם החופשי כולו.

אך כלום איננו חשים, בצד ההערכה הרבה לנשיא רייגן, למזכיר המדינה שולץ, לקאנצלר המערב־גרמני קוהל, גם תחושה של חוסר־אונים וחוסר־מעש בבואנו לסכם את החלק שהיה לנו בשחרורו של האיש האמיץ הזה? אילו עולמות הפכנו אנחנו? אילו סורגים כופפנו בידינו? אילו זעקות של מחאה השמענו באוזני העולם? איך נתנו ביטוי לעובדה שבשבילנו משפטו של שצ'רנסקי היה משפטו של העם היהודי, שהדעות אשר בגללן נענש דעותינו הן, ושכולנו הושלכנו לבור הכלא יחד עמו, לרצות שם אותו עונש על אותה עלילה מפוברקת?

סיפורו של שצ'רנסקי תם השבוע. אבל יש שם אחרים בבתי הסוהר ובמחנות העונשין הסובייטיים, שחטאיהם היהודיים זהים לחלוטין לחטאו שלו, אבל לא בריגול הואשמו אלא בטפילות, בחוליגאניזם או בתעמולה עויינת וכל כיוצא באלה האשמות מפוברקות של מערכת משפטית מושחתת שתחילה היא קובעת את האשמה ואת העונש ואחר כך היא הולכת לתור אחר סעיף־אישום מתאים.

הם לא יוחלפו בעיסקה של פדיון מרגלים הדדי. הם וגורלם לא העסיקו את דעת הקהל החופשית ואת המדינאים במערב כמו שצ'רנסקי, סהרוב ודומיהם.

עכשיו השעה לפעול למענם, שעה שבקרמל מצפים להרפית הלחץ הבינלאומי בעקבות שחרורו של שצ'רנסקי. האחריות איננה על אומות העולם אלא עלינו.

אנחנו, שזמן רב מדי ישבנו על היציעים ושקענו בכורסותינו הנוחות, שעה שאחרים היו אמיצים בשבילנו, התייסרו ביסורים למעננו, לחמו בשמנו על זכויות הלשון שבפינו והאדמה אשר מתחת לרגלינו.

אנחנו, שהנחנו לאחרים להפגין למעננו, ללחוץ בשמנו ולהפעיל קשרים בשבילנו, כלום לא הגיע הזמן שנרד למגרש ונתאבק גם אנו? וכי לא במאבק של כולנו מדובר, בסורגים הכולאים את כולנו, הזכות שכולנו נלחמים עליה?

איכשהו אנחנו מדברים עם השלטונות הסובייטיים, על ידי מתווכים ושליחים למיניהם, על ועידה בינלאומית, למשל, ואולי גם על חידוש היחסים הדיפלומאטיים. כלום אין זה הזמן להבהיר להם שמאומה לא יושג והדבר לא יוסכם כל עוד אנשים משלנו כלואים במחנות ובתאי כלא על חטא שכולנו אשמים בו יום־יום ונוסיף לחטוא בו עד עולם?

כלום אין זה המינימום שאנו צריכים לתבוע מעצמנו ומהם, שתחילה ישוחררו אסירי־הכזב־והעלילה ורק אחר כך נבדוק אם יש על מה לדבר?

זה כבר לא רק כך

הפרס הקטן

חנוך ברטוב

לא, דברים כבר אינם אמורים באיזשהו חריג, יהודי תמהוני, הנושא גם בתואר רב, שעלה אלינו מאיזשהו שוליים אפלים באמריקה וכאן הוא מטיף, בעל־פה ובכתב, לתורה גזענית, הנשענת על תורת ישראל ועיקרה הוא שינאה ובוז לערבים, המכונים בפיו "כלבים" ואת כולם הוא מציע לגרש אל ממזרח לירדן.

הפקוחים, המבינים הגדולים גם בפסיכולוגיה יהודית וגם בהיסטוריה של המאה העשרים, הציעו לנו לנהוג בכהנא הזה כמו ב"משוגע העיירה". הנחתם היתה, שהאיש יימוג חזרה אל תוך האופל שמתוכו הגיח אם אך פשוט נתעלם מן מדבריו, הצריכים להעביר צמרמורת בבשרו של דור יהודי זה, ראשון לריבונות אחר מאה דורות של חיי מיעוט מושפל, אחרי מה שקרה לעמנו באירופה בימינו אנו.

כך המשיכו לדבר כשכבר לא היה יחיד, ואל האיש הזה הצטרפו בודדים, שכל אחד מהם נראה, או הפגנו את עצמנו לראותו, כמין משהו "שלא מבטא שום דבר", ועצתם היתה שוב: להתעלם, לא לאפשר לו להפך לקדוש ולגיבור על־ידי הוצאת תורתו אל מחוץ לחוק והעמדתו לדין של כל חבר בארגונו הגזעני כפי שנדמה שצריך להיות במדינת ישראל.

כך כשהגיע לדרוך לכנסת. היה איש אחר, השופט עציוני, יו"ר ועדת הבחירות המרכזית, שפסל את זכותו של גזען ומפיץ שנאה ומדנים זה להציג מועמדותו לכנסת. בית דין גבוה לצדק פסק אחרת. ויש לנו בכנסת ישראל חבר־כנסת, שבספרו ובנאומיו ובמעשיו חותר תחת יסודותיה של המדינה, כפי שבוטאו במגילת העצמאות. מדינה דימוקראטית, הוא חוזר וטוען, היא היפוכה של מדינה יהודית. מימוש האידיאל המרכזי שלו, מדינה יהודית מטוהרה מערבים, מחייב, על־פי תורתו חיסול אופייה הדימוקראטי. ועדיין מבטלים הפקוחים את האיש במשיכת כתף.

כך גם כשהחלו להשמע זמירות דומות – ולהעשות מעשים חמורים – בחוגים בעלי יוקרה במחנה "גוש אמונים". סירבו לשמוע. הצר לי להוסיף: גם אחרי שנחשפה המחתרת ונערכו המשפטים, נמשך הסירוב להבין, שכהנא הוא רק קצהו של איום רחב הרבה יותר על יסודותיה של אותה ציונות, שמגילת העצמאות היא תמציתה.

כך גם נוכח האמת הנוראה, שדברים אשר לפני עשר שנים, ואפילו רק חמש, לא היה אדם מן היישוב מעז להשמיע בקול רם, מתקבלים עכשיו ברוב־קולות בכיתות תיכוניות. כך גם נוכח סקרים אשר הגדילו את התמיכה הצפויה ב"כך" עד לעשירית מכלל הכנסת. גם אם זה מוגזם, זה כבר לא רק כהנא, גם לא רק אנשיו ומצביעיו. משהו חמור קורה.

משהו חמור, ששניים מסימניו באו לכלל ביטוי שלשום בירושלים. הראשון, העמדת אולם בבנייני האומה לרשות תנועה, שבית המשפט העליון כבר פסק עליה שהיא גזענית. אינני בא לערער אחר פסיקת השופטים, שלא היתה להנהלת בנייני האומה להחלץ מן הבזיון. הן אני מוכן ליהרג על קיום אופיה של ישראל כמדינת־חוק. אני רק תוהה איך זה ממאנים יהודים ללמוד מנסיונו המר של עמנו ואינם מקפידים על חוקים שלא יאפשרו לשונאי הדימוקראטיה להשתמש בה עצמה בקידום לריסוקה להדריב.

לירושלים עליתי ביום רביעי לא כדי להפגין. לפני כשלושה שבועות שיגר יושב־ראש הכנסת הזמנה לפגישת "המועצה לקידום הדימוקראטיה", שנוסדה ביוזמתו הברוכה, דווקא ליום רביעי זה. מר הלל יזם פעולה ברוכה של גופים ממשלתיים וציבוריים, כמו גם של הכנסת עצמה, להעמקת החינוך לדימוקראטיה ולמאבק בגזענות. בפגישה זו אמורים היו המשתתפים לשמוע מה נעשה בשנה האחרונה.

רצה המקרה וזה היה היום, שהתקיימה בו ועידת "כך". וזו התקיימה, בין השאר, על שום שהכנסת לא השלימה את מלאכת החקיקה, שהיתה הופכת את כל המטיפים לתורת "כך" לעבריינים פליליים.

למה לא השלימה?

שמעתי את הסבריו של היו"ר החדלה של ועדת החוק, חוקה ומשפט של הכנסת, ח"כ אלי קולאס. היו לו רק שמונה חודשים. לא היה לו זמן, לא היה לו רצון להעביר ניהול הדיון לאחר, בכלל, "חוקים כאלה אין מחוקקים בחפזון" הסביר לנו, הדיוטות. אני מציע לו להזכר איך הופיע מר בגין על כיסא גלגלים ובצ'יק אחד ובעוד צ'אק אחד, חוקקה הכנסת את חוק סיפוח הגולן. כלומר, לא צריך להיות גאון גדול כדי להבין: זה שוב לא כהנא לבדו, גם לא "כך" לבדה ולא כל שאר ה"חריגים". זה בכלל לא רק כך.

כשקם ראש עיריית ירושלים, טדי קולק, התנצל על שהוא יוצא באמצע את ישיבת המועצה לקידום הדימוקראטיה, כדי להשתתף בהפגנה הגדולה מחוץ לבנייני האומה, הזדהיתי אתו בכל לב. אמנם, לא כדי להפגין עליתי לירושלים, אבל לפני שהלכתי לשמוע על קידום הדימוקראטיה, עמדתי עם המפגינים, שסיסמתם היתה "לא לגזענות".

אלף ואחד דברים נוספים טעונים בוודאי תיקון בדין, אבל כשאתה רואה איך מרימה אצלנו ראש מפלצת זו, שאכלה בכל פה את העם היהודי, מתמעט לעומתה כל היתר.

לא לגזענות?

אנחנו כולנו, באמת ובתמים, לא גידלנו בתוכנו איזה כהנא קטן?

שאם לא כן איך אפשר להסביר, ששר הפנים הנכבד יאמר על כהנא ש"כוונותיו רצויות". מה הן כוונותיו, זולת העלאת כל הערבים על משאיות והגירושם?

ולשר הפנים, שפניו נאה וזקנו זקן הרצל, יהיה גם מחר כיסא ליד שולחן הממשלה.

והכנסת תמשיך לשתוק בחוק הגזענות.

השופטים יבטיחו לשונאים המובהקים ביותר של הדימוקראטיה שכל כלי הדימוקראטיה ישרתו את מלאכת ההרס שלהם.

יום אחד יתעוררו. השאלה היא רק אם זה יהיה יום אחד לפני, או יום אחד אחרי. צריך להיות עיוור שלא לראות, כי כבר היום זה לא רק כך.

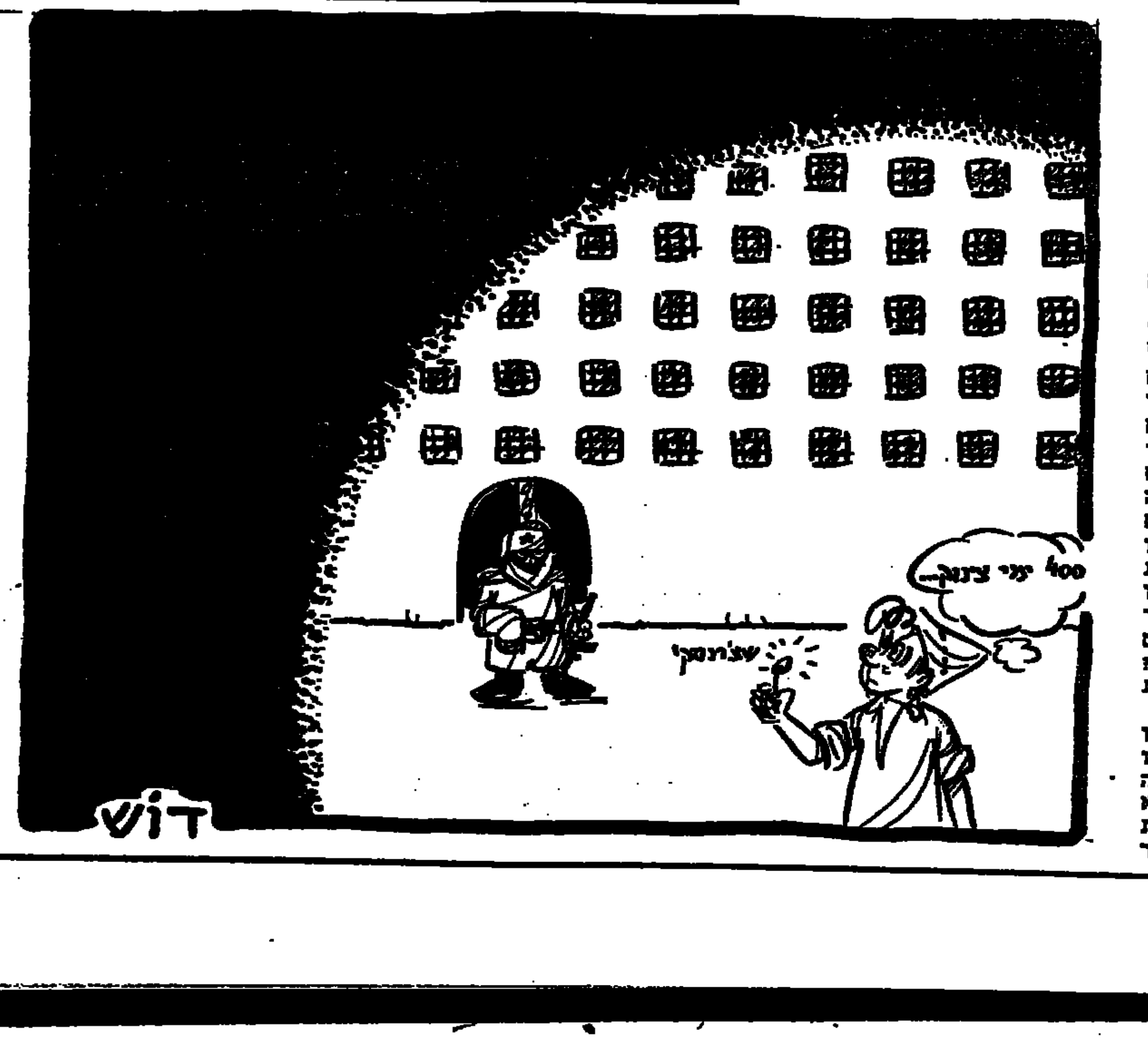

המנהרה במוסקווה

משה זק

ישראל ממשיכה לשלם עד היום 19 שנה אחר נעילת שערי שגרירותה במוסקווה, דמי שכירות בעד הבניין ששכרה בשנת 1965 ברחוב בולשאיה אורדינקה 56, שבו שכנה השגרירות.

דמי השכירות אינם יקרים, התשלום בדולארים. ישראל מקפידה לשלם במועד כביטוי לאמונתה, שניתוק היחסים הדיפלומאטיים בין ירושלים למוסקווה, הוא ענין זמני בלבד.

זמן קצר לאחר ששגרירות ישראל נכנסה לבנינה ברחוב בולשאיה אורדינקה גילו השומרים הישראליים ש"מישהו" חפר מנהרה לחצר השגרירות. הישראלים התכתשו עם החופרים הסובייטיים שהיתממו וטענו, שהם מנסים למנוע שטפון. המנהרה נסתמה. ובמקום השיטפון בא הניתוק בשנת 1967.

שגריר ישראל העדיף לשמור דבר התקרית בסוד, כדי לא להחריף את היחסים. חודשים אחדים לאחר מכן, ב־4 בפברואר 1966, העביר השגריר כתריאל כ"ץ אגרת מלוי אשכול אל אלכסיי קוסיגין, שבה הציע ראש ממשלת ישראל לעמיתו הסובייטי לתווך בין ישראל לארצות־ערב.

באגרת שנמסרה למשרד החוץ במוסקווה בירך אשכול את קוסיגין על הצלחתו בהפגשת ראשי הודו ופאקיסטאן בטאשקנט, והביע תקוותו שהוא יצליח להסדיר פגישה מעין זו בין ישראל למצרים.

התשובה הסובייטית, שנמסרה ב־9 במארס למשרד החוץ בירושלים, מבטאת את נקודת־הראות הסובייטית הבסיסית למשבר במזרח־התיכון. אין בריה"מ מוכנה לראות את הסכסוך הישראלי־ערבי כענין אזורי מוגבל, אלא היא בוחנת אותו בהקשר הכולל של היחסים עם וושינגטון. בתשובתה לאשכול הדגישה בריה"מ שכל עוד לא הושג הסדר בין וושינגטון למוסקווה בעניין וייטנאם והנושאים הגלובאליים, קשה להשיג הסדר במזרח־התיכון. לשון אחר: מוסקווה לא היתה מוכנה אז, כשם שאינה מוכנה היום, להסדיר עניינים עם ישראל, אלא במסגרת של הסדר אמריקני־סובייטי גרוב.

דומה, כי שחרורו של שצ'ראנסקי, במסגרת עסקה אמריקנית־סובייטית בא להדגיש קונספציה סובייטית זו.

במיסמכי אש"ף שהוחרמו ע"י צה"ל בביירות מצוי פרטיכל משיחות גרומיקו עם עראפאת. גרומיקו שהיה אז שר החוץ הסובייטי, האיץ לפי הפרטיכל בעראפאת, להכיר בהחלטה 242 בעוד עראפאת מסרב.

השבוע מסר ראש הממשלה בכנסת, כי אחת הסיבות לכשלון השיחות בין עראפאת לחוסיין, היתה ההאצה הסובייטית בעראפאת שלא יסכים לתנאי האמריקני בדבר הכרה בהחלטה 242.

תמורה זו בעמדה הסובייטית אין לה כל הסבר אחר זולת הרצון למנוע הסכם אמריקני־ירדני.

השאלה המרכזית המדריכה את המדיניות הסובייטית במזרח־התיכון היא מי יהיה השושבין להסדר, ולא מה יהיה תכנו. בריה"מ מנסה להבטיח שותפותה בכל הסדר מזרח־תיכוני, ומבקשת למנוע מארה"ב חיזוק מעמדה תוך התעלמות מן האינטרסים הסובייטיים.

הן ביחסיה עם ישראל והן ביחסיה עם הערבים, היא נוהגת לפי כלל זה. כאשר נדמה לה שישראל יכולה לסייע לה בהשגת היעד של שותפות באיזור היא מוכנה אפילו לחזר אחר ישראל, במטרה להשפיע באמצעותה על ארה"ב. כשנדמה למדינאים הסובייטיים, שראש אש"ף עומד לקבל נוסחה אמריקנית הם מוכנים להבטיח לעראפאת הזמנה למוסקווה ותיווך להתפייסות עם מורדי אש"ף, ובלבד שיעכב את התהליך, שעלול לדחוק רגלי מוסקווה. הטאקטיקה הסובייטית היא ללכד את כל ארצות־ערב סביב התביעה לוועידה בינלאומית שפירושה בלימת המאמץ האמריקני להסדר אמריקני באיזור. אין בריה"מ בוחלת בנסיונות לשכנע את ישראל להשלים עם נוסחת הוועידה הבינלאומית, שכן הסובייטים מאמינים שהשלמה ישראלית תסייע להם בשבירת ההתנגדות האמריקנית לשותפות בהסדר.

מוסקווה וירושלים מקיימות כל השנים דו־שיח, חרף ניתוק היחסים הגלויים ביניהן. הכוח המניע בדו־שיח זה הוא רצונה של בריה"מ להגיע להבנה עם ארה"ב במזרח־התיכון.

בקיץ 1971, לאחר שסאדאת פתח בגישושים באמצעות האמריקנים להסדר חלקי בתעלה, הגיע לפתע לישראל עיתונאי סובייטי שבא, כביכול, לחפש מרפא למיחושי הגב שלו אצל פרופ' אריה הראל. הרופא שימש "במקרה" בעבר שגריר ישראל במוסקווה, והוא ידע לקשר בין החולה לבין משרד ראש הממשלה בירושלים. בעקבות הביקור נפתח דו־שיח עם שני נציגים סובייטיים, תחילה בווינה, ולאחר מכן בירושלים עם ראשי־הממשלה גולדה מאיר, יצחק רבין ומנחם בגין.

עוד בשנת 1971 זרקו השליחים ייבגני פרימאקוב ואיגור בלאייב לחלל הדיונים את רעיון הועידה הבינלאומית בחסות ארה"ב ובריה"מ, כלומר הבטחת השותפות האמריקנית־סובייטית. הימים היו ימי ראשית ה"דטאנט". בריה"מ חתרה ליצור אווירה נוחה לנוסחה שהושגה בפיסגת מוסקווה, במאי 1972, בדבר ערבות משותפת אמריקנית־סובייטית לחופש השיט ולגבולות שייקבעו בהסדר הישראלי־ערבי.

תמורת הישג מדיני זה, ולא רק תמורת הוודקה וצרכי המסחר, הבטיחה בריה"מ עליה יהודית.

השיחות החשאיות והעליה הגדולה הצטמקו עם הצטננות "רוחות הדטאנט", אך המניע שהניע את מוסקווה לשוחח עם ישראל נשאר בתוקפו: הרצון להשפיע באמצעותה על עמדת ארה"ב, לגבי חלקה של בריה"מ במזרח־התיכון.

לכן, התמקדו מרבית השיחות הדיפלומאטיות בין ישראל לבריה"מ בשנים שלאחר מכן – בוושינגטון. אף בדרג של שר־החוץ לא שכח הסובייטי להדגיש, שהוא בטוח כי עמדת ישראל בעניין הוועידה הבינלאומית תשפיע על עמדת ארה"ב.

הכרה סובייטית זו בכוח ההשפעה של ישראל בוושינגטון היא שדירבנה את מוסקווה, חרף הגידופים הפומביים, לנסות ולשכנע את ישראל להשלים עם המעמד הסובייטי בהסדר מזרח־התיכוני.

בריה"מ לא הסתירה מגמתה זו, בכרכה השבוע את מסורב־העליה אנטולי שצ'ראנסקי בעסקת חילופי מרגלים עם ארה"ב. היא ביקשה לומר בכך לישראל, כי ענייני העליה שזורים ביחסים בין וושינגטון למוסקווה.

את זאת אמרה מוסקווה לירושלים, כשביקשה ישראל את התיווך הסובייטי לפי "דגם טאשקנט" לשיחות עם מצרים. ואת זאת אומרת מוסקווה גם היום. היחסים בין ירושלים למוסקווה הם פונקציה של היחסים בין וושינגטון למוסקווה.

לכן אין להתרגש מהודעתו של דובר משרד החוץ הסובייטי, שהכחיש אתמול במוסקווה כאילו יש בכוונת בריה"מ לחדש את היחסים. גם הגינוי שגינה אתמול הדובר הסובייטי את ישראל וארה"ב על שמחת השחרור שלשצ'ראנסקי, אין בו כדי להפתיע.

במגעים עם ישראל אמרו הסובייטים במפורש שחידוש היחסים תלוי בהתקדמות במו"מ באיזור. ולפי התפיסה הסובייטית חוזה השלום בין ישראל למצרים איננו התקדמות. לגביהם התקדמות פירושה הבטחת השותפות הסובייטית בהסדר.

המנהרה תחת בניין שגרירות ישראל במוסקווה היתה מכוונת לשיפור כושר הבילוש הסובייטי נגד ישראל, אך מאז חופרים הסובייטיים מנהרה אחרת, הם מנסים דרך ישראל להגיע לבעלת ברית הגדולה – ארה"ב. ומלקח זה אין להתעלם בשבוע שהסובייטים משחררים אסיר־ציון בתור "מרגל אמריקני".

תזכורת נוספת הביא אלינו השבוע אסיר ציון, אשר עניין עלייתו הוסדר בפיסגת רייגן־גורבאצ'וב: במשפטו של שצ'רנסקי העידה מטעם התביעה יורדת מישראל.

לפני עשר שנים הובא לקבורה בטכס צבאי על הר־הזיתים אלוף־משנה חיים דוידוביץ'. האיש לא שירת בצה"ל. הוא היה גיבור בריה"מ, קולונל יפים דוידוביץ', שנאבק שנים למען עלייתו. משנעצר חתם שצ'רנסקי על הכרוז שקרא לשחרורו. הקולונל מת במעצר וממשלת ישראל העניקה לו אחר מותו את הדרגה הצבאית הישראלית. אלמנתו מאריה ובתו סוניה עלו לארץ, אולם כעבור שנה חזרו שתיהן למינסק. האם פירסמה מאמר השמצה ב"פראבדה" ואילו הבת הצטדקה לפני פעילי העליה, שלא היתה לה ברירה אלא ללכת אחר אמה הלא־יהודיה. משחזרה לרוסיה נקראה להעיד במשפט נגד שצ'רנסקי ולהתכחש לאידיאלים שלמענם נאבק אביה.

היתה זו תזכורת שעלתה מהשכחה הכללית. בתוך הטראגדיה הקיבוצית הגדולה של מאות אלפי יהודים הכמהים לעליה, מקופלות גם טראגדיות אישיות: בתו של הקולונל היהודי שמת במעצר תוך מאבק לעלות לארץ, חזרה למינסק, היא הלכה אחר אמה הלא־יהודיה, ואולצה להעיד נגד אנטולי שהמשיך את המאבק של אביה.

רמות 03
שטח: 240-200 מ"ר
בינות: עד 150 מ"ר

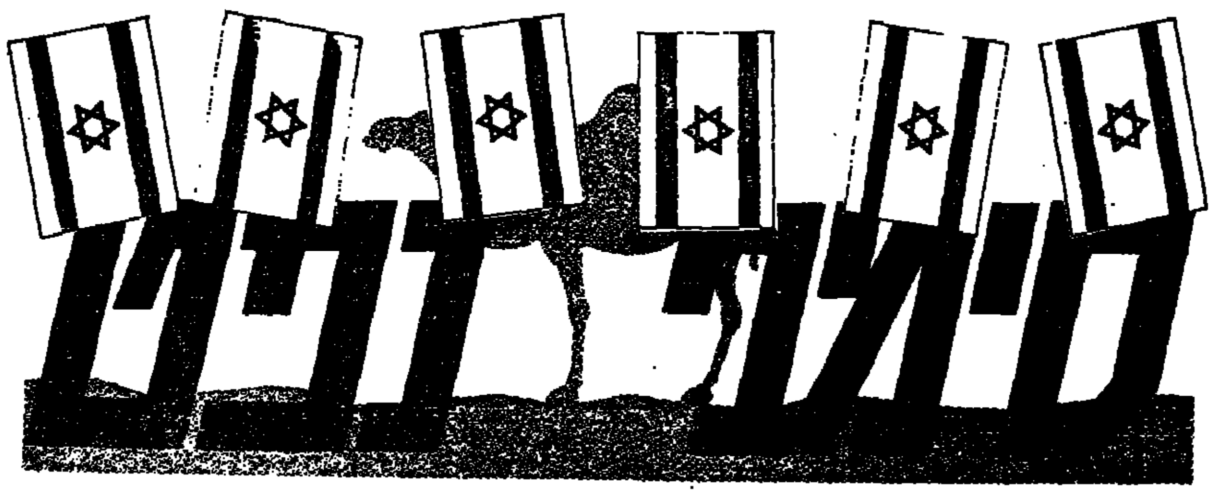

אייל ארליך, יואב שנצר, עריכה גרפית: יורם נאמן

שמחות משפחתיות!
מסיבות! טקסים!

צמד הרבנים הראשיים

יהפוך עבורכם
כל אירוע – לחוויה

להזמנות: היכל שלמה, ירושלים.

"הקו האדום של סימני נפט"

יארח ביום שלישי
בשעה 2.00 בצהריים את

הנשיא רונלד רייגן

הנשיא ישוחח עם מאזינים ויענה על שאלותיהם בנושאים שונים.

עשרה ח"כים נפצעו קל בהתקהלות סביב שצ'רנסקי

בהתפרעות שהתחוללה סביב שצ'רנסקי עם הגיעו ארצה, נפצעו קל עשרות נכבדים ואישי ציבור. הפציעות נגרמו בעת הנסיונות הנואשים להיכנס לצילומים. רוב הפצועים סובלים מחבלות במרפקים ובבטן התחתונה. שני חכ"ים לקו בראייתם כתוצאה מסינוור ואחד שנחבל בראשו על ידי מקרופון נזקק לאישפוז.

שאלות לנשיא המדינה מר חיים הרצוג

שאלה: כבוד הנשיא, למה לא באת לקבל את שצ'רנסקי בשדה התעופה כמו כולם?

תשובה: ודאי תופתע לשמוע שהייתי בשדה התעופה.

שאלה: בטלוויזיה לא ראו אותך. מדוע?

תשובה: היתה צפיפות רבה והלכתי לנוח קצת בחדר האחמ"ים; כנראה שנרדמתי. פתאום צלצל הטלפון שמעון פרס דיבר אלי מחדר סמוך וקרא לי מיסטר פרזידנט. משום מה הוא התעקש לדבר אנגלית ואני עניתי לו באנגלית. אחר כך דיברתי קצת עם נתן ואביטל. מאד הצטערתי שנבצר ממני להיפגש עימם פנים אל פנים.

עשה זאת במו ידיך: מתקן הארכה לתמונה

אחת הבעיות הניצבות בפני נבחר ציבור, היא ההכרח לחדור למרכז ההתרחשות ולתפוס צילום טוב. לשם כך יש צורך בכושר גופני טוב, זריזות ותיחכום. למרבה הצער לא כל אחד ניחן בתכונות הדרושות. למשל, אליעזר שוסטק. לאדם בגילו ובמעמדו, לא יאה להידחף כך בשביל תמונה.

מעתה יש פתרון – לוקחים מקל ארוך ומצמידים לקצהו תמונת פספורט גדולה. נעמדים מחוץ לבלאגן ובשיטת השלט־רחוק דוחפים את עצמכם למקום טוב באמצע.

רבין: הפעם היירוט הצליח

הרמטכ"ל: יירוט המטוס של שצ'רנסקי מחק את הטראומה של מטוס המנהלים הלובי

קהילית המודיעין של ישראל שיקמה את המר ניטין שלה, עם הגעתו של אנטולי שצ'רנסקי ארצה.

כאשר הונחת מטוס המנהלים בנמל התעופה, גבר המתח בקרב צמרת משרד הבטחון: לאור נסיון העבר היה חשש כי מהמטוס יירדו שמונה אנשי עסקים סוריים. למרבה השמחה – נתבדו החששות.

עם יד על הלב

אתם חייבים להודות שהתרגשתם כאשר שצ'רנסקי הגיע, אבל לא האמנתם שהגמוך הזה, זה הוא. אפילו יותר נמוך משמיר.

פרופסור מחפש את העל־טבעי

מאת קאתי מארקס,
סופרת „רויטר" באדינבורו

בעולם המערבי כולו יש רק שני פרופסורים לפאראפסיכולוגיה. אחד מהם, רוברט מוריס, התחיל לא מכבר לחקור בסקוטלנד את השאלה, אם אנשים מסויימים מסוגלים להשפיע על מכונות.

„יש אנשים המגיבים על מכונות הרבה יותר טוב מאחרים, ואני מתעניין באפשרות, שיש בכך מרכיב נפשי", אומר מוריס בראיון ממשרדו באוניברסיטת אדינבורו הוותיקה.

תפקידו החדש של פרופסור מוריס נושא אותו אל ממלכת הטלפאתיה, עליונות הרוח על החומר וההרחשויות מוזרות.

הקאתדרה השניה במחלוקת הזו ממומנת מתרומה של חצי מיליון ליי"ש שהוריש לצורך זה בצוואתו הסופר ארתור קסטלר.

קסטלר, שנתפרסם בתחילה בזכות ספריו הפוליטיים ויצירותיו האוטוביוגראפיות, אך לאחר מכן עסק בעיקר בכתיבה מדעית, מת בשנת 1983 בגיל 77. הוא התחיל להתעניין בפראפסיכולוגיה בגיל מבוגר, וכתב את „שורשי המקריות", ספרו החשוב ביותר בתחום הפראפסיכולוגיה, בשנת 1972.

תלמידיו של מוריס, שאינם נרתעים מהעיתונאים ומהצלמים שנחתו על האוניברסיטה מאז החל הפרופסור את עבודתו בחודש דצמבר, קושרים אנשים לכסאות בחדרים חשוכים, כדי לאבחן אצלם תפיסה על־חושית.

למוריס עצמו לא צפויות כל בעיות במציאות שפני־ניסוי. שולחן הכתיבה שלו עמוס מכתבים ממעריצים, המספרים לו על חוויותיהם המשונות, או טוענים לכוחות על־טבעיים.

„אך אל תצפו מאיתנו להמציא רוח הדשה כל שבוע, או לבדוק כל טענה לכוחות על־טבעיים", מזהיר מוריס. „המקרים המרעישים שמתגלים מדי פעם בפעם מלמדים אותנו מעט מאוד. הם מעשירים רק את חשבון הבנק של אותו אדם, ובדרך כלל הם מזייפים ממילא.

הוא מתעניין בפולקלור הסקוטי, במטרה למצוא בו רמזים למחקרים נוספים. „באי סקיי, למשל, טוענים תושבים רבים כי יש להם ראייה על־חושית, אך לדבריהם נעלמת תכונה זו כאשר הם עוזבים את האי".

בכספי ירושתו של ארתור קסטלר קמה קתדרה חדשה לפאראפסיכולוגיה באוניברסיטת אדינבורו – השניה בעולם המערבי □ ראש הקתדרה, הפרופסור רוברט מוריס, מאמין שבני־אדם ניחנו בכוחות נפשיים חריגים, אך מזהיר: „המקרים המרעישים שמתגלים לעתים, מעשירים רק חשבונות־בנק"

ג'ולי מילטון, סטודנטית בת 24 מסקאנתורפ בצפון־מזרח אנגליה, משתמשת בטכניקת „גאנצפלד" על־מנת לבחון את כוחותיהם העל־טבעיים של הבריות.

המשתתפים במחקר נקשרים לכסאם בחדר קטן וחשוך, שם הם במצב של ביטול החושים. כדורי פינג־פונג מונחים על עיניהם, אור אדום מכוון אל פניהם ומנגינה חדגונית מושמעת להם דרך אזניות. כל זה אמור לחדד את פתיחותם לראיה ספונטאנית.

הם מנסים לתאר את פרטיו של ציור מסובך, הנעול בתוך ארגז בחדר סמוך, ודבריהם נרשמים בידי החוקרים.

מוריס עצמו נראה נדהם בגל הביקורת שבאה בעקבות מינויו. הוא מתעלם מהזעזוע שפקד את הקהילה האקדמית האורתודוכסית בבריטניה.

אקדמאים מעטים בלבד רואים בעל־טבעי תחום הראוי למחקר רציני, אומר מוריס. גישה זו מוצאת ביטוי בעובדה שבעולם כולו ישנה רק עוד קאתדרה אחת כזו – באוניברסיטת אוטרכט בהולנד.

„אני יודע שאנשים מסויימים מתייחסים לפראפסיכולוגיה כאל בדיחה", אומר מוריס. „אבל לדעתי, אנו ניחנים בכוחות נפשיים חריגים, שאותם אין אנו מסוגלים להבין. זה יהיה מועיל לשפוך עליהם אור".

פרופסור מוריס מצא בעל־ברית בלתי צפוי: יורש העצר הבריטי, הנסיך צ'ארלס, שמתעניין מאד בפראפסיכולוגיה.

מוריס, לשעבר חוקר בכיר במדעי ההתנהגות באוניברסיטת סיראקיוז במדינת ניו־יורק, עוסק בפראפסיכולוגיה כבר 20 שנה, באוניברסיטאות שונות בארצות־הברית.

אבל אחת התלמידות שלו, סטודנטית בת 28, שרי כהן, מניו־יורק, אומרת כי המתת שזכתה בה, תפיסה על־חושית, היא שהביאה אותה לפראפסיכולוגיה. היא כותבת עבודת מחקר על התרחשויות של כוחות נפשיים.

היא מספרת: „למשל, בוקר אחד התעוררתי בניו־יורק, ואמרתי לשותפתי לדירה שאחותי התאומה נמצאת בסכנה". „בדיוק באותו רגע התפוצצה פצצה מול דירתה של אחותי באריזונה, מרחק 4800 ק"מ משם".

מוריס פגש את קסטלר ב־1972 באוניברסיטת אדינבורו, כשהסופר הוזמן להרצות בכנס של האגודה לפראפסיכולוגיה.

הוא מבקש להמשיך את המסורת של קסטלר, ומתכוון להתחיל בהוקעת הקורסים הנועדים ללמד אנשים פראפסיכולוגיה.

„לגבי אנשים מסויימים, הקורסים האלה אכן נותנים ביטוי לכוחות פראפסיכולוגיים. אבל הרוב מוליכים שולל".

פרופסור מוריס לבר על בשרו להישמר מפני שרלטנים ורמאים. הוא מאמין שאחת הסיבות להיבחרו לקאתדרה הזאת, מתוך אוסף מרשים של מועמדים מרחבי תבל, היא העובדה שגם הספקנים רוחשים לו כבוד.

לפני מינויו לתפקיד זה נעשו רק מחקרים מעטים בתחום הפראפסיכולוגיה באוניברסיטת אדינבורו, במסגרת הקורסים לפסיכולוגיה שלימד ד"ר ג'ון בלוף.

ד"ר בלוף אומר: „אנו מקווים לבסס את הפראפסיכולוגיה כקורס בחירה בפסיכולוגיה, ואולי אפילו ללימודי תואר. אבל זה כבר בעתיד הרחוק".

מעריב

ספרות·אמנות·ביקורת

איפה השורשים של אילן הנשמות?

עם הכנס הבינלאומי השני לחקר הקבלה, שיתקיים בשבוע הקרוב בירושלים

שרית פוקס

צילו הענק של פרופסור גרשם שלום המנוח פרוש גם על כנס זה לחקר, השני במסורת כנסים בינלאומיים שקבע לעצמו „המרכז לחקר הקבלה על שם גרשם שלום" באוניברסיטה העברית. כל ההיסטוריונים של הדת והמחשבה היהודית שיתכנסו על הר הצופים בימים

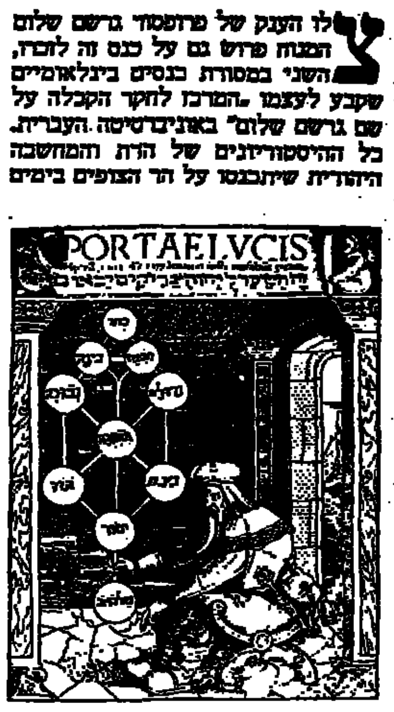

20–18 לפברואר, הם מבית מדרשו של פרופסור שלום. מתנגדים לא קמו. לפחות לא מבחינת ניתוח טקסטים קבליים. לעומת זאת, קיימת התחדשות בחקר ראשית הופעת הקבלה היהודית ופרישתה על פני מרחב אירופה. הכנס השני של המרכז לחקר הקבלה יתמודד, אפוא, עם ידע חדש שאין למצאו בחיבוריו של שלום, על חוגי המקובלים הראשונים.

בטרם יפרוש בפני מקצת החידושים קבליים, מהוהדני פרופסור יוסף דן, בעל קתדרה על שם גרשם שלום, כי אורח אם ייקלע לכנס, ולא איש מקצוע הוא, לא בקלות יתמצא באמור. ניכרת נטייה להתבצרות מדעית אצל חוקרי הקבלה באקדמיה, רצון לשים חייץ ברור בינם לבין כיתות של אוחזי עיניים, לדעת פרופסור דן, לעתים בורים ועמי ארצות המתעטפים באיצטלא קבלית. הפופוליזם של הקבלה, ולא בקרב מקובלים אמיתיים – הנוטים דווקא להצניע את מוקריהם – מכעיס את פרופסור דן. זה בעיניו עיוות מפלצתי של יהדות רוחנית, שאינה כרוכה בשורה המיותר של תרי"ג מצוות, ויש בה סילוף חריף של אופייה ההיסטורי של הקבלה, שהיתה מעוגנת תמיד בחיים מלאים של תורה ומצוות. כיתות דתיות אלה המדברות על „חיי רוח טהורים", או „התבוננות מיסטית במציאות", שהגיעו לכאן מקליפורניה, מציעות סם של אושר שקרי להמונים.

אך נניח למתחזים ונדון באמיתות מחקריות חדשות העומדות ברום הכנס הבינלאומי שבפתח. כשש מאות שנים עברו על המיסטיקה היהודית מאז פריחתה בתקופת התלמוד ועד פריחתה מחדש במאה השתים־עשרה, כאשר הופיע לפתע בדרום צרפת בשנת 1180 הספר הראשון של המקובלים: ספר הבהיר – קובץ דרשות ומאמרים תיאוסופיים המחזיק כשלושים־ארבעים עמוד. חידושו של הספר, שעורר את קצפה של היהדות הרבנית, היה בתפיסתו המיתית את אלוהים.

ספר הבהיר דיבר על אילן אלוהי שהוא אילן הנשמות והעולם – מערכת מיתית של כוחות יצירה אלוהיים. חידוש אחר: הרע מופיע בספר הבהיר כתכונה באל עצמו.

כיצד התעוררה לפתע המחשבה המיסטית אחרי מאות שנות נמנום, ואם אמנם היה כאן פסק זמן – וזוהי הפרובלמטיקה עמה יתמודד הכנס. בניגוד לסברתו של פרופסור שלום כי המיסטיקה היהודית והקבלה הולו בנקודה זו של ספר הבהיר והתפתחו מאז בקו ליניארי, כאשר ספר הבהיר משפיע על מקובלי פרובאנס וגרונה, ידובר בכנס על כך שהמיסטיקה היהודית מופיעה באופן בלתי תלוי מבמה מקומות, וכי ספר הבהיר הוא אחד הגילויים בלבד. כלומר ייתכן שבמקביל לספר הבהיר, ואולי אף קודם, הופיעו כתבים מיסטיים עבריים: „ספרות חוג העיון". אם אמנם הופיע ספרות חוג העיון באופן בלתי תלוי בספר הבהיר, כי אז מתחזקת התפיסה שהמימד המיסטי ביהדות אינו מקרה אלא חובה. אם אמנם הופיעה מיסטיקה יהודית בכמה מרכזים, כי אז זה הכרח היסטורי המצביע על אופייה הפנימי של היהדות.

לשאלתי אם המימד המיסטי מהותי ליהדות בלבד, משיב פרופסור דן בשלילה. בדיוק במחצית השניה של המאה השתים־עשרה פרחה בפרובאנס תנועה גנוסטית נוצרית, התנועה הקאתארית. (האינקוויזיציה הוקמה אגב כדי להילחם בכפירה הקאתארית). עד היום לא נמצאו הוכחות חותכות להשפעת הגנוסטיקה הקאתארית על הקבלה היהודית. לעומת זאת, רבה השפעת הגנוסטיקה, זו שהתפתחה בראשית התקופה הנוצרית, בעולם ההליניסטי ובארצות המזרח הקרוב, על ספר הבהיר ועל הקבלה בכללה.

בכך הרבה פרופסור שלום לעסוק, כשהוא מצביע על עקרון האל הדואלי שטוב ורע מקושרים בו, כפי שהתפתח בקבלה בעקבות הגנוסטיקה. האפיונים הגנוסטיים המובהקים ביותר של אלוהות נסוגה (הצמצום) וגולה (שבירת הכלים), ניכרים כידוע בקבלת האר"י, רק במאה השש־עשרה, ובמינות השבתאית של המאה השמונה־עשרה. אך כיוון שאין לנו ולו סימן קטן שהאר"י הכיר את הגנוסטיקה, ייתכן כי מדובר כאן בתופעה מיסטית נטולת קשר היסטורי.

הגנוסיס, גורס פרופסור דן, הוא גם תופעה פנומנולוגית – טיפוס מסויים של מחשבה מיסטית שיכול להתפתח באופן בלתי תלוי. כיום ידוע גם, לדברי פרופסור דן, כי תפיסת השכינה בספר הבהיר אינה משתלשלת דווקא מן האלוהות הנקבית המופיעה בגנוסטיקה, כפי שסבר פרופסור שלום. השכינה היא דמות „מקבלת תפילה", דמות מתווכת בין המיסטיקן לבין האלוהות העליונה, לצורך תפילה.

נושא ה„רע" הקבלי לא יידון בכנס, שכן הקבלה בראשיתה אינה מרבה לעסוק, לדברי פרופסור דן, ב„רע". בספר הבהיר הרע הוא כוח משרת אלוהים, לא מנוגד לו.

כאשר מגיעה הפילוסופיה הראציונליסטית לקצה גבולה, היא נקלעת אל המיסטיקה. טענה זו (שהפילוסוף הדני סרן קירקגור עסק בה בדונו על מחשבה השואפת לנפילתה לתוך הפאראדוכס ש.פ.) תידון בכנס, ואף יהיה מי שיתמודד עם אספקט מיסטי(!) מסוים אצל הרמב"ם הראציונאליסט. הרצאות אחרות תעסוקנה באפיסתה של הפילוסופיה הראציונליסטית אל תוך תפיסות מיסטיות לא קבליות. לעתים מתקיים מגע תודעתי עם אלוהות בלתי נתפסת כהשגה שכלית – מגע מיסטי אך לא קבלי.

הקבלה היהודית השפיעה על הנצרות, ובסוף המאה החמש־עשרה מופיעה קבלה נוצרית. המלומדים הנוצריים הולו ללמוד עברית, לתרגם ספרי קבלה ולמצוא בקבלה אישור לאמיתות נוצריות: הם מצאו בקבלה עדויות לכך שישו עתיד לבוא. כך התפשטה הקבלה גם לספרות, וחדרה ליצירותיו של המשורר האנגלי ג'ון מילטון במאה השבע־עשרה (בעיקר „גן עדן האבוד"). הנצרות בניגוד ליהדות פתחה את עצמה לעולם מחשבה מודרני, אנטי מיסטי.

היהדות האורתודוקסית של היום היא כולה קבלית, לדברי פרופסור דן. עדיין אומר יהודי לפני תפילתו משפט מן הזוהר שהאר"י קבע בסידור התפילות: „ליחודא קודשא בריך הוא ושכינתיה" (אני מתכוון בתפילתי להביא לכלל זיווג את הקב"ה ואת השכינה). מקובלים אחרים, מעדות ספרד ואשכנז, מרוכזים בעיקר בירושלים: לומדי זוהר, קבלת האר"י, מקיימי תורה ומצוות כמובן. לפי תחושת פרופסור דן הם נוהרים מלפרסם את מלוא הגותם.

ומה יחס המקובלים להיסטוריונים של המחשבה היהודית? בעיקר התעלמות. המתח גואה לעתים רחוקות, למשל כאשר מתפרסמים מחקרים על הויות רבי יוחנן אייבשיץ, רבה של פראג באמצע המאה השמונה־עשרה, שבתאי, רחמנא ליצלן. לפני מאתיים שנים גילה רבי יעקב עמדין, בן תקופתו של הרב אייבשיץ, סודות שבתאיים בקמעות של רבה של פראג, שנחשב לגדול בעלי ההלכה של אותם ימים. כבר מאתיים שנים מתכתשים שני פלגים ביהדות סביבו. גם האקדמיה במתווכחים, מגלה חומר נוסף על השבתאות, ומוציאה חוגים חרדים משלוותם. לשאלתי על מוקרי משיח בלי אמונה בו, משיב לי פרופסור דן כי יש לו חבר שהקדיש את חייו לחקר האינקוויזיציה, או מה, הוא אינקוויזיטור?

מה קורא

ישראל קיסר
מזכ"ל ההסתדרות

„אני קורא עכשיו את „הגל השלישי" של אלווין טופלר (הוצ' את עם עובד). הספר מתאר שלושה גלים בהתפתחות החברה האנושית. הגל הראשון היה מעבר מנוודים לעובדי אדמה, מבלי לשעבד עדיין את הטבע לצרכינו.

הגל השני היה התיעוש והמעבר לעיר, שגרר אחריו שיעבוד הטבע לצרכים האנושיים.

אנו נמצאים עכשיו בגל השלישי – הגל הטכנולוגי, שיביא למהפכה במיבנה התעסוקתי ובמערכת החברתית.

אני מתעניין בנושא, כי אנו נמצאים בעיצומה של תמורה חברתית, לא רק בישראל אלא גם בארצות מפותחות כמו ארה"ב.

האם בעקבות בלימת האינפלציה יהיה לאנשים, לדעתך, יותר פנאי נפשי לקריאה?

האינפלציה היתה רק בעיה אחת. עכשיו אנו עומדים בפני בעיה כאובה יותר – אבטלה.

נעמי קינד

מעת לעט

סייפא וספרא

בהלווייתו של ישראל גלילי המנוח – כך סיפרה התקשורת – השתתפו גם מספרים ומשוררים. והאי, עובדה זו אופיינית, קודם כל, לאותם עצמם, אבל בעת ובעונה אחת היא טיפוסית גם לאותו דור אנשי שמתוכו צמח ועם שורותיו נמנה.

גלילי היה – למרות צעירותו היחסית, שעשתה אותו למעין בנימין בין חבריו הקשישים ממנו – חלק בלתי נפרד מ„דור הנפילים" של תנועת העבודה הארצישראלית. הנה, דור זה, שהעשיה לענפיה השונים היתה לו תכונת יסוד, מוטר לא היה גם בנבכי הרוחניים. גלילי, כמו רבים אחרים מ„אנשי האדמה", קיים זיקה בלתי אמצעית לעולמות הרוח, שהספרות היא נדבך מרכזי בתבניות בניינה. אותם משוררים ומספרים, שחלקו לו את הכבוד האחרון, לא באו לקיבוצו נען רק בזכות תרומתו הגדולה לבטחון ישראל, אף שתרומתו המיסורית בתקופת השלמית, וגם לא רק בגלל ההזדהות שהזדהו מי מהם, בתחנות אלו או אחרות של דרך חייהם, עם השקפותיו הפוליטיות והחברתיות. הם באו לשם גם מפני התחושה שהתרבות העברית היתה לישראל גלילי צורך חיים, מועל יד צא של מהות, ולא כתם מטויחת צבע על פני הקיר. אכן, מה נאמנה לגביו מטבע הלשון העתיקה שלנו: סייפא וספרא.

הבל־המבוד הזה שנמצאה בין המדינאי, איש הבטחון והעסקן המפלגתי הבכיר, לבין הספרות במקור השראה, עונג והתרוממות רוח, בצד – אל נתעלם מכך – אי הסכמה ורוגז ומריבה מרה, אך לעולם לא שוויון נפש, לעולם לא אדישות – הבל המבוד הזה מתנתק והולך בד תמורה במה שנהגע למנהיגי ימינו. השאלה, מי מפסיד יותר מאותו חסר, המנהיג ואיכות הנהגתו, או הספרות והיצירה, עודנה פתוחה לויכוח. מכל מקום, יפים לישראל גלילי פסוקים שכתב נתן אלתרמן לזכר ברל כצנלסון, ההוגה הדגול של תנועת הפועלים הארצישראלית, מי שהיה לגלילי בראש להעזה בכור סלע מחלוקת:

לי הוא – אמר הספר –
כי זכרני מכל אורחות,
וידע שרוף מחשבת עד אמר
ולבנות מחשבה עד מסוות.
וידע כי הרוח ראשיתי,
והשאר בלעדיה – שממות.
לי הוא – אמר הספר –
כי הייתי לו אב־שמחות.

מ.ד.

„בעיית הזהות איננה תנאי הכרחי ליצירה טובה"

ראיון עם פרופ' גרשון שקד, חתן פרס ביאליק לחכמת ישראל

חיים נגיד

הוא עשה את צעדיו הספרותיים הראשונים כצעיר כותב שירה וסיפורת, וגם היום, לאחר כארבעים שנה, „הפרופסור עדיין כותב שירים, אבל מפרסם אותם בשמות בדויים", הוא אומר לי בהגייה אידישית מתנגנת, שטבועים בה אולי עקבות המבטא הוינאי, עיר הולדתו. פרופסור גרשון שקד, בן חמישים ושש, איתני אבל לא פריך. אחרי הכל, אין לו סיבה למרירות. בשבוע הבא, ביום חמישי, באולם רקאנטי במוזיאון תל־אביב יוענק לו פרס ביאליק לחכמת ישראל על המפעל המונומנטלי שהוא שוקד על כתיבתו כמעט מראשית שנות השבעים: טרילוגיה המגוללת את תולדות הסיפורת העברית במאה השנים האחרונות. שני כרכים כבר ראו אור. השלישי בדרך. ואילו בגרמניה עומד להתפרסם ספרו „עוצמת הזהות", קובץ מסות על סופרים יהודים שכתבו בגרמנית ובאנגלית. אחר כך יופיע אותו ספר גם בברזיל, בפורטוגזית.

מה לברזילאים ולדעותיו של פרופסור לספרות עברית על סופרים גרמניים כשניצלר וסטיפן צווייג?

„הרעיון עלה כאשר הוזמנתי לסידרת הרצאות באוניברסיטה של סאן־פאולו", הוא שח לי על כוס קפה במסעדת הספריה, בבית הסופר בתל־אביב. הוא יורד לעתים רחוקות מן האולימפוס הירושלמי שלו, שונא את המהומות בכוסות התה הספרותיות בבתי הקפה התל־אביביים, כמו זה שאנחנו יושבים בו עכשיו, לרוע למלחמת הספריות על הסופרים, ונראה די נרגש למראה פנים מוכרות של סופרים או עורכים העוברים בין השולחנות. בספרות הוא אוהב צניעות וכנות, גם בחיים. לכן, אולי, כל כך נעים לשוחח אתו, בניגוד לכמה סופרים או פרופסורים בני דורו.

מה לו ולספרות הגרמנית? למעשה, את הרומן שלו עם הספרות החל בשפה הגרמנית, בוינה, כנער בן שש־שבע. אם כי כבר מגיל ארבע היה לו מורה לעברית. אלה היו השנים הגורליות של ערב מלחמת העולם השניה. בן תשע היה כאשר חצה את מסך ה„אנשלוס", עלה ארצה לבדו, ובמשך חמש שנים התחנך במוסד ליד פרדס חנה. בשנות הגמנסיה, בתל־אביב, היה רשום בשלוש ספריות, שתיים בגרמנית, אחת בעברית. מה הפלא, שחלק מן המסות בספרו החדש כתב בגרמנית?

„נדבר על הכל, רק לא על הביוגרפיה שלי. בסדר? דיברתי עליה מספיק", הוא מבקש. „אולי נשוחח על עניינים ספרותיים?" הוא מציע ומספר לי שהוא קורא בימים אלה את הרומן החדש של דוד גרוסמן, „עיין ערך: אהבה".

■ **יחסי הציבור לספר לא נימנו אותו מעבר למבקרים האמיתיים?**

„עדיין לא סיימתי את הקריאה, לכן אני לא רוצה להביע עליו דעה. אבל נדמה לי שאנשי מערכת יחסי הציבור שעשו לו, המבקרים יקטלו אותו. הרושם שלי בינתיים הוא שגרוסמן איננו סופר ענקי, אבל הספר רציני."

כשיצא לאור הכרך הראשון בטרילוגיה ההיסטורית שלו, בשלהי 1977, נחת בארץ מטוסו של סאדאת, והקוראים שהוזמנו להשתתף בחגיגה המסורתית, עמדו עם הספרים ביד וצפו בטלוויזיה. הכרך השני התפרסם לפני שנתיים. בכרך השלישי, העומד להופיע בקרוב, הוא עוסק בין השאר בסופרים עכשוויים. עמוס עוז ויורם קניוק נכללים בו בחטיבת הסיפורת האכספרסיוניסטית. א.ב. יהושע ויצחק אורפז בחטיבה הסוריאליסטית. אלה מקצת החידושים.

■ **כחוקר בעל פרספקטיבה של מאה שנות סיפורת, מה דעתך על הסיפורת בת ארבעים השנים האחרונות בארץ?**

„היא איננה משתווה לזו של מנדלי, גנסין, שטיינברג, ברדיצ'בסקי, עגנון. אלה הם הפיסגה של הסיפורת שלנו עד היום".

■ **ובכל זאת, רק בתקופה האחרונה היתה פריצה של הסיפורת העברית לשפות אחרות. למעשה, בעשור האחרון התברר שישראל היא לא רק יצרנית של אלקטרוניקה וכלי נשק מתוחכמים, אלא גם של ספרות רבת־ממכר. זה לא קרה ביהדות אחרים.**

„אני האחרון שאזלזל בבני הדור הזה. כמבקר הרי נאבקתי כל השנים על ההכרה בהם. אבל כנראה קשה לתרגם את יזהר, שהוא גם סופר יותר לוקאלי מאשר את עמוס עוז. חוץ מזה, ביאליק היה מוכר ברוסית כסופר חשוב".

■ **אבל הוא לא זכה להכרה דומה לזו של עוז, ולא תורגם לתשע־עשרה שפות ונפוץ בהן בשני מיליון עותקים.**

„זה שאני אומר שהם פחות טובים אין פירושו של דבר שהם לא טובים מאוד. אבל עגנון עולה על כל הסופרים היהודים שזכו בפרס נובל, כמו סול בלו או בשביס זינגר".

■ **האם יש נושא משותף לסיפורת העברית במאת השנים האחרונות?**

„בחפירות באשור מצאו חרס ועליו תלונה של משורר הקובל על כך שאין נושא שאפשר לחדש בו. כבר לפני אלפיים שנה חשבו כך. מכל מקום, בעיית הזהות משותפת לכולם. הזהות של כותבי עברית ושל דוברי עברית. משבר הזהות של אדם בארץ־ישראל, מעגנון שכותב על יצחק קומר הנתרך בשמש הארץ־ישראלית ב„תמול שלשום" ועד אפלפלד ב„מכוות האור". מעמוס עוז ב„עד מוות" ועד חנוך ברטוב ב„באמצע הרומן"".

■ **מדי פעם אתה מסיר את כובע החוקר וחובש את כובע המבקר. האם לא עלול להיווצר מצב שתגרה כל יצירה שאינה עוסקת בבעיית הזהות, או שתראה בה יצירה שולית?**

„יש סכנה כזאת, ובאמת, פרופסור ברוך קורצווייל הפך את בעיית המשבר הדתי לנורמה, ולא ייחס חשיבות ליצירות שאינן עוסקות בנושא שעניין אותו אישית. אבל יכולתי להכיר עד כמה נושאים מרכזיים בעיני, בעיית הזהות או נושא אחר איננו לא תנאי הכרחי ולא תנאי מספיק ליצירה טובה."

■ **אתה מסוגל עדיין להנות מקריאת ספרים?**

„אני קורא אותם פעמיים. פעם כדי ליהנות מהם ופעם כדי לכתוב עליהם".

■ **זאת אומרת, שבפעם הראשונה אתה קורא בלי להפעיל את הכשרים המיומנויות שרכשת במהלך נסיונך כחוקר המבקר?**

פרופ' גרשון שקד

„ודאי שאינני קורא בצורה פרימיטיבית. למעשה, בפעם הראשונה אני קורא גם את הקריאה השניה. בפעם השניה אני קורא רק את הקריאה השניה. אינני קורא כל ספר עד הסוף. יש ספרים שקראתי בהם מעט והפסקתי כי הבנתי במה המדובר. על ספרים כאלה אינני כותב. אני רק מתייחס אליהם".

■ **כמה ספרים קראת כדי לכתוב את הטרילוגיה שלך על מאה שנות סיפורת?**

„אינני יודע. אני יכול לומר לך כמה מחזות קראתי כדי לכתוב את ספרי „המחזה העברי ההיסטורי בתקופת התחיה" – 415 מחזות. בכרך הראשון של תולדות הסיפורת כתבתי על מאתיים סופרים. לא ספרתי את מניין הספרים שכתבו".

בהעניקם לו את הפרס לחכמת ישראל, מרעננים השופטים את משמעותו של המושג. שוב אין מדובר במחקר מחשבתם של דורות עברו כפי שתועד בספרים מכוסי אבק, אלא בספרות של אתמול היום.

אשר רייך

במקום יום זכרון

היום אני מבגר יותר
ממה שהיה אבי
אי פעם

בחייו.
והיום, שוב הפתח שלי מתמלא
בתמונתו הדהה, הדוממת:
עומד מולי בתוך מאגר שתיקה
והמדומים

מתוך כמו לפני עולם
ועיניו כאגוזה ארכה בלא צליל.
האם היה זה שבוע או
חדש לפני מותו? עודני רואה אותו,
ראש זקוף כברזל, ידיו על מתניו.

ודמותו הגבוהה לעיני ילד נגמרת עם קול
עשן לבן.
בלהבה גדולה המסתחמת באויר עם
על החלון ספסף או אגל של טל
כמו דם ערי. בלי קול האור בתוך נמוג
בתפלה כמו אבי שהקף לקרע צל יומרי
גדול כדי לחשב שהוא אור.

ארון עולם אשר הלך
לבלי שוב והשאיר אחריו
שאגה ומלחמות. והיום מבגר מאבי
ורחוק מכל תפלותיו. אני עוד מחכה
לשובי מכל החלומות הרחוקים ויודע
כי גם בשלושים שרים: ארון עולם
איפה אתה?

תגובות

זה יומולדת?

אגודת הסופרים שיגרה חוזר לחברי האגודה, ובו הודעה כי „בחול המועד פסח ש.ז. יימלאו לאגודתנו 60 שנה". מה אעשה ואגודת הסופרים הוקמה דווקא בשנה אחרת, בחול המועד פסח תרפ"א (1921).

אברהם ברוידס, שכתב את הערך „אגודת הסופרים" באנציקלופדיה העברית, נתן תיאור המפורט יותר לבקובץ א' של „גנזים" (תשכ"א־1961) בשם „ציונים לתולדות אגודת הסופרים מראשית הימים עד תשי"א (טעות דפוס במקום תשכ"א), עם שנת הארבעים לאגודת הסופרים". מכון „גנזים" סמוך למעון ועד האגודה. האם לא היה כדאי לברר את הדבר לפני שיגור ההודעה, ולא להכשיל את הרבים, שהראשון בהם היה משה דור במדורו „מעת לעט" (מעריב 7.2)?

אשר לסעיף השני באותו חוזר, שמשה דור מגיב אף עליו, בעניין „סופרים/ות המוכנים לשיר במקהלה, מתבקשים להודיע על כך". דווקא זה רעיון מוצלח. אילו היה קולי עתה כקולי בהיותי תלמיד בית הספר היסודי בתל־אביב (הציון הגבוה ביותר שקיבלתי היה בזימרה), הייתי מצטרף ברצון.

ג. קרסל

עורך: משה דור ● עורכת: צביה ברנות

"הקו האדום של סימני נפש"
יצאה ביום שלישי בשעה 2.00 בצהריים את

הנשיא רונלד רייגן
הנשיא ישוחח עם מאזינים ... על שאלותיהם בנושאים שונים.

שאלות לנשיא המדינה
מר חיים הרצוג

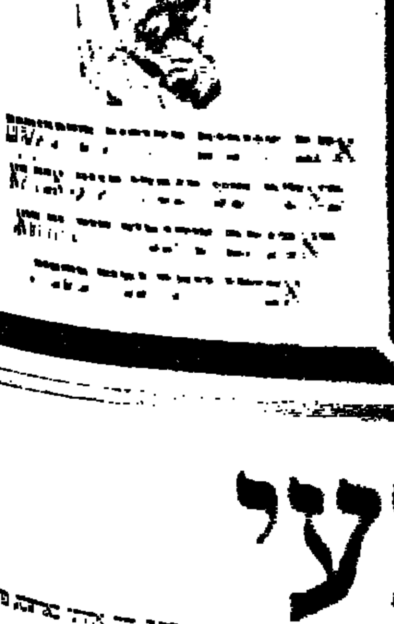

עוללות עגנון

ליום השנה הי"16 לפטירתו של ש"י עגנון

דוד תמר

ש"י עגנון

מוכר ספרים היה בירושלים ור' מאיר אנשין שמו. יליד אוקריינה שעלה לארץ בדרך מופלאה. חסיד ברסלב, שהיה תלמיד חכם מובהק ובקי מופלג בספרי חסידות. תחילה עבד בבית־דפוס. משום חולשת גופו ורצונו העז לעסוק בתורה פסק ממלאכה קשה זו, והתחיל במכירת ספרים. היה קושר את הספרים בחבילה ומחזר עימם על פתחיהם של אנשים, בהם סופרים חכמים שנפשם חשקה בספרים. כך מכר ספרים לש"י עגנון, לגרשם שלום, לאברהם יערי (למען הספריה הלאומית) לא"מ הברמן ולחכמים אחרים.

נשא ונתן במסחרו באמונה ולמעלה מזה. מספר א"מ הברמן ע"ה: „הוא היה מוכר ספרי חסידות ברסלב ברווח מועט. פעם הביא לי ספר, ואם איני טועה היה זה „חיי מוהרן" דפוס ראשון, ודרש מחיר שבעיני היה פחות מכפי שוויו. רציתי להוסיף לו על המחיר ולא קיבל. אמר: אני מוכר ספרי ברסלב רק לפי המחיר שאני קבע, ואיני רוצה להרוויח בהם יותר. (א"מ הברמן, מסכת סופרים וספרות, הוצאת ראובן מס, תשל"ז עמ' 117) הוא נפטר בירושלים זקן ושבע ימים בן תשעים ושש שנים."

מוסיף וכותב א"מ הברמן: „שוחחתי פעם עם עגנון על ר' מאיר ואמר לי: אני תיארתי אותו בסיפורי „בשיר אשר הושר". סיפור זה הוא אחד מסיפורי „ספר המעשים". נביא להלן קצת מדבריו של עגנון על ר' מאיר אנשין, השייכים לענייננו. „האיש המתוק (כך מתחיל הסיפור, הברמן העיר שבשיחתו עם עגנון קרא לו לר' מאיר „בעל הפנים המתוקות") חזר ובא. חיוכו זרח על שפתיו וההדר את האבק שבזקנו. חיוך זה שלא פסק מפיו נתן לו פנים בנתיות. אבל תמימות שהיתה בו ליבבה את תנועותיו והרגישה את לבי...תחילתו של אותו איש כך היתה. בן שלושים שנה עלה לארץ ישראל ולמד לסדר אותיות והיה שמח לאכול מיגיע כפיו ולפרנס את אשתו ובניו. אחר ימים קצה נפשו במלאכתו...עמד ולקח לו קצת ספרים מאותם שאין הפסד בקריאתם ומחזר עמהם בעיר. ספר אחד, שאף רבנו (ר' נחמן מברסלב) מזכירו לשבת, הביא לי והציע לי לקנותו. עם שאני מכיס בספר סיפר כדרכו דבר תורה או סיפורי מעשיות, כדי לקרבני קצת למה שקרוב לליבו. ושכח מתוך כך להניח את החבילה מידו. נטלתי את החבילה מידו והושבתיו על הכסא ושאלתי אותו היאך אדם חלוש כמותו מטלטל חבילה כבדה כל־כך. חייך ואמר קשים מזונותיו של אדם...וכך היה יושב לפני ופניו שמחים כדרכו בכל עת, בין שעומד בינו לבין קונו בין שעומד בינו לבין עצמו, בין שעומד בשוק בין הבריות...לאחר שהלך לו אמרתי לעצמי אדם זה מאנשי קהל ברי לבב (ברסלב) שבקטנותי שקוד הייתי על ספריהם והרי זה כמה שנים שאני דר עימהם בעיר אחת ועדיין לא נכנסתי לבית מדרשם. פעמים הרבה רציתי ליכנס אצלם, כדי לראות את הריקוד שנוהגים לרקד בכל יום אחר התפילה" (סמוך ונראה, עמ' 182־183).

סיפר לי ש"י עגנון: מעשה בחיים נחמן ביאליק וחבורה של סופרים, שישבו במסיבת־רעים ודיברו בענייני סופרים וספרים. היתה דעתו של ביאליק בדוחה עליו וביקש לשטות בפרופסור אחד, שהיה מתנגד לדיעותיו המופלגות. עמד ביאליק ואמר: סוגיא זו שאנו עומדים ומתקשים בה, בא ספר פלוני דף פלמוני ומושיט לנו בקנה. קפץ אותו פרופסור על רגליו ואמר: אף אני ביקשתי לומר כך, שבספר פלוני דף פלמוני נמצא יישוב לקושיא זו, שאנו הופכים והופכים בה. נענה ביאליק ואמר: נזכרתי שטעיתי, לא בדף פלמוני נזכר אותו ענין אלא עשרים דפים לאחריו. שוב קפץ אותו פרופסור ואמר: הדין עם ביאליק. נזכר אני עכשיו, לא בדף פלמוני אלא בדף אלמוני. עמד ביאליק ואמר בבת־שחוק: ספר זה שהזכרתי לא היה ולא נברא אלא בהבל־פי נולד רגע במימרא, כדי שילמד אדם את לשונו לומר איני יודע...

פעם אחת באו לבקר אצל עגנון שתי נשים מלומדות מאמריקה, מומחות לפסיכיאטריה. קראו לפניהן בתרגום אנגלי מספרו „סיפור פשוט" בפרקים המדברים בהירשל, שהיתה דעתו נטרפת הולכת עליו. ישבו הנשים משתוממות על כוחו הגדול של הסופר, שכיוון אל האמת בתיאור פרטי־פרטים של השתלשלות מחלת השיגעון.

פעם ראשונה כאשר בא עגנון לבקרני בחדרי, הציץ בארון־הספרים שלי והצביע לעבר ספרו של גרשם שלום על הזרמים העיקריים במיסטיקה היהודית, הכתוב בלשון האנגלית, ואמר: ספר טוב הוא אעפ"י שאיני יודע לקרוא בו (עגנון לא שלט בלשון האנגלית). מפני כבודו של הסופר, ומפני שהייתי אז בחור צעיר לימים, כבן כ"ה, לא היתה בי עזות־פנים לשאול, אם אינך יודע לקרוא בספר זה – דעה טובה מניין?

חיבה יתירה נודעה לו לעגנון לגדולי ירושלים וחכמיה. בכלל חביבים היו עליו גדולי תורה וחכמי ישראל מסופרים וממשוררים, אבל לא חיבב מלומדים חוקרים, שלא מילאו כריסם בתורה ולא היו בקיאים בחדריה. פעם אחת סח לי: מצטער אני על שביזבזתי זמן הרבה על פרופסורים, שלא היה בהם לא תורה ולא ריח תורה.

לפני צאתו לחוץ־לארץ לפרק זמן ארוך, באתי אצל עגנון ליטול ממנו ברכת פרידה. היה זה בחודש הרחמים והסליחות, סמוך לראש השנה. נתן לי הסופר את ספרו „הכנסת כלה", ובו במקום רשם בשער הספר פיוט, קצר המיוסד על האקרוסטיכון של שמו – שומר ישראל, עוזך גנן נא חוס נא.

ככל יוצר גדול, אף אצל עגנון אתה מוצא בסיפוריו יסודות אוטוביוגראפיים הרבה. זכיתי לעתים קרובות ללוותו בדרכו לביתו בשכונת תלפיות, בייחוד בימי חמישי, כאשר בסופו היה בא בעצמו למרכז העיר לקנות חלות לכבוד שבת בחנות מכולת אחת, שהיתה סמוכה לחנות הספרים המפורסמת של במברגר את וארהמאן. הוא היה נחפז לדרכו והיה חושש שמא יאחר לאוטובוס האחרון בקו מספר 7, העושה את דרכו לשכונת תלפיות. כך נתגלה לי באור חדש סיפורו „האוטובוס האחרון".

זרזירים

„ברנר" לטריינין

לאחר ויכוח לוהט נקבע הזוכה לפרס ברנר: המשורר אבנר טריינין, שספר־שיריו האחרון „אוקלידוס" זיכה אותו בכבוד המיוחל.
אבנר טריינין, יליד תל־אביב, הוא פרופסור לכימיה באוניברסיטה העברית.
פרופסור אחר, גרשון שקד, החבר הקבוע – מטעם משפחת האפס, מעניקת הפרס – בחבר השופטים (חברים המתחלפים נשלחים על־ידי אגודת הסופרים) הודיע על החלטתו לפרוש מתפקידו.

לאן נעלמה המרצה היפה

מי שדואג לאן נעלמה ד"ר לילי רתוק, המרצה הבלונדינית היפה לספרות עברית מאוניברסיטת תל־אביב, יכול להרגע. לילי נמצאת בשנת שבתון בארה"ב ומרצה על הספרות העברית החדשה בסמינאר היהודי התיאולוגי בניו־יורק, המעוז האקדמי של התנועה הקונסרבטיבית. היא נותנת בסמסטר הנוכחי שני קורסים: הסיפור הפסיכולוגי הישראלי (עוז, א"ב יהושע, כהנא־כרמון ועוד) והתפתחות השירה העברית מנתן אלתרמן עד יונה וולך.

בן־עזר נגד בסר

אהוד בן עזר, המחזיק בתיק האיגוד המקצועי באגודת הסופרים, נפגע מהתקפתו של יעקב בסר ב„עתון 77" על האגודה, ובייחוד על חוסר התפקוד שלה כאיגוד מקצועי. בן־עזר מפרסם טור קבוע של סקירות על ספרים חדשים בעתונו של בסר. בעקבות ההתקפה החליט למשוך את ידיו מכתיבת הטור. מעיר בן־עזר: „כשבסר היה חבר בוועד האגודה, הוא קבל כל הזמן שהאגודה אינה עוסקת די בנושאים מדיניים. עכשיו הוא טוען טענה הפוכה, שאינה פועלת כאיגוד מקצועי. זוהי טענה מופרכת", אומר בן־עזר ומצביע בין השאר על הוועדה לבדיקת מעמדו של הסופר שמינה ראש הממשלה, שמעון פרס, בעקבות תזכירים ומאמצים של האגודה, ובעיקר שלו עצמו. לשאלתו של בן־עזר, כיצד מתעלם בסר מפעילויות אלו, הוא קיבל לדבריו תשובה מתחמקת, היינו, שזה „נתק תקשורתי", ולידיעתו של בסר לא הגיע שמע הפעולות הללו.

מתנה פיוטית

בסיום ביקורו הממלכתי של ראש הממשלה שמעון פרס בלונדון קיבל מיורש העצר הבריטי הנסיך צ'ארלס מתנות־פרידה אחרות. בין השאר נתן לו הנסיך ביוגראפיה של המשורר ת.ס. אליוט, חתן פרס נובל לספרות לשנת 1948.
אפשר להניח שצ'ארלס שמע על חיבתו המוצהרת של ראש ממשלת ישראל לשירה, אך אליוט, האמריקני ש„התאנגלז", ידוע גם בשורות אנטישמיות מובהקות הזרועות בכתביו, כגון אלו מהשיר „בורבאנק עם בדקר: בליישטיין עם סיגאר", שנכתב בין 1917 ל־1920: „...כפיפה רופפת של הברכיים/ ומרפקים עם הכפות מופנות החוצה/ שמי וינאי משיקאגו./ עין הסרת־ברק בולטת/ לוטשת מבט מתוך הבוץ הפרוטוזואי..."
וכן: „רחל, רבינוביץ' מבית־אבא/ משספת את הענבים בכפות־ידיה רצחניות".
או במקום אחר: „העכברושים נמצאים מתחת למיבנים/ היהודי מתחת לכל אלה. בכף בפרוות..."
בטאון יהודי בריטניה, ה„ג'ואיש כרוניקל", מעיר, כי אמנם יש כאלה המכחישים שאליוט היה אנטישמי ומצטטים מן ההתכתבות הלבבית שניהל עם גרושו, בכור האחים מארקס, הקומיקאים היהודים המפורסמים מארה"ב, אך חבל שלא נמצא צאצא רוחני של אותו פיקח שיעץ לנסיך לבחור מתנה הולמת יותר למדינאי האורח.

קצפת מורעלת

ענת לויט

„הלבנים"/ ישראל המאירי/ עם עובד/ 1985/ 192 עמ'

„הלבנים" הוא רומן ראשון לישראל המאירי. קדמו לרומן שלושה קבצי סיפורים – „פראות", „הרביעי" ו„אש בקוצים". סיפוריו של המאירי, ובמיוחד אלה הכללים בספרו „הרביעי", כבשו את ליבי באחת. אל דפיו הראשונים של „הלבנים", הגעתי עם הרבה ציפיה, שלדאבוני נתגלעו בה בקיעים של אכזבה, אשר תוויהם נעשו ברורים לי בעיקר לקראת סיום הקריאה ברומן.

אך ראשית אפרט את היסודות האיכותיים, וראשון להם אולי קשור לאופן שבו „יוצק" המאירי את דמויותיו. הן הסיפורים הקצרים הן הרומן, מאוכלסים בנפשות פועלות המצליחות להפעיל את נפשו של הקורא (ועד כמה שזה נראה טריוויאלי והיוני לעצם טבעה של מלאכת הסיפור, הרי זו אחת המשימות הקשות העומדות בפני סופר). אילו המדובר היה בהצגה, הייתי טוענת שלגיבורים ישנה נוכחות בימתית הנוגעת בקהל, ויותר מכך – חיותם של הגיבורים איננה מתפוגגת ברגע שבו יורד המסך. הם ממשיכים להטריד את רוחו של הקהל ולסכסך את נפשו (כמובן החיובי כמובן).

קווי המיתאר של הזירה־התפאורה הם אלה של מושבה ותיקה השוכנת סמוך לכנרת. הבחירה במקום גאוגרפי כזה איננה מקרית. למושבה הזו כמה איפיונים, אשר לא יניחו לגיבורים השוהים בתחומיה „לנמנם" במהלך הדרמה שהם מציגים לעיני הקורא.

תיקותה של המושבה תקנה לגיבורים את תחושת הביטחון והמאחז במציאות־חיים קבועה יחסית. תחושת הביטחון היא

ישראל המאירי

גם זו שהגרה אותם להתנסות בחוויות שהן בחזקת גישוש אחר תכלית חיים חדשה, אחר קרקע רגשית שלא נודעה ונחרשה עד תומה. הוותיקות תתקבל לאט לאט כאיבון מסוים. מיקומה הגאוגרפי של המושבה אינו בכדי מבודד. הפסטורליה תתברר עד מהרה כמדומה. הבידוד היחסי מן המתרחש מחוץ למתחמיה של המושבה, רק יגביר את המעורבות האנושית המתרקמת בתוך גבוליה.

יואב, אריק, אחותו דבורה (ואשתו של יואב), נחמן, ואילנה – אלה הם גיבוריו של „הלבנים". כולם בשנות העשרים לחייהם. לבד מאריק הדבורה, כל היתר „פולשים" אל המושבה מבחוץ. בצירי הקצפת כל ראשית שנות השבעים. קצפת מורעלת. כבר בסיפוריו הקצרים הסתובב המאירי סביב הציר הרגשי של אי־נחת רוחני הפושה בקרב בני הדור הזה. החיפוש, התהייה, ההתלבטות הברברייסטית המאפיינת דור שלם שאולי אינו יודע בדיוק מהו, הם המביאים את הדמויות זו אל זו, לנסות ולאחר כח מגיע הדש להיהם המתהוים. כבר בסיפוריו הקצרים התגלו גיבוריו של המאירי, כשהם בוחנים אופציות של אמונה. הדליגיוזיות הינה אופציה רבת פנים ורבת איכויות. אלא שגיבוריו של המאירי, כיון שרובם לא נולדו על ברכיה של דת כשלהי, הרי ניתנת להם הפריווילגיה של „ההדיוטים" לבחור את דתם, או אפילו ליצור אחת כזו לעצמם.

כך, „הלבנים" הוא בעצם סיפור התהוותה של דת כזו. גבון יהה, קל בה, המנסה ליצור לה דת. בניה של הקבוצה הזו אמנם מזכירים בתמונות אחדות, את אותם גדואים למינהם העטים מעת לעת על רחובותיה המרכזיים של המטרופולין התל־אביבי. אלא ש„הלבנים" מוסר בידי הקורא מפתח לנכות לחדור אל תוככיה של קבוצה כזו, להתהות על מהלכיה, ואולי אפילו להבין את הנפשות הפועלות במסגרתה.

יואב, אריק, דבורה, נחמן ואילנה – כולן דמויות חיות מאוד, יהודיות מאוד, נחשפות באורח דינאמי ואינן מקשטשות זו בזו. הן בתמידות להתייחס זו אל זו, ובכך הן מגלות זו את זו, ומתגלות בידיהן בעצם זרות זו לזו.

חומרי יסוד איכותיים רבים נמצאים ב„הלבנים", אלא שלבגינה ליבי. צורתו של המבנה הסיפורי לא שלמה, או בלשון אחר – „העוגה לא עלתה". ולמה הכוונה. צירי עלילה אחדים שסובבו בראשית הרומן לא טופלו דיים בהמשכה: או שטופלו אלא שקישורים אל הציר המרכזי שנתהווה להשתלט על העלילה, נראית מאוחה, מאולץ, לא הכרחי. כך לבשל נמצא מחמיץ המוקד של הווי החיים הצבאי, בהתחמיו נרקם הקשר הגורלי בין אריק ליואב.

הווי זה נמצא מטופל לא אחת בסיפורי הקצרים של המאירי, גם הוא בתוקף של אלטרנטיבה לחיים בצוותא. אלא שברומן לא הקפיד המאירי בפיתוח פרופורציונלי מאוזן של צירי עלילה, שהוא עצמו בסמן אותם להיות כאלה. הציר המכפל בדינאמיקה הפניבית של הכת, מרכז את כל כוחות היצירה של המאירי, אך נראה כי בציר זה אין די כדי לאכלס את מלוא הרומן. הקורא קולט את חוקיה של הדינאמיות הזו, ועומד היטב על טיבם של הדמויות הפועלות במסגרתה, הרבה לפני שהמאירי חוזר אל סיומו של הרומן, והוי בהחלט מכשלה בצערה. המסגרה ההרמטית השלמה, להתהבה את סיפוריו הקצרים של המאירי, לא נמצאה לתהום את „הלבנים", חבל.

ואולי לא היו

אריה סיון

„שירת רחל, נודה, אינה נחלת הרבים, ולא רק בין קוראי שירה עברית סתם(!) כי אם גם בקרבנו, בקרב הפועלים. השירה הלירית הצרופה אינה בשום אומה ולשון בנחלת הרבים, ומה גם אצלנו" – כך נאמר (למעט סימן הקריאה) באחד המאמרים שפורסמו ב„דבר" זמן קצר לאחר מותה של המשוררת.

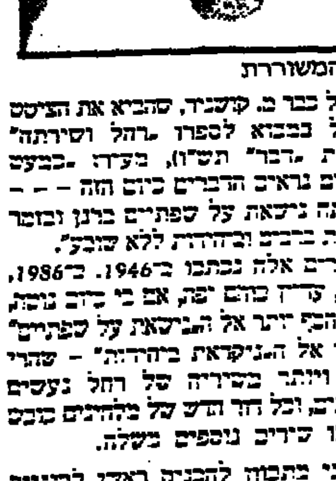
רחל המשוררת

אבל כבר ב. קצנלסון, שהביא את הציטט דלעיל במבוא לספרו „רחל ושירתה" (הוצאת „דבר" תש"ו), בעדה „כבעט תבונים נראים הדברים כיום הזה – – – שירתה נישאת על שפתיים ברנן ובזמר ונקראת ברבים וביחידות ללא שובע".

דברים אלה נכתבו ב־1946. ב־1986, הכנס, עדיין כוחם יפה, אם כי כיום ניתנת אולי, הכף יותר אל ה„נישאת על שפתיים" מאשר אל ה„נקראת ביחידות" – שהרי יותר ויותר משיריה של רחל נעשים מולחנים, וכל הדר הזה של מלחינים קובע לעצמו שירים נוספים משלה.

איני מתכוון להכניס ראשי לסוגיית האבחנה בין שיר ופיזמון, אף לא להתייחס לאותו פיתוי הקדוי אצלנו בשם הבינוגה „שירי משוררים", אומר רק זאת: לעניות דעתי, הנטיה לפיתתה של ההלחנה כנטיה של גימה, של ביוון המדקם הלשוני המבויק בשיר, של צימצום אפשרויות הקליטה שהשיר ה„עירום" בצינע וב„ייחודי" איננו. בכליס אהתינו השירה המבנאיים של הכלים והדרופיה עלולים להתכווץ ולהידלדל מפני המגבשים התקיף – אך הדל לאין־שיעור – של הלחן.

איני מציע, חלילה, לוותר על הלחנים (הסר לי...) יש משהו אחר שניתן לעשות, על מנת לאזן את התמונה, והדבר הזה הוא מחקר רציני ומוסמך על שירתה של רחל, מחקר שיחשוף לפני המעוניינים את מיגוון פניה ואפשרויותיה של שירת רחל.

רגע אחד, אומר מי שמציץ מעבר לכתפי – וביוגראפיה של רחל יש לנו?

אלא מה, אני משיב לו מיהדוביה. אבל לאחר בדיקת המצאי שוב אינני כל כך בטוח. אמת, יש המון רשימות מקוטעות (כפי שיש המון רשימות – רובן אימפרסיוניסטיות – על שירה) ולאחרונה פירסם אודי מילשטיין מעין גירסה אישית באור של תולדות־חייה בספרו „רחל". אבל זה לא זה. מה שדרוש לנו הוא ספר כדוגמת סיפרה של אניטה שפירא על ברל כצנלסון, למשל – ביוגראפיה אשר תסבוך את תולדות־חייה של רחל בתולדות התקופה המקבילה בארץ־ישראל – ארץ־ישראל הפיסית וארץ־ישראל ההברתית, כינרת של מים מתוק, וכינרת של בני־אדם מאידך, תנועת העבודה ו„תנועת העבודה".

העדרה של ביוגראפיה כזו מדהים אף הרבה יותר מהעדרו של המחקר הפואטי, שהרי אני מניח שהיתה עשויה להיות רבת־מכר. על סיבתו של המחדל הזה מהלכות כמה וכמה שמועות, כמו, למשל, ששנים הרבה רווחו במקומות שרווחו הקשות מפני גילוי סודות, כביכול, בתוך המחנה ומפני חשיפתם של כמה אישים נכובדים ורבי־פעלים מן הצדדים המחותי יפים שלהם, ואילו בשנים האחרונות, כאשר ההרגשה היא כי „כבר מותר לספר", נטען כי חומר חשוב על חייה של המשוררת עודו מסוגר ברשותם של כמה אנשים, המסרבים, מסיבות אלה או אחרות, להעבירו לרשות הציבור.

„את כולי סיפרתי עד תום", כתבה רחל, ואילו בתודעתו של העם היא הולכת ומתרחקת אל אופק מעורפל של תבאר פגישות ומילכודי־פרים ותפאורות־קרשי מפוקפקות. לעג הגורל הוא, שדווקא היא, אשר הקפידה לדווח אמת על עצמה – עלולה להיהפך לאיזו דמות מיתולוגית, או, להבדיל, לגיבורה של רומן חבמי.

והרי, לפי עדותה שלה, הלעיג עליה הגורל די הצורך.

ספרי ארץ ישראל

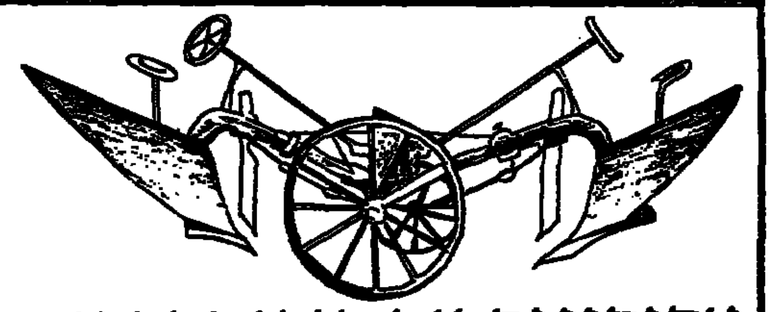

אדיסונים עם קוקו וסרפן

שלמה שבא

שמואל אביצור: „ממציאים ומאמצים מחוללי המהפכה בדרכי הייצור בארץ", הוצאת יד בן־צבי

פרופ' שמואל אביצור אוהב את ארץ־ישראל בדרך משלו. חוקרים והיסטוריונים רבים עוסקים בתולדות הארץ מימי המקרא ועד היום. שמואל אביצור מתרכז בנושא אחד בלבד – תולדותיה החומריים: מה היו כלי־העבודה של תושביה, כיצד עבדו בארץ במשך הדורות, מה היו מפעליה, תעשייתה, מלאכותיה, כיצד עבד הסנדלר, חרש הפלח, הסתובב גלגל המים שבה; כיצד האירו את בתיה, מתי החלו לגדל בה גידולים שונים, מה לבשו ובאיזה שעונים הסתכלו כדי לדעת את השעה.

אביצור עוסק בנושאים אלו כבר עשרות שנים, ולא תמיד כפרופסור־מלומד. הוא סייר וביקר ועקב אחרי עבודות הערבים וחקר את המתיישבים היהודים הראשונים, היה מורה־דרך, מורה ומחנך, ולימד מאות ואלפים מה היתה הארץ באמת; עמד בראש מכון אבשלום, ויסד את מוזיאון ארם ועמלו, שעכשיו הוא חלק במוזיאון הארץ. בגיל מאוחר באופן יחסי נפנה לעצמו ועשה את הדוקטורט, ואחר־כך קיבל את הפרופסורה וזכה גם לפרס־ישראל. אביצור, שהוא כבן שמונים, מקפץ עדיין כאיילה שלוחה על ראשי גבעות הרים.

בספרו „ממציאים ומאמצים – מחוללי המהפכה בדרכי הייצור בארץ", הוא מספר על חיפושיו ותגליותיו במשך עשרות שנים: מה הומצא ומה חודש בארץ במאה וחמישים השנים האחרונות בשטח החקלאות. ואלו הן ההמצאות שהוא מספר עליהן: לפני כ־150 שנה טחנו בארץ חיטה לקמח בטחנות־סוסים. לקראת סוף המאה הי"ט גדל מספר התושבים היהודים בירושלים. הסוסות לא הספיקו לטחון קמח לצרכי התושבים.

ההמצאה הבאה היא של ההתיישבות היהודית החדשה: מחרשת הברזל. בארץ, כמו במזרח־התיכון כולו, חרשו במחרשה עשויה עץ, שהיתה נשברת לעתים קרובות. ראשוני המתיישבים היהודים הביטו בזלזול במחרשה הערבית הפשוטה וניסו לחרוש במחרשות אירופאיות גדולות ומסובכות, אבל אלו לא התאימו לתנאי הארץ. יצחק ליב טופורובסקי מראשון־לציון הוא הראשון שבנה מחרשה, מעין המחרשה הערבית, אבל עשויה כולה ברזל, רעיון פשוט שהיה פתח למהפכה בהתיישבות החדשה. תלמידיו של טופורובסקי במושבות – לוי יצחק אשבל ואחרים, פיתחו מחרשה זו ושיכללוה.

משה גולדברג מפתח־תקווה גילה כשרונות מכניים כבר בנעוריו. בגיל 16 קנה חלקי מכוניות משומשות מהצבא הבריטי והרכיב לעצמו מכונית. הוא עבד בפרדס, עקב אחרי מכונות המיון המסובכות, והמציא מכשיר מיון של תפוחי־זהב, שייעל והוזיל את העבודה בבתי־האריזה. בשנות הארבעים, בימי המלחמה, אי־אפשר היה לייצא תפוחי־זהב והפרדסים שבתו. משה גולדברג חזר לאהבתו הראשונה – הנהיגה, והצטרף לחברת „דגב", שמכוניותיה נסעו בין פתח־תקווה לתל־אביב. הוא המציא ובנה את המכשיר הקרוי „מחזיק מטבעות", שבו כל מטבע נכנסת לשפופרת מיוחדת לפי גודלה, הנמצא בשימושם של הנהגים או הכרטיסנים עד היום.

דוד לייבוביץ נודע בזכות ה„דוידקה" – המרגמה הגדולה שבנה, ושהיה בה שימוש רב במלחמת השחרור. אולם רוב המצאותיו היו בשטח החקלאי. הוא היה מנהל הציוד המכני בבית־הספר מקווה־ישראל, ייצר בסתר כלי־נשק להגנה, ובגלוי כלים חקלאיים שונים, ביניהם „תותח הפרפרות", מקלפת תירס, מפסק אוטומטי לבריכות ועוד.

אביצור מציב יד לליאון שטייך, שהקים ב־1887 בית־מלאכה לנפחות ומסגרות בנוה־צדק, הראשון בארץ למסגרות מכנית. במלאכת קטנות החל, ובנה אחר־כך משאבות גדולות. בית־המלאכה היה לבית־חרושת גדול שהעסיק ב־1907 133 עובדים. סיפורו של המפעל מזכיר את עסקי הבורסה של היום – בית־החרושת הפך לחברת מניות שחילקה בתחילה רווחים גדולים, ואחר־כך פשטה את הרגל.

זה חלק מההמצאות והממציאים שעליהם מספר אביצור. אל אנשים מיוחדים במינם אלה יכולים אנו להוסיף גם את שמואל אביצור עצמו.

ספרות·אמנות·ביקורת

עיון ראשון

מג"ל

שירה

קירבה היא הביוגרפיה

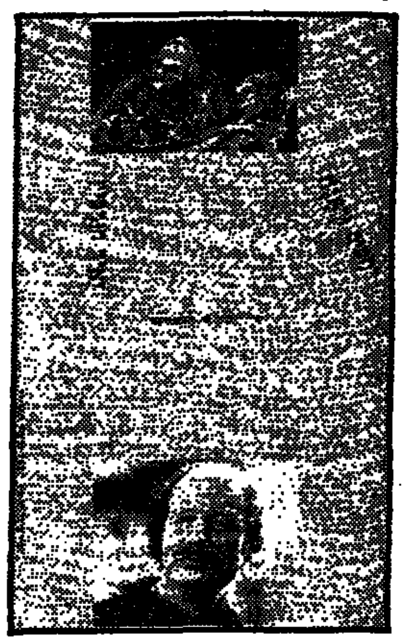

יאיר הורביץ / יחסים והאבה / ספרי סימן קריאה והקיבוץ המאוחד / 1986 / 79 עמ'

מבשלה מיוחדת במינה מבטחת לפתע שירתו של הורביץ יחס היסטורי־ביוגרפי של קירבה, שדוגמתו איננה שכיחה: "סבתי וסבי מצד אמי נשלחו לכבשן. / אבי אומה היה במשלח ידו – / מה ומה הלחם האפוי. / כביכה מבוע כרות אני מביט אל בר השמים כפיסה משלם".

הספר מסמן תפנית כמעט חדה בשירתו של יאיר הורביץ. לא עוד רק ההשתאות ליופי הטבע הענוג, הנם שהיתה עטמה לעתים, כי אם העמקה בגוף נפשהבאב.

משהו בהעמקה הזאי נובע מפגישותיו של הורביץ עם סקסלטר – שירתו, שירת מקדמיה בכללה, הגוף ואהירתו. אך גישות אלו נבטו בקרקע פוריה של נפש המשורר. מן הורעים נסמך ב"ביתו של משורר" דברים מהותיים על שירה, אולי בתמצית הספר: "רוח הנבעה, כמו־סיקה, הוא אך צורה / ולבדוקה – מקום נו־שב. לה הודע / כי אין דבר נפסר באי נידות, שאין יוצר לעיר מאנת / על פני מקום שכות, היא אותה המבירה, שלעולם הרוח אינה יודעת פשרה".

הדף מאציץ בעלמה

אה דבורה / פריק גדעון / עטיפה: מיכל לשם / ספרית פועלים / 1986 / 57 עמ'

שירי מסע בגן־העדן הקאריבי המשפיע באנר־נות, קאראמבולות, מאגוליות ותאכוס חגיגי־ים, בשולחן מאגבי־אירוטי: "בארץ הדום הבי־ריגנה פושטים האנשים את בגדי / ילדותם לאיטם. עירומים מיקרים בתום הקיץ הבצור". בבבתניות אקוסטית מודגשים נוף, לבוש, מא־כל, אדם התנהגות: "מיגל נגס בבשר מנגו כתום ופלוד אגבס / ושפתיו הטיש עסים. אד־אז צלצל פעמון / הכנסיה את השעה המדויקת כמו טביין / בין האצבעות והמבריק ברתו הגנאב־דולינות / מבוהלות בתוך מקרה בגובה ארם". למשוררת אוזן טובה למוזי, אך היא נוהגת כמ־עט מהורות בתוכן התורים.

ספר שירי המסע לאיי האהבה ייהנה קוראים רבים בטושניותו הצבעונית.

שירה דו־לשונית

מייק שירימן / שיר השלג / מאנגלית: דוי־רית פינק הקרה חביב / עיצוב: זאב / עקד / 1985 / 86 עמ'

מעניין אך לא מספק. כתיבה שיש בה טעם אסתטי בפראות ובלשון, אך אין בה להט של שירה ממש: "הועלות הנקבות שאנגות. נבכנות. מלהבות / ציצים של ירק בפתוחי מערות קד־מים / של הוכמות גבוהות, / של לסאות עוי־נות מתהפכות מן המבט הסקס".

רציתי להכב תשומת־לב לספר זה שיש בו עבו־רת צוות של חברי קיבוץ: זה משורר, זה מתר־גם, זה מעצר (מעניין) וכו'. וכל זה ראוי להוא־רה כתופעה חברתית סימפטית.

אני מנוע מלומר

יהים בק / נדיבות הלב / עטיפה: פיני / רשי־מים / 1985 / 101 עמ'

זהו הספר השמיני בצקלונו הפיוטי של בק, ולא השתכנעתי שדרושים ספרים כה רבים לומר את מה שראוי היה להימנע מלומר: לא כלום. ומן השיר ששמו כבותרת רשימתי: "ואני הרי מנוע מלומר את אשר יש לומר / וכל שנשאר הוא אנחות ושוב אנחות, / כי בתוך הנפש כבר אזלו כל הכוחות – ולי נותר רק למחות!"

מקרא

אותות הזמן

אליהו שיין / אבותות בירבולוגיית התנ"ך / אליק / 1986 / 176 עמ'

הרי לך ספר שהוא קוריוז. הוא חותר להוכיח את עליונות כרונולוגיית התנ"ך על כל כרונו־לוגיה אחרת, לרבות שיטות רדיואקטיביות וספקטרומטריות. העולם, שהשבונו זקן, משיל את מיליארדי שנותיו, והרי בהנד. בתיאריך האישי מתויק מתושלח קשישא בשיא הגילים – 969 שנים לא מכבדים אחרים בהרבה צדיקים כאדם הראשון (930), שת (912), ירד (962) ונוח (950). עם מותם הול תהליך הפיחות. על פי־תיו של יוסף הצדיק עוד לא יבש החלב – בן 110 אביבים היו במותו. תנצב"ה.

תורה שבעל פה

סידרא, כתב־עת לחקר ספרות התורה שבעל־פה/ גליון א' 1985/ אוניברסי־טת בר־אילן/ 152 עמ'.

זה גליון ראשון לכתב־עת אשר יוקדש לחקר ספרות התורה שבעל־פה: המשנה, התוספתא, התלמודים, מדרשי הלכה ואגדה וספרות הפרשנות. עם המשתת־פים נמנים צ"א שטיינפלד (העורך), י"ד גילת, מ' וייס, מ"ע פרידמן, י' שפיגל, י' תבורי ואחרים. מן הנושאים שבחוברת אמנה את "לקראת שבת", "על מוקדם ומאוחר בספרות חז"ל", "פילולוגיה וריאליה בחקר ספרות חז"ל" ו"מבעיות ההדרה של אסתר רבה". לא נותר אלא לאחל לכתב־עת. עול־ימים זה אריכות ימים.

הערכה היסטורית לקונגרס טראגי

גשר – כתב־עת לעניינים יהודיים/ מס' 2/113, חורף תשמ"ו/ הוצאת ההנהלה הישראלית של הקונגרס היהודי העול־מי/ 196 עמ'.

מלאו עתה חמישים שנה לקונגרס היהו־די העולמי, שכנס היסוד שלו נערך באו־גוסט 1963 בז'נבה בצל האיום הנאצי והפאשיסטי. החוברת, בכללה, אינה מצ־ליחה להמחיש את אווירת הימים ההם. יוצא דופן לטובה הוא מאמרו של בייד על ביקורת "חוכמת ישראל".

רוב החומר שבחוברת הוא הדפסה חוזרת של הרצאות ונאומים שנישאו בה זרמנויות שונות. לפיכך, "גשר" אינו כתב־עת במובן המקובל של המלה. במ־אמרים הטובים, המעטים, אנו נהנים. בב־רועים, אנו חשים בצער שעמומם של שומעיהם.

צימוקים ושקדים

עברית של קור

אבשלום קור (מיטודס של שרה ושלמה קור) / יופי של עברית / ציורים: זאב / עטיפה: גבי סמלסון / ספרית "מעריב" ומשרד הבטחון / 1986 / 152 עמ'

שפרינצק היה היו"ר הראשון של הכנסת. שפ־רינצק ? פירוש המלה "המשפחה של שפרינ־צה", ושפרינצה הוא שם ידוע לנשים בגולת אשכנז. ובעצם, השם הוא גלגול המלה "אספ־רנצה", שפירושה בספרדית תקוה. בעיית העדות תיפתר, כנראה, בעזרת השם. יש דרך משעשעת ללימוד עברית, ואין היא בניגוד לדיוק בלשון ובדקדוק. נזמר לרעת, ש"יוצא דופן" הוא תי־נוק שיצא מן הדופן של היולדת, צמוד לדיון בגינות קיסרי וקיסרים, בשמותיהם הפרטיים והגלגוליהםלכך, בעברית של קור, נעשה הם על הלב.

עדות חקר עיון

הדיבר הראשון

יהודה רימרמן / יחסים אסורים במשפחה – פרציולוגיה ופסיכולוגיה של גילוי עריות / עטיפה: שרה בוקאי / צ'ריקובר / 1985 / 113 עמ'

איסור גילוי עריות הוא אולי הטאבו העמוק ביותר שבתרבות האנושית. הנושא מטיל אימתו על הכל, עד כי הפיתוי של הטאבו נראית כוד־רינה תמורה מן האנושיות.

ספרו של רימרמן הוא הספר העברי המקצועי הראשון הדן בגילוי עריות. הוא מרוחו על תוצ־אות של מחקרים שנערכו בארץ, על רקע הידע שהצטבר בעולם הרחב, והוא מביה מסד לגישה משפטית וסיעודית נכונה לטיפול בנפגעים.

למרבה הפלא מסתבר, כי יותר משליש של עברייני גילוי עריות הם אנשים שאין להם ממצאים פתולוגיים כפיגור שכלי, מחלות נפש, עבריינות, הפרעות רגשיות, תוקפנות, סטיות אחרות ואלכוהוליזם. ואף־על־פי־כן, הענף הק־רימינולוגי הזה עוסק בחקר הקרבן, ובזה חשי־בותו.

איזהו חכם?

ישראל ל' לוין / מעמד החכמים בארץ־ישראל בתקופת התלמוד – היבטים היסטורי־ים / יד יצחק בן־צבי / 1985 / 154 עמ'.

מהי קבוצת חכמי התלמוד שפעלה בחברה הישראלית, מי נימנה עמה, כיצד התארגנה, מה היו היחסים בין חבריה, וביגם לבין הקהילה, מה חשב עליה העם ומה היתה השפעתה על הקהי־לה? על שאלות אלו ואחרות משיב המחקר הסוציולוגי הזה.

המחבר מגדיר את קבוצת החכמים כ"מעמד", שמסגרתו חברתית דתית. הכמובן, ייחודו של מעמד חכמי התלמוד מתבסס על הבקיאות הה־דבקות בתורה, בלימודה ובקיום המצוות. המע־מד מתייחד מכלל העם בנורמות חברתיות, ולמשל (לפי "ספרי דברים") בזולות, בייבוד ובבגד שהוא לובש. עליונו של מעמד החכמים הזולה עם חורבן בית שני, וירידתו קשורה בהי־עלמות מוסד הנשיאות (שנת 429). דומה שלא היה בתולדות ישראל מעמד שכה הטביע את חותמו על חיי הרוח של האומה.

לומדים מן ההיסטוריה?

בקיצין להריא / מלכי בית חשמונאי – מחק־רים בתולדות בית שני / עטיפה: חיים רון / הוצאת דביר וקרני / 1985 / 258 עמ'.

המחבר שואל שאלה, שהתשובה עליה שהיא התיה המרכזית בספר: האם היתה מדינת החש־מונאים מדינה חילונית ותוקפנית? מלחמות המכבים גרמו למיפנה בתולדות העם והאמונה, בהגיגן על עיקרי המונותיאיזם. המחבר מוכיח, שלמלכי בית חשמונאי יצא שם רע בספרות התנאים והאמוראים משום שניגבו עם הצדו־קים. גם היסטוריונים זרים, בגלל אהדתם לתר־בות היוונית, לא נטו להם חסד. הספר מתאר את מלחמת הדרות, מסביר את ביקורת ימינו על מלכי בית חשמונאי ומנמק את ביטול הע־צמאות. כמקובל, תולה המחבר את האשמה במ־לחמת האחים בין תומכי הורקנוס לתומכי אריסטובלוס. סיבה נוספת, לא פחותה במעלה, היתה שאפתנותו של פומפיוס. ברית האחים המכבים שהשיגה עצמאות לאומית נתחסלה כעבור מאה שנים בגלל מלחמת אחים.

האמנציפציה במהפכה

יעקב כ"ץ / היציאה מן הגטו – הרקע החבר־תי לאמנציפציה של היהודים, 1770־1870 / עטיפה: שמעון זבהאוז / ספרית אופקים, עם עובד / 1985 / 280 עמ'.

אחרי התפתחות איטית בתהליך היציאה מן הגי־טו, התגלע המשבר בחברה היהודית המסורתית כמאבק תרבותי בין המשכילים לשמרנים. סביב המשבר הזה רוקם יעקב כ"ץ את סיפור קור־תיה של האמנציפציה היהודית. המחבר שוקל את מרכיביו השונים של העולם היהודי בשלהי המאה ה־18: הנטיה לרפורמות בחינוך ובתפי־סת העולם הרוחני; התהליכים הפוליטיים במר־כז אירופה, לרבות המהפכה הצרפתית; ההסתג־רות הארוכה של היהדות השמרנית; התעוררות הרעיון הלאומי בעמי אירופה. שאיפות לשחרו־רות והופש בחברות לאומיות באירופה לא יכלו שלא להשפיע על מצב היהודים בארצות תפוצ־תם, וחן תרמו תרומה רבה לתהליך האמנציפ־ציה.

המחבר מסכם את התהליך, בהעריכו אותו כה־צלחה חלקית. ומכאן – רק ציונות ושואה חיד־דו את התהליך לכלל שחרור לאומי ממש.

זכות העמידה בבג"צ

דייר זאב סגל / זכות העמידה בבית־המשפט הגבוה לצדק / הוצאת פפירוס באוניברסיטת ת"א / 1986 / 265 עמ'.

צדק הוא גם עניין של זמינותו לאורח. אחת הסוגיות החשובות במשפט הציבורי היא שאלת זכות העמידה של האזרח נגד רשויות השלטון, והיא מן היסודות הלא־פוליטיים של הדמוקר־טיה. בשם הזכות הזאת יכולים אזרחים מן השו־רה להעלות טענות של אי־שמירת "שלטון החוק" באופן כללי, ושאלת זכותו של העותר להישמע כרוכה בזכותו, שלעותר אינטרס ממ־שי ומיוחד בקבלת הסעד.

הספר מתייחד בהיותו ראשון לדנים בזכות הע־מידה בפני בג"צ. הוא כורך ניתוח אקדמי בדיון משפטי מעשי, ויש בו עניין לעוסקים במדע המדינה ולעוקבים אחרי תהליכים חברתיים במדינת ישראל.

בידור

הורי של הבאי

דורי האלן אראמס / האסטרולוגיה של ילדך / מאנגלית: ציפי ליבנות / עטיפה: שלמה ביאר־גר / אור־עם / 1985 / 111 עמ'.

מסתבר שגם במאה רציונלית כשלנו ניתן למכור אמנות הבל. ספר כזה אפילו לא מע־מיד פנים של תיאוריה אסטרולוגית, והוא נקרא כספר בישול של מרקחת העתידות. אך מה אומר ומה אדבר. אני, שבן מזל דלי הנני, הייתי, לפי הספר, מן הילדים "בעלי ראייה בהירה ואיפוק עצמי, ילדים בני מזל דלי הם בעלי יחומה ומרץ, מכוונים היטב". היש בכם מי הרו־צה להפריך מהנאות אלו? הספר הזה יניאם חיש מהר, כי בני מזל דלי "יהיו כאלה מביניהם שיטו להתפרצויות זעם; הם פשוט לא יכולים לקבל 'לא' כתשובה". ראו, הוזהרתם!

נתקבל במערכת:

ספרי ילדים ונוער: וולט דיסני / סדרות תמו־נות לפעוטות / הספרונים: 1. פינוקיו; 2. היום שלי; 3. החדר שלי; 4. הצבעים שלי; 5. החיות שלי; 6. מיני; 7. במבי; 8. מיקי / הוצאת יבנה וכתר / 1985.

ספרי ילדים ונוער: פאול קור / סיפור הסץ / כתר / 1985; פאול קור / הדג שלא רצה להי־ות דג / כתר / 1985; מירה מאיר / שדוני / כתר / 1985 / 47 עמ'; אביגדור דגן / מסיפורי עובדיה הסבל / כתר/ 1985 / 106 עמ'.

סיפורת: דוריס טרסמן / מעגלים / מאנגלית: חיים גיבורי / עטיפה: דני קרמן / אור־עם / 1985 / 315 עמ'; ליאה פורסברג / ידידותי בת השטן / מאנגלית: חיים גיבורי / עטיפה: דני קרמן / אור־עם / 1985 / 296 עמ'; בזאנה קינגסלי / בנות מאלי / מאנגלית: חיים גיבו־רי / עטיפה: חיים רון / אור־עם / 1985 / 401 עמ';

סיפורי ילדים ונוער: דב מגן (ברציק) ושמואל בנשלום / הנערה וחיים – אל הבית, אל החוף / עטיפה: רוני רכב / ספרית פועלים / 1985 / 215 עמ'.

סיפורת: יורם קניוק / 4 סיפורים ושיר / הקי־בוץ המאוחד / 1985 / 215 עמ'.

עדות חקר עיון: ר. ג'י. למסדן / 23 צעדים להצלחה / אור־עם / 1985 / 91 עמ'.

שירה: פנחס שיש / בנתיבות הרעב / עטיפה: מינק מרמור / רשפים / 1986 / 64 עמ'; שיפ־רה ויינשטוק־אשכול / הרוח במעגלים / עטי־פה: אברהם בר־עוז / בית הציירה / 1985 / 40 עמ'.

עדות חקר עיון: ישראל, שנתון הממשלה תשמ"ו / מרכז ההסברה / 1985 / 566 עמ'; שנתון הציונות הדתית / תשמ"ה – ו' / מסילות / תשמ"ו / 368 עמ'.

באמנות

עכשיו מברלין

רחל אנגל

בהיתערוכות שלנו משופע לאחרונה באמנות חדשה מגרמניה. היתה לנו תערוכה גדולה של הציור הגרמני הצעיר במוזיאון תל־אביב. היתה תערוכת ציירים צעירים מברלין במוזיאון חיפה. ובשעה זו ממש, שבה עומדת להנעל תצוגת הקריקטורות מגרמניה במוזיאון ינקו־דאדא בעין־הוד, מובאת לפנינו, בגלריה ג'ולי מ. התל־אביבית, תרומתם של שנים־עשר אמנים ב"ציור עכשיו מברלין".

לאחר שחזינו בציוריהם של אלווירה בך, פטר שולייה, ריינר פטינג, תומאס לנג, הלמוט מינדורף וסלומה בחלקה הראשון של תערוכה דו־חלקית זו; לאחר שגם התבוננו בחלק השני, המסיים, במעשה ידיהם של אינה ברפוס, סר הל, אלף מצל, ריינהרד פודס, גרד רונלינג ותומאס וכוזגר, לא נמצאנו מועשרים בחזיות אמנות מסעירות. אכן, יש בקרב תריסר הציירים הללו מן השמות הנודעים בציור הגרמני החדש, ואולם מה שראינו בסך הכל לא היה בו כדי להלהיב. דומה שאין כאן משום ייצוג המיטב והמעודכן ביותר שנוצר היום בגרמניה בתחום האמנות הפלסטית.

כל מיני סממני ציור שמייחס הולפגנג מאקס פאוסט (בקטלוג, בהרצאתו במוזיאון ת"א, וכן גם בשיחה אישית עמי בעת ביקור כאן), להשפעתה של העיר המצויה, ברלין, על האמנים הללו, אפשר לראות בהם גם סתם קצת רישול בעבודתו של הצייר. פאוסט מוכיר את הזמה, שהינה "גם סמל גם מציאות של חלוקת גרמניה..."; ואולם מידה של איבנות לא פחותה אפשר לחוש, לאמיתו של דבר, ביצירותיהם של אמנים צעירים היום ברחבי העולם המערבי בכלל. פאוסט מתקומם נגד השוואת הציור הגרמני הצעיר לאכספרסיוניזם הגרמני. אך מה לעשות: מין ניאו־אכספרסיוניזם הוא הרימוי העולה ברעתך מול ציוריהם של הציירים הללו – ולו מבחינת העיצוב החיצוני, הצורות, הצבעים, ללא מטענם הנפשי הכבד של האבות.

בשחור־לבן

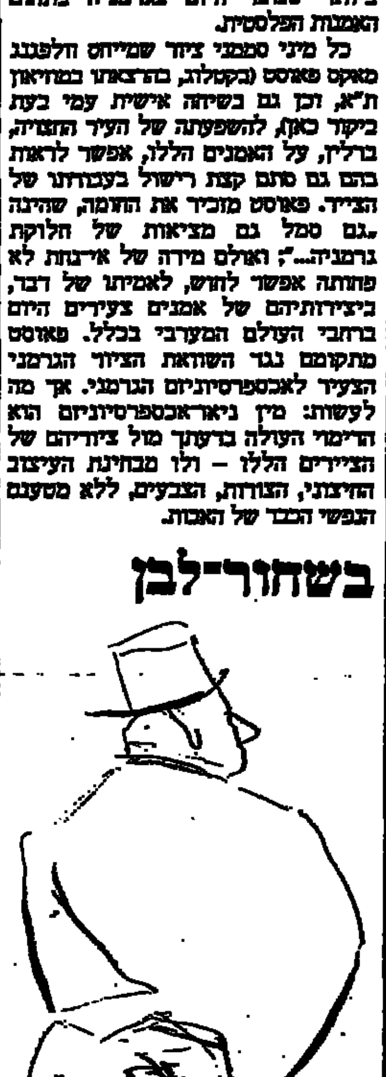

רינה גינטר, אמנית צעירה שעלתה לא־רץ ב־1957 (מפולין) ולמדה אמנות אצל מרגושילסקי בת"א ובביה"ס לאמנות חזותית בבאר־שבע, מציגה עכשיו בגל־ריה מאפו חמישים ושמונה דפי רישום – דיו שחורה, עפרון, פחם – ותחריטים. דפים בעלי קוים מעודנים ורגישים. האמנית רושמת דמויות אדם, פה ושם חתול, כלב, ציפור. אבל ה"מיגרש" שלה הן דמויות האדם. לפעמים בקבוצות וב־קורטוב של הומור דק. הדף של ארבע הנזירות, למשל, לבוש זהה לארבעתן, הגלימה הרחבה, הגדולה, השחורה, והקי־שוט הנוקשה, הלבן ליד הצוואר (הלאבה). או, למשל, שני הגברים בבגד שחור אך ליצני, מאפיון לבן קטנטן.

שלושה ביחד

שלושה אמני פיסול מוצאים את עצמם בתערוכה משותפת בגלריה "מבט". כל אחד מהם מיוצג ביצירה אחת ויחידה, שלושתן ממלאות את הלל אולם התצו־גה כולו.

תומרקין ביצירתו רגל המסמרים, אורכה למעלה משבעה מטרים, קוריה "מברשה השמנה עד רוחה הארומה". "ברסה" שול־חת פנג אל לבה של "רוחה" גזורה מבר־זל. הדרך מ"ברסה" ל"רוחה" מקושטת ברגלים, אדום ושחור ולבן.

תשובה מצויינת לפסל הזה מהווה יציר־תו של יעקב חפץ, בעלת כוח מבע עז. היא כעין סביבה פיסולית רבת מתח, עשויה עץ, הלקה הגדול צבוע שחור "ללא שם".

השותף השלישי הוא דורה דומיני, המ־ציגה כאן יצירה הקרויה "עץ ועין", פסל ברזל־תבנית, דמיוני במידה רבה, ועם זאת מעורן מאוד, כמעט על גבול האל־גבשי הזלק.

גלויות/ משה בן שאול

פנתיאון הנשכחים

לפני זמן קצר חולק הפרס לשירה על־שם דב חומסקי ז"ל. עשר שנים חלפו מאז מותו. טקס הגון. ידידים שהיו. משפחה. פסנתרן. קריאה מן השירים. תקנון. כיבוד קל במאייה הצר של האולם הקטן בבית הסופר בתל־אביב. עתונאית צעירה רושמת בפנקסה: יום לאחר־מכן תתעניין לדעת מה סכום הפרס. הבזק של מצלמה. דברים על חומסקי. קריאה ממה שכתב ותן הפרס עוד סלד. הוא לא בא. חולה.

איש אינו אומר שחומסקי היה מה שמעצבי הכרונולוגיה הספרותית מכנים בשם "משורר קאנוני". צר לומר שלגבי רבים רב חומסקי הוא ממש תעלומה. לא רק הוא. לגבי מתעניינים בשירה: "משורר מינורי". כמעט נשכח. הפרס על־שמו הוא התנוצצות החזרת מדי שנה, מפני השיכחה.

מי שהכיר את חומסקי ידע היטב שהאיש הדוגי הזה, החולף במסדרונות בית הסופר בסמטאותיה לאריקסנה, מסוד לעתים כסאות במו ידיו, הוא בעל הומור טוב, האגן, מסור, עמל תמיד. זה, כמובן, לא שיפר את "מצבו" כמשורר.

צמיחתו היתה בדור של "קאנוניים" שכתרים היו עטורים לראשיהם ושרביטים נתונים בידיהם. אלתרמן, שלונסקי. בינתיים מאפילה יצירתו של אלתרמן, שנים רבות לאחר מותו, גם על שלונסקי. בוודאי על אליעז, ולפי, טסלר, א"ד שפיר – פחות או יותר אנשי החבורה. לאה גולדברג זה סיפור אחר.

לא, חומסקי לא נולד כמשורר לדוד הבנון.

והוא, כאמור, לא היה "קאנוני".

יומיים לאחר הטקס נזכרתי במה שכתב עליו המבקר דן מירון ב"עכשיו". בעצם, נזכרתי בכותרת בלבד. זה מספיק. "מי מכיר את שירי המוכיר". הרב חומסקי היה, כידוע, מזכיר אגודת הסופרים שנים רבות. מתוך שעשוע אני יכול לעסוק בוואריאציה על הנושא. לשאול: "מי יהיה האחרון – שיזכור את שיריו של דן מירון" וכו'. אגב, מירון התחיל כמשורר, אף כי הוא מתבוש לשיריו, לספר שפירסם. לא יעזור לו.

בעניין זה רציתי לומר: אם נתוודע ברצינות לשיריו של חומסקי נוכל להבין שהוא הבין, חש, היה הכם די הצורך להבין זאת. הוא ידע את מעמדו "המינורי". משה שמיר, בטקס ההגון שאני מדבר בו, הביא את הציטטה הזאת מאחד משיריו:

עבור את מתנותי הזמן –
תודיה אחרת בכבוד
בפנתיאון הנשכחים;
תודיה אחר מיקוריה.
(עד בלי ירח, תשל"ה)

חומסקי היה הכם כדי לנתח עצמו באירוניה עצמית.

"אפילו תתפתע בהתעטפם אורות –
קבל, בינתיים, אלף איתולי." (שם)

באותה מידה היה חכם כדי להבין שהאירוניה אינה מחפה על העצב:

"יומשך בינתיים
ושמור על הארשת,
חייך הנתנים
בחרף הגואשתי"

ואם אמשיך בסידרת הניחושים הללו, שאינם מהווים תחליף לאמירה מעמיקה יותר, אני יכול להוסיף שלא־כמעט גם הבין את הנושים המאיימים של הקאנוניזאציה השידית הביקורתית, למרות הזוהכים שמתעו בוודאי אל המזכיר הבליסל. הוא כתב:

"גם ביפה שבלילות תומקים
עטלפים שוחרי מעוף המזימות."

פנתיאון הנשכחים איננו מקום רע כליבך. מסתופפים בו אלה שהיו פעם ואלה שחיים היום וכבר נשכחו בחייהם. לפעמים אני חושב, ביני לביני, מה יהיה גורלם של ה"קאנונים" העכשוויים ומה תהיה מידת ההיזכרות במינוריים, בשוליים, באובדים. הדוגמה של דוד פוגל עשויה לספקנו.

טוב לי, לבסוף, להביא מובאה מאת הסופר המסאי שאיני נפרד מכתביו, הספרדי חוסה אורטגה אי גאסט. היא תסביר בתימצות וביריבון מה שניסיתי להביא בהרחבה בלשה:

"לחיות הרי זה לא לפגוש בכל הגבלה שהיא ולפיכך להתמסר לאני שלך. למעשה אין דבר שהוא בלתי־אפשרי או מסוכן ובעקרון אין אדם העולה על אדם אחר".

ליקוטים מספרות העולם

חייו ותקופתו של פיסארו

אירווינג סטון

אירווינג סטון קנה את תהילתו בזכות הרו־מאנים הביוגרפיים שלו, ולא בכדי. הסיפורת הביוגראפית שלו, בין היתר על חייהם של וינסנט ון גוך, מרי טוד לינקולן, מיכלאנג'לו ופרויד, פופולארית וגם אינפר־רמטיבית.

רבי המכר עבי הכרס שלו העידו על מחקר רב שעובד בהצלחה לסיפורת. הרומאן הבי־וגראפי האחרון פרי עטו, מעמקי התהילה, מתאר את חייו ואת תקופתו של הצייר האי־מפרסיוניסטי קמיל פיסארו (1830–1903). בספר גדוש מידע – הוזל בשמו של הקבלן שעבר בשרותו של קורבה וכלה ברשימה ארוכה של תוצרת חקלאית בחבל בורגונדי.

כאחד מראשי התנועה האימפרסיוניסטית הכיר פיסארו מקרוב את האמנים הגדו־לים של תקופתו – מונה, מאנה, סזן ודגא – והספר שופע פרטים על חייהם ויצירתם, כמו גם על מבקרים, בעלי גלריות, נשים ופילגשים. אך למרות הנוא־רים המקיפים מתקשה סטון להסביר מדוע קיבל על עצמו בוחר בינה לכאורה כפיסארו התלסות כה קשות ויוצאות דופן: הוא הקדיש את חייו לאמנות, ברח עם המשרתת בבית הוריו, שילדה לו כמה וכמה ילדים בטרם נישאו, ונאבק בעוני ובדחיה. הביקורת האמריקאית, שהטיבה עד כה עם סטון, לא מתלהבת מספרו האחרון, וטוענת בין היתר שהוא צובע את אחת התקופות והדמויות התוססות ביותר בתולדות האמנות באפור.

תעלומה במנזר

במינזר מן המאה ה־12 באברבאן, ליד ויסבאדן, נערכים בימים אלה צילומי הסרט "שם השושנה", על פי רב־המכר של אומברטו אקו. הרומאן מתנה זה, שעלי־לתו מתרחשת במינזר איטלקי במאה ה־14, תורגם משפת המקור – איטלקית – ללשונות רבים, וקצר הצלחה בלתי רגילה בארצות המערב. בתפקידים הראשיים בסרט מככבים שון קונרי, בדמות הנזיר הפראנציסקני ויליאם מבאסקרוויל, והמב־סה לפתור את תעלומת הרציחות במינזר, ומארי אברהם (שגילם את סאליירי ב"אמדאוס"), בתפקיד שליח האינקוויזיטור של האפיפיור.

במאי הסרט הוא ז'אן ז'אק אנו הצרפתי. בראיון לשבועון "טיים" סיפר אנו שקרא את הגהות ספרו של אקו – פרופסור לסמיוטיקה מבפיתן איטליה, שלא ניסה לפני כן את כוחו בכתיבת סיפורת – כבר בשנת 1982 ו"ברלק עליו" בן במקום. בעת ביקור שערך אקו בפאריס, התוכן הבמאי בפני הסופר שיתיר לו לביים את העיבוד הקולנועי של הספר, ושיכנע אותו בעזרת הנימוק ש"את הספר הזה כתבת בשבילי".

מכללת בית ברל
מודיעה על
הרשמה לשנת תשמ"ז
לקבלת תאר אקדמי ראשון
„בוגר בהוראה" (B.Ed) – ארבע שנים

מכללת בית ברל

א. חינוך בלתי פורמלי
1. המסלול לחינוך משלים – מכשיר לתפקידי ניהול, רכוז והנחיה במסגרות כגון בתי נוער, מתנ"סים, פנימיות, חינוך חברתי בביה"ס וכו'.
2. המסלול לקידום נוער – מכשיר עובדים חינוכיים־טיפוליים ברמה אקדמית לקידום נוער במצוקה (כלל חבורות רחוב) ונוער שנפלט ממסגרות הכשרה וחינוך.

ב. הכשרה להוראה
1. הוראה בכתות ז'–י' – תעודת הוראה ב־2 מקצועות התמחות (מקצועות ההתמחות – לימודי א"י*, ספרות, לשון, חברה ואזרחות, מקרא, היסטוריה, גיאוגרפיה, אנגלית, ביולוגיה, כימיה, מתימטיקה, פיסיקה ומחשבים)
2. מסלול משולב – תעודת הוראה לז'–י' ב־2 מקצועות שלעיל ובשילוב עם לימודי חינוך בלתי פורמלי.
3. לבעלי .B.A – תעודת הוראה בכתות ז'–י'.
4. הוראה לגיל הרך** (גן ילדים וכתות א'–ב').
5. הוראה לביה"ס היסודי** (מורה כולל).
6. הוראה בחינוך מיוחד** לביה"ס היסודי וחטה"ב של החינוך המיוחד.
7. הוראת חקלאות, טבע ולימודי הסביבה – ל„מורה מוסמך בכיר" בלבד. (טבע לביה"ס היסודי וחקלאות ליסודי וחטה"ב).
8. למורים „מוסמכים ובכירים" – לימודי השלמה לתואר (B.Ed) עפ"י תכנית אישית (בהתאם למסלול הלימודים).

ג. תכניות אחרות
1. הסבה להוראה בחטה"ב – (רשיון הוראה) עפ"י תכנית אישית.
2. למורים בפועל – השתלמויות ל„מורה בכיר" ו„מרכז מקצוע".
3. תרגום – מסלול תלת־שנתי (יומיים בשבוע) להכשרת מתרגמים בכתב מאנגלית לעברית ומעברית לאנגלית.

קיימת במקום פנימיה לתלמידים

* לימודי א"י מקנים גם תעודת „מורה דרך מוסמך" מטעם משרד התיירות.
** במסלול זה ניתן היותר ללמד לקראת תואר אך עדיין לא להעניק תואר.

מעטפת רישום המכללה „מדריך לנרשמים" ניתן לרכוש תמורת 5 ש"ח. המעוניינים יפנו בכתב ליחידת הרישום, מכללת בית ברל, דואר בית ברל 44905 ויצרפו המחאת דואר בסכום הנ"ל.

לפרטים נוספים: טל. 052-454104, 052-448727, 052-448733. אוטובוס מס' 17 בכפר־סבא.

המכללה לחינוך ע"ש א. שיין פתח־תקוה | **משרד החינוך והתרבות המחלקה להכשרת עובדי הוראה**

עשור חמישי לפעילות המכללה

החלה ההרשמה לשנה"ל תשמ"ז
להכשרת מורים וגננות

מסלולי הכשרה:
- ★ מורות לגיל הרך (גן + א' ב')
- ★ מורים כוללים לבית הספר היסודי (בהתמחויות: לימודי ארץ ישראל או אנגלית)
- ★ חינוך מיוחד
- ★ מורים לחטיבת הביניים (בהתמחות הומניסטית דרמטית)

המכללה משתתפת בהוצאות הנסיעה לבאים מחוץ לפתח־תקוה והסביבה.

הלימודים מאורגנים לפי דרישות המבנה האקדמי.

בפרטים נוספים לפנות למכללת שיין, רח' קפלן 42 פתח־תקוה 49210, טל. 9224924, 03-221397.

תחבורה: מפ"ת – 75, 88; מת"א – 50, 51, 62, 66; אגד – 164; מלוד, רמלה – 249.

מישלב ערב להצלחתך

מישלב
מכון ישראלי להשכלה בפיקוח משרד החינוך והתרבות

ביה"ס למבוגרים ללימודי בגרות כיתות בוקר וערב

מודיע: בתחילת מרס 1986
ייפתחו קורסים מזורזים

במקצועות: מתמטיקה ☆ אנגלית ☆ הבעה עברית ☆ אזרחות

מישלב – המוסד הלימודי שלך!

לבחינות הבגרות במועד יוני 1986

פרטים והרשמה: 08.00–14.00 לפנה"צ; 16.30–20.30 אחה"צ
ההסתדרות הכללית של העובדים בארץ־ישראל – מפעלי תרבות וחינוך בע"מ
מישלב, מכון ישראלי להשכלה, רח' ויצמן 53, תל־אביב, מיקוד 62091, ת.ד. 21373, טל. 9-263186-03

בצלאל
אקדמיה לאמנות ועיצוב ירושלים

מודיעה על
המשך ההרשמה לשנה"ל תשמ"ז 1986/87
במחלקות:
- אמנות
- צורפות
- עיצוב גרפי
- צלום
- עיצוב סביבתי
- עיצוב קרמי
- עיצוב תעשייתי

ההרשמה מתקיימת בחודשים ינואר פברואר 1986
בימים א'־ה' בין השעות 09.00–16:30
חוברות מידע, טפסים והרשמה בקמפוס בצלאל שבהר הצופים;
טלפון 02-822181, 02-822191
או באמצעות הדואר: ת.ד. 7314 ירושלים 91071

משרד החינוך והתרבות
המחלקה להכשרת עובדי הוראה
בית המדרש למורים, לגננות ולמורים לחינוך גופני

בית המדרש כאן ובשנת אהלו

„אוהלו"
על שפת הכנרת
נמשכת ההרשמה לשנת הלימודים תשמ"ז

המסלולים:
א. גננות
ב. גננות ומורות לגיל הרך
ג. מורים לכתות ג'–ו'
ד. מורים לחינוך גופני.
התמחויות: יהדות, מקרא, טבע, אומנויות, ספורט ימי, חינוך משלים.
● תכנית ההכשרה להוראה ליוצאי אוניברסיטאות ואקדמאים הגיל הרך – ביה"ס היסודי ג'–ו' טבע ויהדות
ה. השתלמויות
לתואר: 1. מורה בכיר/ה. 2. גננת בכירה. 3. מורה בכיר/ה בחינוך הגופני.
לגמול: 1. החינוך הגופני בגיל הרך. 2. ספורט ימי והדאגה.

★ במוסד פנימיה מעולה.
★ הזקוקים יזכו למילגות ומענקים.
★ עתודאים מתבקשים להקדים הרשמתם.
★ יתכנו הסעות מהאזור.

כתובתנו: סמינר „אוהלו" – ד.נ. עמק הירדן, מיקוד 15110, טל. 067-50330/50296/52270.

המכון להשתלמות מקצועית משולבת

מהנדס הנדסאי טכנאי

נמשכת ההרשמה להשתלמויות הבאות:
- ★ מיקרופרוססורים
- ★ רובוטיקה ובקרה ממוחשבת
- ★ תוכניתן מחשבים – סוג 1

פרטים והרשמה:
כל יום בשעה 8.00 עד 19.00, ביום ו' עד 13.00.

תל־אביב: שד' דוד המלך 39 מיקוד 64954 טל' 233231/293, 234507	**חיפה:** שמריהו לוין 30 מיקוד 33103 טל' 666182, 664671
ירושלים: רח' חזית ראשונים 8 (ממטה מהמדרחוב) טל' 221979, 223033	**נהריה:** יחזקאל 1 מיקוד 42437 טל' 32727

סמינר למורים נהלל
החלה ההרשמה לשנת הלימודים תשמ"ז

בית המדרש להכשרת עובדי הוראה נהלל

למסלולי ההכשרה הבאים:
- גננות ומורות לגיל הרך
- מורים לבתי ספר יסודיים — התמחויות בהומניסטיקה וטבע
- מורים לחינוך מיוחד
- השתלמויות מורים מוסמכים לתואר בכיר או לגמול השתלמות — בלמידה פעילה, לימודי המחשב, מעבדה לקויי קריאה, חשבון ועוד

תנאים כספיים נוחים.
הלוואות ומילגות יינתנו לזקוקים, לפי קריטריונים.
על־יד המוסד חדרים במעונות לתלמידים.
פרטים ותנאי קבלה:
בטל' 065-66003, 065-66033
ובאמצעות הדואר — סמינר למורים, נהלל, 10600.

קורסים לספרדית

למתחילים ★ ממשיכים ★ מתקדמים
בבית ציוני אמריקה, רח' דניאל פריש 1, תל־אביב

נפתחה עוד קבוצה של מתחילים
ביום ג', 18.2.86.

ההרשמה ב־18.2.86 בין השעות 16.30 עד 20.30.
מוגבל מספר המקומות.
לפרטים נוספים נא לפנות לטלפונים: 03-472451, 03-863205, 03-474427, 052-25518.

„זוג" בי"ס למקצועות האופנה

קורסים מקצועיים לאופנה
תדמיתנות בשיטת „מילך"
תכנון וציור אופנה
העודת הסמכה
קורסי תפירה מזורזים למתחילות בשיטת „בורדה"
קורסי תפירה למתקדמות לפי בורדה וקונפקציה
מועדי פתיחת הקורסים: 20.2 – 24.2 – 3.3
גורדון 21, תל־אביב, טל. 235432, 238089
● בלפי המקבוצה מוגבל ●

אנגלית
מדוברת
ע"י מכון מיל"ה
שעורי הדגמה חנם יתקיימו גם בבית ספר מישל (ירושלים), ביום ה' 20.2.86 בשעה 18.30
ובמועדון האנגלי במלון פלאס, הירקון 277 ת"א
ראה „שבוע טוב" עמוד 15

קניה
המוזיקה החגיגית מטיילי מעבר
עם
„נאות הכיכר"
היציאה: 6.3; 17.4 (פסח).
פרטים: טל. 03-439207

המכון להשתלמות מקצועית משולבת

משרד העבודה והרווחה | אורט ישראל

לתושבי תל־אביב והסביבה
נמשכת ההרשמה
לקורסים בשעות הערב

- ★ תוכניתן מחשבים סוג 1
- ★★ קירור ומיזוג אויר
- ★ הכשרת אלקטרונאי
- ★★ חשמלאי מוסמך
- ★★ חשמל מתח גבוה
- ★★ שרטוט מכונות שלב א'
- ★★ מכינה לי' כתות
- ★ חשמלאי ראשי

★★ אפשרות ללימוד עצמי בהדרכה אישית במסגרת היחידה ללימודים בכתב.

מלגות לזכאים באדיבות בנק דיסקונט

פרטים והרשמה: כל יום בין השעות 8.00–19.00 ביום ו' עד השעה 13.00.

תל־אביב	שד' דוד המלך 39 מיקוד – 64954, טל' 234507, 233231/293. רח' התבור 32 מיקוד – 65255 טל' 657065, 660086. בי"ס אורט י"א, רח' בת ציון 10, כניסה מרח' יצחק שדה 76, טל. 330917.
כפר־סבא	אורט ליד המשטרה, טל' 31557 ימים א' עד ה' שעות 16.00–19.00.
לוד	בי"ס המעפילים – שכון חסכון ג' טל' 229104 ימים א' עד ה' שעות 16.00–20.00.
חולון	כפר ויצמן 5, ימים א', ב', ד', ה' שעות: 9.00–12.30, 16.30–19.30 יום ו' עד 12.30 טל' 843256.
ראשל"צ	רח' הרצל 59, ימים א' עד ה' בין השעות 08.00–13.00, 16.00–19.00. יום ו' 08.00–13.00 טל' 947347.
הרצליה	מועצת הפועלים, בן גוריון 22 טל' 554792 ימים א' עד ו' שעות: 9.00–13.00. יום ב' בין השעות 16.00–19.00.
ראש העין	ביה"ס תיכון מקיף, טל' 960469, ימים א', ב', ד', בין השעות: 16.00–19.00.
פתח־תקוה	סמינר שיין, קפלן 42, טל' 9224924, 9221379 ימים: א', ב', ד', שעות: 16.00–19.00.
בת־ים	לשכת המודיעין העירונית, שד' העצמאות טל' 586803 שעות: 16.00–19.00.

האוניברסיטה העברית בירושלים

מודיעה על
מסגרת מיוחדת של מילגות הצטיינות
לתלמידים חדשים וותיקים

במטרה לעודד הצטיינות בלימודים החליטה הנהלת האוניברסיטה העברית לפתוח מסגרת מיוחדת למצטיינים. העידוד לתלמידים במסגרת זו יתבטא במילגות הצטיינות, במקומות מובטחים במעונות ללא תשלום, ובאתגרים אקדמיים.
גובה המלגות יהיה בהתאם לרמת ההצטיינות של התלמיד עד למילגה בגובה מלוא שכר הלימוד בתוספת דיור חינם במעונות הסטודנטים בחדר נפרד ללא שותף.
פרטים על המלגות, **למועמדים חדשים** מצטיינים, מתפרסמים ב„מדריך לנרשם לשנה"ל תשמ"ז", הניתן לרכישה בחנויות „אקדמון" באוניברסיטה העברית ובחנויות הספרים באוניברסיטאות האחרות.
המועד האחרון להרשמה לשנת הלימודים תשמ"ז הוא 28.2.86.
ההודעה על הזכאות למילגה ועל רמתה תישלח לתלמידים החדשים בסמוך למועד ההודעה על קבלתם.
תלמידים ותיקים הלומדים לתואר ראשון ושני יוכלו לקבל פרטים על כללי הזכאות בתכנית מיוחדת זו, במזכירות הפקולטה שבה הם לומדים.

משרד החינוך והתרבות — המחלקה להכשרת עובדי הוראה
הסמינר למורי מלאכה ולאומנויות
רח' פטאי 14 גבעתיים 53203 טל' 321308, 322408
החלה ההרשמה לשנה"ל תשמ"ז

מתקבלים:
תלמידים ותלמידות שעמדו: בבחינות בגרות עיוניות או מקצועיות. הנדסאים והנדסאיות. מורים מוסמכים ואקדמאים המבקשים להסב מקצועם. מורים משתלמים.

מקצועות הלימוד:
לתלמידים סדירים:
לימודים עבריים ופדגוגיים ולימודי מלאכות: עץ, עבודות נוי, שרטוט, מתכת, אריגה, כתב אומנותי, קרמיקה, רישום, מלאכת מחשבת, צורה וצבע, תפירה, עיצוב תלת־ממדי, תשמלטרוניקה ועוד.
למורים משתלמים:
רקימת עמים, מקרמה פיסולי, תחרה ומסרגת קרושה, גילוף עץ, רקימה יצירתית, אריגה, תפירה, מלאכת מחשבת, תכשיטנות, חומרים לגיל הרך, הדפסות, פיסול רך, טלאים ועוד.
ביקורים:
בימי א'–ב', בין השעות 8.15–13.00 לפי תיאום מראש.
ההרשמה:
כל יום בין השעות 8.00 – 14.00 לפנה"צ.
הנרשמים מתבקשים להביא עמם: תעודת השכלה, 3 תמונות, דמי הרשמה בסך 50 ש"ח.

הטכניון מכון טכנולוגי לישראל — מרכז ללימודים קדם אקדמיים | **משרד הבטחון** — המחלקה להכוונת חיילים משוחררים

מודיעים על פתיחת
מכינה קדם אקדמית במתכונת ס.ל.ע

המכינה תיפתח בחודש מרץ 1986 ותימשך עד חודש יולי 1987. רשאים להגיש את מועמדותם חיילים משוחררים בעלי בגרות חלקית, העונים על הקריטריונים החברתיים והכלכליים של משרד החינוך והתרבות והמעוניינים להשלים את בחינות הבגרות ע"מ להמשיך בלימודיהם בטכניון.

המכינה היא בשיתוף עם התנועה הקיבוצית והתלמידים יתגוררו בקיבוצי הסביבה, ישתתפו בחיי החברה בה, ילמדו 3 ימים בשבוע בטכניון ויעבדו 3 ימים בשבוע במשקים.

פרטים והרשמה: בלשכות להכוונת חיילים משוחררים ובמשרדי המרכז ללימודים קדם אקדמיים בטכניון, בנין כתופי מס' 5, קרית הטכניון, טלפון: 04-292614, 04-292743.